Лариса Лук'янова

Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід

Видавництво ТОВ «ДКС-Центр»

Київ – 2017

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України,
протокол № 6 від 22 травня 2017 року

УДК 016:37
ББК 91.9:74
Л 84

Рецензенти:

Нелля Ничкало – академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України;

Тамара Сорочан – директор Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;

Олег Смірнов – регіональний директор DVV International в Україні, кандидат філологічних наук.

Лук'янова Л. Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід / Лариса Лук'янова; Українська Асоціація освіти дорослих. – Київ : ТОВ «ДКС-Центр», 2017. – 147 с.

Проаналізовано стан законодавчого забезпечення освіти дорослих у 23-х країнах світу; здійснено огляд систем освіти дорослих, їх структур і змісту; висвітлено перелік провайдерів та асоціацій, діяльність яких спрямована на реалізацію завдань освіти різних категорій дорослого населення.

Видання адресовано організаторам формальної і неформальної освіти дорослих, слухачам інститутів післядипломної освіти, науково-педагогічним працівникам, аспірантам, докторантам, викладачам і керівникам навчальних закладів різних типів і форм власності, усім, кого цікавлять проблеми розвитку освіти дорослих.

Публікацію здійснено за підтримки Представництва DVV International в Україні (Інституту з міжнародного співробітництва німецької асоціації народних університетів DVV International)

УДК 016:37
ББК 91.9:74

© Лук'янова Лариса, 2017
© Українська асоціація освіти дорослих, 2017
© DVV International, 2017

ЗМІСТ

ВСТУП 4
Австрія 7
Велика Британія 9
Грецька Республіка 19
Естонія 23
Італійська Республіка 27
Канада 32
Китайська Народна Республіка 38
Князівство Ліхтенштейн 42
Королівство Іспанія 43
Республіка Білорусь 47
Республіка Косово 50
Республіка Польща 51
Південна Корея 60
Скандинавські країни 65
    Королівство Норвегія 67
    Королівство Швеція 70
    Королівство Данія 74
Фінляндія 78
Сполучені Штати Америки 80
Угорщина 91
Україна 96
Франція 110
Федеративна Республіка Німеччина 117
Японія 124
ВИСНОВКИ 127
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 129

ВСТУП

Загальноцивілізаційні зміни, що відбулися прикінці XX–початку XXI ст., глобальне прискорення суспільного розвитку, збільшення тривалості життя кардинально змінили вимоги до освіти, підвищили її роль у модернізації суспільства. Зазначені перетворення зумовили необхідність удосконалення освітньої політики у контексті неперервності.

Академік В. Кремень привертає увагу до необхідності оновлення функцій освітнього процесу внавчальних закладах різних типів і форм власності, який традиційно зорієнтовувся на оволодіння сукупністю знань. Поряд із опануванням базових знань перед сучасною освітою постає завдання навчити кожну людину навчатися, сформувати в неї потребу вчитися впродовж життя. Оскільки здобуті в навчальному закладі знання не завжди будуть актуальними на різних життєвих етапах, з'являться нові знання, без засвоєння яких фахівець не буде успішним, тобто втратить конкурентоспроможність[1].

У багатьох документах Європейського Союзу йдеться про те, що освітні системи мають пристосуватися до нових реалій XXI ст., а «неперервна освіта повинна стати головно політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності і занятості»[2]. Неперервна освіта покликана вийти за рамки, прийняті у розвинених країнах, зокрема підвищення кваліфікації, перепідготовка або просування кар'єрними сходинками. Вона має відкрити можливості для всіх, висуваючи при цьому різні цілі: надання другого або третього шансу в житті, задоволення прагнення до знань і краси або удосконалення й розширення підготовки, безпосередньо пов'язаної з вимогами професійної діяльності разом із практичною підготовкою[3]. Неперервна освіта – це процес особистісного, соціального та професійного розвитку людини впродовж її життя, що реалізується з метою поліпшення якості життя як окремого індивіда, так і суспільства загалом. Це всеосяжна й об'єднувальна ідея охоплює формальне, неформальне й інформальне навчання; вона втілюється з метою досягнення розвитку усіх сфер життєдіяльності людини на різних щаблях[4]. При цьому важливе значення надається гнучким траєкторіям навчання, визнанню, сертифікації та акредитації

[1] Кремень В. Нові вимоги до освіти та її змісту / В. Кремень // Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для XXI століття : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 26–27 червня 2007 р., м. Київ / Україна – Проект «Рівний доступ до якісної освіти». – К.: ТОВ УВПК «Ексоб», 2007. – С. 3–10.

[2] Обучение взрослых: учиться никогда не поздно // Коммюнике Комиссии Европейских Обществ, Брюссель, 23 октября 2006 года. КОМ (2006) 614 окончательный [Електронный ресурс]. – Режим доступу: http://www.google.com.ua/url?sa=t&source=web&cd=1&ved=0CB

[3] Образование: Сокрытое сокровище: Доклад Международной комиссии по образованию для XXI века, представленный ЮНЕСКО. – Издательство ЮНЕСКО. – 1996– [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ifap.ru/library/book201.pdf

[4] Dave R.H. Foundation of Lifelong Education: Studies in Lifelong Education / R.H. Dave. – Hamburg, 1976. – 388 p.

знань, навичок і компетенцій, набутих у процесі неформального та інформального навчання[5].

ЮНЕСКО розглядає освітній потенціал суспільства як сукупність усіх освітніх впливів через формальні, неформальні та інформальні джерела. Неперервна освіта спрямовується на створення системи освітніх інституцій для дорослих за двома напрямами:

1. «Вертикальний», «хронологічний» – сукупність послідовних освітніх впливів на особистість впродовж життя, на будь-якому його етапі.

2. «Горизонтальний», «синхронний» – вплив на особистість у процесі формальної, неформальної (виробниче навчання, перенавчання, курси підвищення кваліфікації тощо) та інформальної (соціалізуючий вплив середовища: сім'ї, засобів масової інформації, громадської думки тощо) освіти.

Важливою складовою неперервної освіти впродовж життя є освіта дорослих, що набуває дедалі більшого значення в європейському та світовому просторі. Формуючи політику у сфері освіти дорослих, країни Європейського Союзу на початку XXI ст. значно більше уваги приділяють не лише її економічній доцільності, роль якої визначається ринком праці, але й підносять її соціально-культурне значення. Освіта стає визначальним чинником не тільки професійного, але й особистісного розвитку.

Прогресивні ідеї цього соціально-культурного явища світового рівня знайшли відображення у документах міжнародних організацій. Так, у декларації Гамбурзької всесвітньої конференції ЮНЕСКО (1997 р.) зазначено, що «освіта дорослих – це ключ у XXI століття». Проблема розвитку дорослих визначена як пріоритетна проблема у міжнародному освітньому середовищі. На її особливому значенні наголошувалося під час зустрічей «Великої вісімки» (Кельнська хартія, Кельн, 1999 р.; «Освіта в змінюваному світі» (Заключний документ зустрічі міністрів освіти «Великої вісімки», Токіо, 2000 р.). Маскатська угода прийнята на Глобальній нараді відповідно до програми «Освіта для усіх» (2014 р.) суттєво вплинула на обґрунтування цілей у сфері освіти, запропонованих Робочою групою відкритого складу щодо цілей у сфері сталого розвитку. Інчхонська декларація «Освіта – 2030 (2015 р.): забезпечення інклюзивної і справедливої якісної освіти і навчання впродовж життя» присвячена опрацюванню нової концепції, провідна ідея якої полягала у перетворенні життя людей за допомогою освіти, визнанні важливої ролі освіти як провідної рушійної сили у досягненні інших цілей сталого розвитку.

Для ефективної реалізації неперервної освіти й, зокрема освіти дорослих, формується законодавча основа, що передбачає відповідальність держави, підприємців, територіальних громад і громадських організацій за підтримку професійного і особистісного розвитку громадян, визначає порядок фінансування цієї діяльності, атестаційні вимоги. У більшості європейських країн прийнято підзаконні акти щодо механізмів нормативно-правового урегулювання освіти

[5] Инчхонская декларация Образование – 2030: обеспечение всеобщего инклюзивного и справедливого качественного образования и обучения на протяжении всей жизни. – Инчхон, Республика Корея, 21 мая 2015 года. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002331/233137r.pdf

дорослих, якими визначено її цілі, принципи й механізми державної підтримки, взаємодію між основними суб'єктами освітнього процесу, їхні права і обов'язки, способи координації між різними провайдерами освітніх послуг, а також принципи та схеми отримання коштів з бюджету. Наприклад, у Норвегії «Акт про освіту дорослих» набув чинності ще у 1976 р., у Німеччині діють відповідні земельні закони. На пострадянському просторі Закон про освіту дорослих першою прийняла Естонія. Тобто, керуючись гамбурзьким символом, більшість країн Європи вже активно користуються цим потужним «ключем у XXI століття».

Історичні розвідки свідчать, що першими офіційно зафіксованими документами, які унормовують доступність дорослих до освіти є:

– Створення першої школи для дорослих *(Ноттінгем, Велика Британія, 1798 р.);*

– Виокремлення у державному бюджеті спеціальної статті на дотації «народних селянських шкіл», що були прототипом народних вищих шкіл у Данії *(Данія, 1852 р.);*

– Прийняття Закону про суспільну освіту, спрямованого на підтримку створення вечірніх і недільних класів для дорослих, які не здобули освіту або прагнуть підвищити рівень своїх знань *(Іспанія, 1857 р.);*

– Визнання освіти дорослих та обов'язків держави щодо її підтримки *(Конституція Веймарської Республіки, 1919 р.).*

Варто згадати й про те, що одна з перших книг з проблем освіти дорослих «Історія виникнення й розвиток шкіл для дорослих» вийшла друком ще у 1816 р., автором якої був доктор Т. Поул.

У Концепції розвитку освіти дорослих в Україні (2011 р.) наголошується на необхідності визнання освіти дорослих на державному рівні як невід'ємної складової національної системи освіти й розроблення нових підходів її правового регулювання, насамперед на необхідності підготовки проекту Закону України «Про освіту дорослих»[6].

Важливою умовою підготовки такого законопроекту є вивчення, узагальнення та систематизація міжнародного досвіду, його осмислення й виявлення перспективних напрямів, які можуть бути адаптовані в Україні. Це дозволить цілісно враховувати інтереси суспільства загалом і кожної особистості зокрема.

З цією метою було проаналізовано законодавчу базу у сфері освіти дорослих 23 країн світу. Виклад матеріалу здійснено за визначеним алгоритмом: передусім констатується наявність Закону про освіту дорослих або інших законодавчих актів, що унормовують цей освітній напрям; проаналізовано їх зміст; висвітлено результати огляду складових системи освіти дорослих, а також перелік провайдерів та асоціацій, діяльність яких спрямована на реалізацію сучасних і перспективних завдань освіти дорослих.

[6] Лук'янова Л.Б. Концепція розвитку освіти дорослих в Україні / Лариса Борисівна Лук'янова. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2011. – 24 с.

АВСТРІЯ

В Австрії здійснюється системна робота у сфері освіти дорослих.

Загальнодержавний Закон «**Про сприяння освіті дорослих»** (Erwachsenenbildungs – Förderungsgesetz), що врегульовує фінансування освіти дорослих і публічних бібліотек, набув чинності 21.03.1973 р[7]. Зміни до Закону було внесено у 1990 і 2003 рр. У документі описано напрями освіти дорослих, типи закладів, способи їх акредитації, принципи і джерела фінансування, форми контролю і перевірки діяльності закладів освіти дорослих.

«Закон про стимулюючі заходи»[8] також спрямований на підтримку освіти дорослих. Зокрема він містить положення щодо технічного обслуговування і керування федеральним центром сприяння освіті дорослих (Fцrderungsstellen des Bundes fьr Erwachsenenbildung) в межах окремих провінцій.

Додатковою освітою дорослих у країні опікується держава. Більшість установ, що надають таку освіту, фінасує держава. Кожна людина може навчатися й здійснювати особистісний розвиток впродовж життя.

У Федеральному міністерстві освіти, науки і культури є відділ, який відповідає за освіту дорослих, що надає підтримку освітнім закладам у цій галузі.

В Австрії діють Центри освіти дорослих, які нині становлять найбільший і найстарший інститут освіти дорослих у країні. Центри мають тривалу історію і значний досвід роботи. Перші такі Центри було створено в Кремце (1885 р.) і Відні (1887 р.). Особливо активний їх розвиток відбувався після Другої світової війни.

Австрійські Центри освіти дорослих позиціонують себе як освітній інститут, що діє на засадах демократії, і є незалежним від будь-яких політичних партій. Навчання у Центрах трактується як процес, що триває впродовж життя людини і впливає на її пізнавальні, емоційні і фізичні зміни. Навчання спрямоване як на наявні запити і вимоги тих, хто навчається, так і на формування нових освітніх потреб. Близько двох третин Центрів є самостійно зареєстрованими асоціаціями, п’ятою частиною керують місцеві ради, інші підпорядковуються Міністерству праці.

Щорічно 25 освітніх Центрів освіти дорослих відвідують понад 100 тис. осіб.

---

[7] Adult Learning in Austria Country Background Report of the OECD Thematic Review on Adult Learning. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/austria/25603759.pdf

[8] Bundesministerium fьr Bildung und Frauen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bmukk.gv.at/enfr/school/adult/Adult_Education4582.xml

Окрема увага в Австрії приділяється неперервному навчанню вчителів. Проте навчання в інститутах післядипломної освіти є обов'язковим тільки для викладання за новими програмами, що потребує спеціальної підготовки. Навчальні програми безперервної освіти, які є складовою післядипломної освіти, на відміну від курсів підвищення кваліфікації, передбачають отримання свідоцтв чи дипломів, що й привертає до них увагу викладачів. Такі програми пропонуються вчителям, які ще навчаються, а також тим, хто вже працює. Їх метою є підготовка до набуття нового досвіду (наприклад, міжкультурна освіта, інклюзивна освіта, ІКТ, освіта дорослих, громадянська освіта тощо). Особлива увага приділяється післядипломній освіті вчителів-наставників, які активно залучаються до педагогічної практики початківців.

Провайдери освіти дорослих

Безперервне навчання може здійснюватися у коледжах, інститутах післядипломної освіти й університетах. Відповідно до законодавства ці установи повинні узгоджувати між собою навчальні програми, використовуючи наявні ресурси й об'єднуючи зусилля для співпраці.

Окрім того освітні послуги дорослим надають:

Професійно-технічні училища і технікуми для дорослих;

Народні університети;

Регіональні освітні інститути для дорослих;

Інститути підвищення кваліфікації;

Інститути економічного сприяння;

Навчальні курси для тих при вищих навчальних закладах;

Загальноосвітні, професійні курси і програми для дорослих;

Коледжі і академії[9].

Асоціації освіти дорослих

У 1950 р. було засновано Асоціацію Австрійських освітніх центрів[10].

[9] Школы и курсы дополнительного образования взрослых в Австрии. – [Електронный ресурс]. – Режим доступу: https://immigrant-austria.com/blog/schools-and-advanced-education-courses-in-austria/

[10] LLL2010 Working Paper No 1 Lifelong Learning Policies in AUSTRIA, LLL2010, Country Report, p. 8.

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

Питання розвитку освіти дорослих, зокрема подальшої (пост-базової) освіти, набуття додаткових навичок і можливості підвищення конкурентоспроможності, завжди знаходилися у полі зору представників влади Великої Британії. Неперервна освіта покликана забезпечити стабільне економічне майбутнє та повну самореалізацію особистості[11]. Освіта дорослих розглядається як кінцева ланка системи неперервної освіти та охоплює всі форми просвітницького впливу на дорослу людину.

Однак у чинному законодавстві країни освіта дорослих не представлена окремими законами.

Прийняття у 1944 р. **Закону «Про освіту»**, за яким передбачалося створення єдиної національної системи освіти, стало вирішальним кроком англійського уряду на шляху до законодавчого врегулювання освіти дорослих. Відповідну нормативну платформу було закладено у 1964 р. з прийняттям Закону **«Про професійну підготовку на підприємствах**», мета якого полягала у покращенні зв'язків між професійною освітою та технічним розвитком, підвищенні загального рівня професійної підготовки, встановленні мінімальних стандартів, а також у врегулюванні питань рівномірного розподілу коштів на професійну підготовку між різними галузями економіки[12].

Підґрунтя сучасної моделі системи освіти дорослих було поступово закладено з прийняттям ряду законів, зокрема Закону **«Про реформу освіти»** (*Education Reform Act*) (1988 р.)[13], Закону **«Про подальшу та вищу освіту»** (Further and Higher Education Act)[14] (1992 р.), Закону **«Про навчання та професійні вміння»** (*Learning and Skills Act*)[15] (2000 р.).

Висновки Гамбурзької конференції (КОНФІНТЕА V, Німеччина, 1997), яка проходила під загальним гаслом «Освіта дорослих як право, засіб, радість і спільна відповідальність», також сприяли узагальненню програмних документів, що сформували політичне підґрунтя освіти дорослих Великої Британії. Лише упродовж 2000–2009 рр. було прийнято низку законів і законодавчих актів, які безпосередньо вплинули на розвиток цієї освітньої сфери у країні. Було під-

---

[11] The Learning Age: A Renaissance for a New Britain. – London: The Stationery Office, 1998. – 112 p.

[12] Industrial Training Act 1964. – London: HMSO, 1964. – 15 p.

[13] Education Reform Act 1988. – London: DES, 1988 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stokeminster.stoke.sch.uk/stoke/primary/stoke/arenas/websitecontent/web/educationrefor

[14] Further and Higher Education Act 1992. – London: HMSO, 1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebookstorm.com/ebook/6848438/further-and-higher-education

[15] Learning and Skills Act 2000. – London: HMSO, 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wikiwand.com/en/Learning_and_Skills_Act_2000

готовлено **Чотири парламентські акти**, які безпосередньо стосувалися навчання громадян після завершення основної школи. З часом набули чинності ще два законопроекти.

Так, у 2000 р. набув чинності **Закон про освіту і професійну підготовку** (*Education and Vocational Training Act*)[16], який надав повноваження *Раді з освіти і професійної підготовки* (LSC) здійснювати керівництво і забезпечувати фінансування коледжів подальшої освіти (навчальних закладів для дорослих) і громадських організацій, які опікувалися освітою дорослих, а також заохочувати роботодавців та фізичних осіб до участі у навчанні. Законом було встановлено такі обов'язки: надання інформації, консультацій і рекомендацій з послуг, забезпечення рівних можливостей та задоволення освітніх потреб людей з проблемами у навчанні.

Закон про подальшу освіту та навчання, прийнятий у 2007 р. *(Further Education and Training Act 2007)*[17], дозволив коледжам з подальшої освіти видавати власні дипломи за 2-річне навчання (скорочений цикл), на відміну від повного циклу університетів.

У **Законі про освіту та навички**, прийнятому у 2008 р.[18] *(Learning And Skills Act*.), йдеться про офіційне підтвердження права дорослих не лише на безкоштовну первинну професійну підготовку, навчання грамотності і навичкам рахування, але і можливість досягнення першого повного рівня другої кваліфікації.

З прийняттям у 2009 р. **Закону про учнівство, навички у професійному навчанні дітей та навчання дорослих** *(Apprenticeships, Skills, Children And Learning Act)*[19] було продовжено реформу системи освіти дорослих. Так, згідно з цим Законом для осіб віком від 14 до 19 років передбачалося послідовне сприяння у навчанні. Зокрема було передбачено створення Агенції з навчання молодих людей, що мала підтримувати місцеві освітні органи. Завдання місцевих органів освіти – навчати молодь після завершення обов'язкової шкільної програми; молодь, яка знаходиться у місцях позбавлення волі, а також деякі категорії учнів з труднощами в навчанні до 25 років.

---

[16] Education and Vocational Training Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/21/contents

[17] Further Education and Training Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/

[18] Learning And Skills Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/25/contents

[19] Apprenticeships, Skills, Children And Learning Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/22/pdfs/ukpga_20090022_en.pdf

У 2002 р. Департаментом освіти було оприлюднено Офіційний документ **«Освіта та вміння. Стратегія розвитку до 2006 р.»**, в якому визначались основні цілі, завдання та стратегічні напрями розвитку освіти до 2006 р.[20]

У країні систематично відбуваються офіційні консультації з проблем освіти дорослих, приймаються відповідні документи. Найбільш відомими з них є так звані **Зелені і Білі**[21].

Представимо їх короткий огляд.

«Зелені» документи:

«Навчальний вік»: Ренесанс для нової Британії (1998 р.) – (консультативний документ на доповідь Фрейре з низкою рекомендацій щодо незалежного вивчення бухгалтерської справи та створення Університету для промисловості).

«На шляху розвитку – наше майбутнє процвітання» (2010 р.) – документ вийшов після опублікування релізу «Навички для зростання». Це довготривала стратегія з розвитку ключових компетенцій – підприємливості та знань. Було виділено 1 млрд. фунтів на реалізацію стратегії.

«Білі» документи:

«Навчання, щоб бути успішним» (1999 р.) – нові рамки для навчання тих, кому більше 16 років (перший документ із серії про навички і створення Ради з навчання та навичок).

«Навички: продовжуючи бізнес, продовжуючи працювати» (2005 р.) – документ базується на Білому документі 2003 р. і пропонує висувати потреби роботодавця в центрі навчання. Більше фокусується уваги на навчанні задля отримання роботи, на формуванні навичок для виконання роботи, проте обмежує навчання задля задоволення.

«Навички 21 ст.»: реалізація потенціалу» (2006 р.) – документ, спрямований на зміцнення позицій Великої Британії як однієї з економічно розвинених держав у світі, забезпечуючи громадянам можливість знайти роботу і підтримати роботодавців за наявності необхідних навичок для власного бізнесу. Було створено 23 галузеві Ради забезпечення вибору і працівникам, і роботодавцям. Ці Ради, незалежні, створені роботодавцями для потреб різних економічних галузей, узагальнюють вимоги щодо навичок та навчання.

«Подальша освіта: удосконалення навичок, покращення шансів» (2006 р.) – підвищення кваліфікації, поліпшення життєвих шансів (реакція на звіт Фостера). З-поміж інших питань встановлює нове право на безкоштовне навчання молоді до 25 років. Представляє схему «Потяг, щоб наздогнати».

---

[20] Education and Skills: Delivering Results. A Strategy to 2006. – London: Department for Education and Skills, 2002. – 28 p.

[21] Country Report on the Action Plan on Adult Learning: UK [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/adult/doc/uk_en.pdf

«Навички світового класу: Відповідь на звіт Лейтча» (2007 р.) – пропонує до 2020 р. через систему освіти, в якій потребам дорослих учнів і роботодавців приділено першочергову увагу, усунути прогалини в навичках на кожному освітньому рівні. Дорослі учні матимуть пріоритет щодо набуття базових навичок, велику відповідальність і більший вибір навчання.

«Підвищення очікувань» (2008 р.) – включення в систему можливостей щодо поліпшення навичок для пошуків роботи, уможливлення прогресу у роботі для 16-17-річних осіб.

«Нова промисловість, нові робочі» (2009 р.) – в рамках підготовки до економічного зростання Уряд мав намір переконатися, що люди володіють необхідними навичками, а бізнес має підтримку для участі у нових галузях, що постійно з'являються.

«Навички для зростання» (2010 р.) – окреслює бачення нового уряду на подальшу освіту і систему навичок з метою поліпшення кваліфікації робочої сили, продуктивності економіки і залучення до навчання. Мету буде досягнуто при підтримці Уряду, який зобов'язувався інвестувати стратегічно важливі напрями для сталого розвитку.

Огляд інших ключових документів сфери освіти дорослих

Доповідь Фрейре (1997 р.): Навчання в 21-му столітті (рекомендації щодо створення стратегічних рамок для освіти упродовж життя для всіх, включаючи загальну та післяшкільну освіту).

Доповідь Кенеді (1998 р.): Примусити навчання працювати (представлено приклади участі та доступу до подальшої освіти. Важливий документ, що сприяв розширенню участі дорослих у навчанні впродовж життя).

Навички для роботи (2001 р.): Національна стратегія щодо покращення освіченості дорослих та їхніх вмінь рахувати (була спрямована на навчання 750 000 дорослих завдяки рекламним кампаніям і організації безкоштовних курсів для дорослих). Стратегія визначала пріоритетність цільових груп – це безробітні, засуджені, працівники громадських організацій, люди, які не розмовляють англійською як рідною, працівники низьких кваліфікацій.

Доповідь Фостера (2005 р.): Реалізація потенціалу (містить рекомендації коледжам щодо спрямування зусиль на підвищення рівня зайнятості населення і формування у студентів економічно цінних навичок).

Огляд Лейтча (2006 р.): Процвітання для всіх в умовах глобалізації: навички світового рівня (надано рекомендації щодо стратегічних змін та інвестування задля виведення країни у світові лідери в кваліфікаціях дорослих до 2020 р.).

Неформальна освіта дорослих (2008 р.) – прокладання шляху вперед (вивчення можливостей для формування механізмів ефективного використання

громадських фондів і підтримки приватних ініціатив. Це був перше урядовий документ після «Віку для навчання» 1998 р., який врегульовував неформальну освіту для дорослих).

Зростання очікувань (2008 р.): *заохочення системи* (представлено плани щодо створення до 2010 р. двох різних органів: Агентства з навчання молоді після 16-18 рр. і Агентства формування навичок тих, кому виповнилося 19 р., що мали регулювати навчання дорослих за межами вищої освіти.

Навички для зростання (2009 р.): національна стратегія (стратегія орієнована на економічне зростання і підвищення особистого добробуту. Формує сучасний робітничий клас через більш удосконалене учнівство. Пропонує працівникам здобути нові навички, забезпечує «вибір споживача» і доступну інформацію про курси за допомогою онлайн-ресурсів. Створюється нова агенція з підтримки навичок[22].

Зростання заправки паливом (2010 р.) – проект для просування дорослих та їхнього кар'єрного просування (окреслює плани щодо поліпшення навченості дорослих задля їх кар'єрного зростання).

Система освіти дорослих у Великій Британії має такі складові:

1) навчальні заклади формальної і неформальної освіти,
2) комітети, ради і асоціації з питань освіти дорослих,
3) система підготовки викладачів до навчання дорослих.

Цікавим є факт, що в уряді Великої Британії існує посада *Міністра з подальшої освіти, кваліфікацій і навчання впродовж життя* (Minister of State for Further education, Skills and Lifelong Learning).

Головним органом, що відповідає за планування, моніторинг та реалізацію урядової політики у галузі освіти загалом та освіти дорослих зокрема, є Департамент освіти та вмінь (Department for Education and Skills), що підпорядковується Державному секретареві Англії у справах освіти та вмінь. Офіційно освіта дорослих знаходиться у підпорядкуванні Департаменту бізнес-інновацій та навичок (Department for Business Innovation and Skills), який, окрім освіти дорослих, додаткової та вищої освіти, охоплює низку галузей: інновації, науку, ділові кола, законодавство, економіку, статистику, зайнятість, торгівлю, експорт.

На національному рівні управління системою освіти дорослих у Великій Британії разом із Департаментом бізнес-інновацій та навичок і Департаментом освіти та вмінь здійснюють:

– Рада з питань навчання та вмінь (Learning and Skills Council);

[22] The Learning and Work Institute Chief Executive, David Hughes, has been appointed Chief Executive at the Association of Colleges (AoC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bis.gov.uk/skillsforgrowth2009

– Рада з питань фінансування вищої освіти Англії (Higher Education Funding Council for England);

– Інспекторат навчання дорослих (Adult Learning Inspectorate);

– Національний інститут неперервної освіти дорослих (National Institute of Adult and Continuing Learning),

– Агенція з питань базових вмінь (Basic Skills Agency),

– Агенція з питань розвитку вмінь у галузях (Sector Skills Development Agency).

Рада з питань навчання та вмінь розпочала свою діяльність у 2001 р. Це окремий неміністерський урядовий відділ, що виник у результаті об'єднання Ради з питань фінансування подальшої освіти (FEFC), Національної консультаційної ради з питань освіти та професійної підготовки (NACETT) та Рад з питань професійної підготовки і виробництва (TECs). Рада відповідає та координує роботу всього сектору післяшкільної (крім вищої) освіти.

Її основними функціями є:

– фінансування сектору подальшої освіти;

– фінансування державної програми розвитку та професійної підготовки робочої сили;

– розвиток програми «Adult and Community Learning»;

– організація ефективної діяльності служб інформування, консультування та орієнтації дорослого населення щодо перспектив їх освітніх можливостей[23].

У структурі Ради функціонують два консультативні комітети: комітет з питань навчання молоді (Young people's learning committee) та комітет з питань навчання дорослих (Adult learning committee). Саме останній займається питаннями надання освітніх послуг для дорослих та консультує Раду щодо ефективних й оптимальних шляхів забезпечення осітніх потреб дорослого населення.

Головним контролюючим органом у справах якості та стандартів сектору освіти дорослих є Інспекторат з питань навчання дорослих, створений у 2000 р.

Останніми роками у Великобританії спостерігається істотне збільшення витрат на освіту дорослих. Загалом фінансування цієї освітньої ланки відбувається з різних державних, приватних джерел, добровільних пожертв та приватних внесків.

Провайдери освіти дорослих

Провідною організацією, що займається проблемами грамотності і базових умінь дорослих в Англії та Уельсі, є *Агенція з питань базових вмінь,* яка є

[23] *Learning* and Skills Act 2000. – London: HMSO, 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.birmingham.ac.uk/Documents/college-les/psych/ld/LDTransitionGuide6

незалежною неприбутковою структурою та утримується за рахунок державних коштів.

Діяльність Агенції спрямована на вирішення таких завдань:

− зменшення кількості дітей, молоді та дорослих з низьким рівнем базових умінь;

− забезпечення якості та освітніх можливостей для різних категорій населення;

− активне використання інноваційних методів навчання задля підвищення ефективності та результативності навчальної діяльності дорослих[24].

Коледжі подальшої освіти (further education college) є провідними провайдерами професійної освіти дорослих у країні. Понад 400 коледжів подальшої освіти, до яких належать загальні та спеціалізовані коледжі, 105 дворічних коледжів 6-го класу (sixth-form college), охоплюють нині майже 3 млн «зрілих» студентів (73% від загальної кількості студентів коледжів) професійно орієнтованими програмами. Саме ці навчальні установи реалізують більшу частину програм професійної підготовки та перепідготовки для безробітних (в рамках державної програми «Нова справа для дорослих віком 25+», «Нова справа для батьків-одинаків», «Нова справа для людей зі спеціальними освітніми потребами» та ін.), продуктивно співпрацюють з компаніями, які ініціювали програми розвитку та допомоги персоналу (EDAP), а також є одними із головних провайдерів курсів підвищення професійної кваліфікації для робітників.

Університети через свої відділення неперервного навчання (які раніше називалися відділеннями подовженої освіти або заочним відділеннями) також здійснюють освіту дорослих, використовуючи певні державні субсидії.

Заслуговує на увагу діяльність *Британського національного інституту неперервної освіти дорослих* (National Institute of Adult Continuing Education, NIACE), створеного у 1921 р.[25]. Його провідна мета полягає у залученні дорослих студентів до сфери формальної і неформальної освіти в Англії та Уельсі та удосконаленні можливостей широкого доступу до навчання усіх дорослих.

Інститут здійснює роботу за різними напрямами, провідними з яких є:

− реалізація національної освітньої політики у сфері освіти дорослих;

− надання інформаційних послуг, консультацій та професійне консультування як окремим фізичним особам, так і навчальним закладам та організаціям;

− здійснення науково-дослідної роботи, проведення наукових конференцій та семінарів;

---

[24] Adult Learning in England: a Review / J. Hillage, T. Uden, F. Aldridge, J. Eccles; Ed. by J. Hillage.– Brighton: College Hill Press, 2000. – 117 p.

[25]Learning and work institute [Електронний ресурс]. – Режим доступу:www.niace.org.uk

– координація освітніх ініціатив, розрахованих на дорослих осіб;

– публікація періодичних видань, наукової, науково-методичної літератури з проблем освіти дорослих.

Програми Інституту розраховано на залучення різних категорій дорослого населення, особливо тих, які мають низький рівень кваліфікації, безробітних, в'язнів, емігрантів, представників національних меншин, фізично хворих, біженців, людей похилого віку і спрямовані на сприяння розвитку в них мотивації до отримання професійної підготовки; а також підтримку провайдерів освіти у наданні якісних освітніх послуг; активізацію та поширення своєї діяльності на регіональному, національному та міжнародному рівнях; співпрацю зі світовими освітніми організаціями у всіх секторах освіти дорослих[26].

Неформальне та інформальне навчання відбувається у бібліотеках, галереях і музеях, а також громадських і волонтерських організаціях, наприклад, Університети третього віку, Жіночий інститут, мистецькі організації, клуби та товариства. Засоби масової інформації роблять суттєвий внесок у підтримку та розвиток освіти дорослих.

Слід зазначити, що система освіти дорослих у Великій Британії мала значний вплив на розвиток освіти дорослих у багатьох країнах світу й зумовила виокремлення педагогічних субдисциплін («освіта дорослих», «неперервна освіта») у навчальних закладах Англії та інших країнах.

Асоціації освіти дорослих

Освітня асоціація працівників (WEA – The Workers' Educational Association), заснована в 1903 р., є найбільшим у Великобританії провайдером у сфері добровільного навчання дорослих та однією з найбільших британських благодійних організацій[27]. WEA є демократичним та добровільним рухом для дорослих, мета якого розширення участі дорослих у навчанні та освіті соціального призначення. Асоціація забезпечує локальні курси для дорослих в громадах в Англії та Шотландії. В Уельсі функціонує автономний підрозділ асоціації WEA Cymru. Загалом WEA охоплює велику кількість дорослих учнів. Наприклад, у 2015- 2016 рр. Асоціацією було проведено понад 8000 курсів, організованих у 1800 місцевих громадських закладах, що дозволило значно наблизити освітні послуги до конкретних споживачів.

WEA підтримується урядом через Агенцію з нагляду за фінансуванням в Англії, а в Шотландії – виконавчими та місцевими органами влади Шотландії. Асоціація також частково фінансується слухачами за деякі курси, проведення

[26] National Institute of Adult Continuing Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niace.org.uk.

[27] Who we are? WEA - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.wea.org.uk.

лотереї та за рахунок інших джерел для освітніх проектів у місцевих громадах по усій країні.

Асоціація провайдерів з працевлаштування та навчання (AELP – The Association of Employment and Learning Providers) – це провідна національна професійна асоціація, діяльність якої спрямована на розвиток навичок та пошук робочих місць відповідно до потреб роботодавців, студентів та місцевих громад. Понад 770 її членів є незалежними, приватними, неприбутковими та волонтерськими організаціями, що займаються доброчинно освітньою підготовкою та наданням окремих освітніх послуг. AELP наразі співпрацює з 340 000 роботодавцями по всій країні, що забезпечує високоякісні ефективні механізми працевлаштування дорослих згідно з їх набутими навичками, затребуваними роботодавцями.

Членство в асоціації є відкритим для будь-якого провайдера освіти дорослих, який прагне забезпечити якісне забезпечення освітніх послуг, зокрема на робочому місці. AELP проводить навчання 75% із 850000 дорослих учнів, які зараз навчаються за такими освітніми програмами[28].

Асоціація організацій освіти та навчання дорослих (AAETO – Association of Adult Education and Training Organisations), в рамках якої функціонує орган освіти та навчання в громадах (HOLEX) [29]. Його членами є 120 провайдерів освітніх послуг для дорослих, громадські навчальні заклади, представники місцевого самоврядування (ACL), спеціалізовані інституції (SDI) та незалежні освітні провайдери. Члени HOLEX щороку навчають, готують та здійснюють перепідготовку 700 000 дорослих учнів.

Метою Асоціації є забезпечення дорослих необхідними навичками та подальшим навчанням, що дає другий шанс, підтримує їх перспективи працевлаштування та добробут, що в свою чергу підвищує продуктивність та створює умови для економічного успіху крани.

Асоціація навчальних центрів (ECA – The Educational Centres Association**)** – це практикоорієнтована організація, яка займається навчанням дорослих та навчанням впродовж життя[30]. Сфера її діяльності – навчання дорослих мистецтва та культури у громадах на національному та місцевому рівнях.

Асоціація бере участь у місцевих проектах, партнерствах та широких мережах. Її діяльність спрямована на вирішення недоліків та викликів села та міста через освіту, яка розглядається як засіб сприяння соціальній інтеграції, відродженню міст та оновленню сільської місцевості.

---

[28] The Association of Employment and Learning Providers (AELP). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.aelp.org.uk/about/

[29] HOLEX is the lead body for Adult Community Education and Learning. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://holex.org.uk/

[30] The Educational Centres Association**.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.e-c-a.ac.uk/

Асоціація університетів з навчання впродовж життя (UALL – The Universities Association for Lifelong Learning) є консультативним органом з формулювання та просування освітньої політики в секторі вищої освіти Великої Британії, забезпечуючи дорослим учням неповний робочий день, гнучкий графік, залучаючи роботодавців, використовуючи потенціал навчання на робочому місці та залучаючи громади[31].

Асоціація представляє вищу освіту урядовим відомствам, органам фінансування та національним організаціям вищої освіти у чотирьох країнах Сполученого Королівства. Крім того, Асоціація також представляє усі аспекти цього освітнього сектору на міжнародному рівні, пропагуючи серед громадськості та роботодавців переваги навчання упродовж життя.

Асоціація коледжів (AoC – The Association of Colleges), створена у 1996 р. для представлення і просування інтересів коледжів та надання членам Асоціації професійної підтримки на національному і регіональному рівнях, зокрема експертні поради щодо працевлаштування, комунікації, охорони здоров'я, безпеки, управління, викладання та навчання.

Членами Асоціації є 317 навчальних закладів подальшої освіти (FE), коледжі шостого класу, вищі та фахові коледжі, що складають 95% усього освітнього сектора Великої Британії[32].

[31] The Universities Association for Lifelong Learning. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.uall.ac.uk/

[32] The Association of Colleges. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.aoc.co.uk/about-us

ГРЕЦЬКА РЕСПУБЛІКА

Греція, як і багато інших країн Європейського Союзу, вважає освіту дорослих вагомою складовою неперервної освіти й формує власну політику у цій сфері з урахуванням кращих зарубіжних досягнень.

Країна має достатньо розгалужене законодавство у сфері освіти дорослих.

Перший **Закон 3369/2005** (Systematisation of Lifelong Learning and Other Regulations)[33], який унормовував усі заходи з неперервної освіти у країні, було прийнято у 2005 р. Цей документ визначив неперервну освіту як необхідну діяльність людини впродовж життя, спрямовану на набуття й поліпшення рівня загальних і наукових знань, навичок і умінь, а також особистісний розвиток і працевлаштування. Слід зазначити, що одним із головних пунктів Закону передбачалося створення **Національного комітету з неперервного навчання** (the National Committee for Lifelong Learning), мета якого полягала у з'ясуванні освітніх потреб і професійної підготовки, а також координації та оцінці якості діяльності інституцій неперервної освіти і підготовки[34].

У вересні 2010 р. набув чинності **Закон 3879/2010** «**Розвиток навчання впродовж життя»**, мета якого – раціоналізація державної системи освіти і навчання дорослих. Закон скасовував низку попередніх законів й передбачав розробку загальної стратегії навчання впродовж усього життя (зокрема вищої освіти). Законом було встановлено правову базу державної рамки кваліфікацій (the Hellenic Qualifications Framework, HQF).

У 2013 р. було прийнято надзвичайно важливий **Закон 4115/2013 «Організація і діяльність Інституту у справах молоді та неперервної освіти і Національної організації з сертифікації кваліфікацій і професійної орієнтації та інші положення»**[35]. У Законі уперше було порушено питання про знання і навички, набуті у результаті неформальної й інформальної освіти, та механізми їх визнання.

Загалом у Законі йдеться про:

– створення і розвиток Національної рамки кваліфікацій та її співвіднесення до Європейської рамки кваліфікацій; посилання на Національну рамку кваліфікацій міжнародного сектора кваліфікацій;

---

[33] Law 3369/2005 FEK 171 (in Greek) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wseas.us/e-library/conferences/2008 /crete/education/ education66.pdf

[34] Gravani M. N. New lifelong education policies in Greece: Moving forward or backward [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/168730.htm

[35] Greece: EQF Referencing Report. European Qualifications Framework. – January 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eucis-lll.eu/eucis-lll/wp-content/uploads/2012/06/31-1-2014-GREECE-REFERENCING-REPORT.pdf.

– співвіднесення навичок, набутих у формальній освіті, у результаті неформального й інформального навчання з рівнями Національної рамки кваліфікацій;

– створення секторних дескрипторів у вигляді знань, навичок і компетентностей, які відповідають рівням Національної рамки кваліфікацій.

У 2013 р. було прийнято ще один **Закон 4186/2013**, який разом із **Законом 3879/2010** створили законодавче підґрунтя, що формує державну політику навчання впродовж життя у країні.

Так, **Закон 3879/2010** є основою для розвитку навчання впродовж життя і значною мірою формує національні пріоритети, а також регулює питання управління діяльністю у сфері навчання впродовж життя, зокрема визначення основних понять і розмежування органів управління та обслуговування. Закон представляє Національну мережу для навчання впродовж життя, яка об'єднує органи управління і провайдерів послуг неперервного навчання.

Натомість **Закон 4186/2013** доповнює і підтримує традиційну політику шляхом визначення організації й адміністрування питань органів навчання впродовж життя, організації та управління органами навчання протягом життя. Відповідно до **Закону 4186/2013** діє фундація Директоратів неперервного навчання (Life Long Learning Directorates) регіонального і місцевого рівнів, що представляють децентралізовані відділення Генерального секретаріату з питань навчання впродовж життя. Їхнім головним завданням є управління, контроль і нагляд за Інститутами професійної підготовки (Vocational Training Institutes, IEK), Школами професійної підготовки (Vocational Training Schools, SEK), Школами другого шансу (Second Chance Schools, SDE) і Центрами навчання впродовж життя (Life Long Learning Centres, KDBM)[36],[37].

У країні діє ще один **Закон «Зміцнення неперервної освіти в Греції»** (Enhancing of Lifelong Learning in Greece), спрямований на впровадження заходів щодо посилення участі громадян в ініціативах навчання впродовж життя.

У цьому контексті слід зазначити, що освіта дорослих в Греції представлена формальною і неформальною складовими, які разом утворюють систему освіти впродовж життя, на кожну з яких покладається виконання відповідних функцій. У системі переважає неформальна освіта, цілями якої є набуття базових знань і навичок у сфері культури, мови, а також елементів професійної освіти, які сприяють адаптації на ринку праці. Формальна освіта дорослих оріє-

[36] Eurydice: Developments and current policy priorities : Greece [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Greece:Developments

[37] Eurydice: Distribution of Responsibilities: Greece [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Greece:Distribution_of_Responsibili

нтована на здобуття базової освіти або завершення певного рівня навчання, що підтверджується відповідним сертифікатом.

Закон «Про освіту» 1997 р. передбачав три напрями формальної освіти дорослих:

1) школи «другого шансу» вечірньої форми навчання для осіб більше 18 років, які не здобули обов'язкової 9-річної освіти;

2) здобуття академічної освіти у Грецькому відкритому університеті за дистанційною формою навчання та спеціальними програмами для осіб, які не завершили обов'язковий шкільний курс; в університеті також пропонуються програми у сфері підвищення кваліфікації;

3) програми за вибором для громадян Греції та інших країн в університетах і вищих школах.

Сучасна Національна система навчання впродовж життя (The National Network of Life Long Learning, NNLLL) має таку структуру:

– Генеральний секретаріат навчання впродовж життя (General Secretariat of LLL, GSLL);

– Периферійні департаменти навчання впродовж життя (Peripheral Departments of LLL) – по одному в кожному Адміністративному районі;

– Муніципальні департаменти навчання впродовж життя (Municipal Departments of LLL), Спецпідрозділи нових Муніципалітетів (a Special Unit of the new Municipalities), EKEPIS;

– Національна організація акредитації кваліфікацій (National Organization of the Accreditation of Qualifications);

– Національний центр професійної орієнтації (National Centre of Vocational Counseling)[38].

Загалом проблемами освіти дорослих в країні опікується Міністерство у справах освіти і релігії Греції, яке визначає цілі для впровадження національної політики навчання впродовж життя. Провідними з них є: модернізація системи освіти та початкової професійної підготовки; взаємозв'язок формальної і неформальної освіти та навчання з потребами ринку праці; підвищення ролі особистості, розвиток соціальних та культурних навичок через навчання впродовж життя, а також створення післядипломних курсів з урахуванням потреб ринку праці.

Інститут неперервної освіти для дорослихі Префектурнакомісія народної освіти Міністерства освіти Греції займаються розробкою як загально цільових навчальних програм, так і програм для особливих груп населення.

[38] EAEA Country Report on Adult Education in Greece: Helsinki, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eaea.org/media/resources/ae-in-europe/greece_country-report-on-adult-education-in-greece.pdf

Сучасна політика освіти дорослих Греції як складова загальної освітньої політики країни функціонує в рамках Робочої програми ЄС «Освіта та підготовка 2010» і ґрунтується на положеннях Європейської стратегії зайнятості, збереження мультикультуралізму і здійснення спроб Європейської спільноти у напрямі формування Суспільства знань.

Провайдери освіти дорослих

Неперервна професійна освіта та підготовка (Continuing Vocational Education and Training) здійснюються у багатьох закладах та установах, провідними з яких є:

– Центри професійної підготовки (Vocational Training Centres);

– Навчальні Центри освіти дорослих (Education Centres for Adult Education);

– Центри Дистанційної освіти та підготовки дорослих впродовж життя (The Centre for Distance Lifelong Learning and Training of Adults);

– Префектурні Комітети освіти дорослих (Prefectura l Committees for Adult Education)[39].

З 2000 р. розпочав свою діяльність Грецький відкритий університет, який відіграє провідну роль у розвитку освіти впродовж життя у країні.

[39] National reports of Greece [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.trainingvillage.gr/Refernet/National_reports_Greece.htm

ЕСТОНІЯ

Естонія була однією з перших пострадянських країн, які розробили й прийняли спеціальні закони про освіту дорослих. У документах було зроблено спробу цілісного сприйняття цієї освітньої ланки як повноцінної складової національної системи освіти.

Закон Естонії про навчання дорослих набув чинності у 1993 р.[40].

Закон є центральною ланкою в системі освіти дорослих.

Через три роки до Закону було внесено перші зміни, які оновлювалися практично щороку:

(дата прийняття, дані про публікації у правових актах Естонії, термін набуття чинності):

від 26.06.1996 (ПАЕ, 1996, 50/52, 953) з 26.07.1996
від 16.06.1998 (ПАЕ, 1998, 35, 988) з 16.07.1998
від 13.01.1999 (ПАЕ, 1999, 21, 150) з 15.02.1999
від 16.06.1999 (ПАЕ, 1999, 50, 617) з 26.07.1999
від 16.10.2002 (RTI, 2002, 90, 521) з 01.01.2003
від 29.01.2003 (RTI, 2003, 20, 116) з 10.03.2003
від 23.10.2003 (RTI, 2003, 71, 473) з 24.11.2003
від 21.04.2004 (RTI, 2004, 41, 276) з 05.07.2004
від 21.12.2006 (RTI, 2007, 4, 17) з 29.01.2007

У 1998 р. набув чинності **Закон про внесення змін до Закону про навчання дорослих** (RT 1, 1998, 61, 988)[41].

Загалом в Естонії законодавче забезпечення сфери освіти дорослих представлено таким чином:

– загальна освіта дорослих – формальна і неформальна освіта (Закон про освіту дорослих від 1993 р. із допов. і змін., Закон про базові і середні школи від 1993 р. із допов. і змін);

– освіта дорослих в рамках університетів та вищих шкіл (Закон про вищу освіту 1998 р. і Закон про університети 1995 р. із змін. і доп. у 2002 і 2003 рр., Закон про приватні навчальні заклади 1998 р.);

– професійне навчання, яке здійснюється державними і приватними провайдерами (Закон про професійні навчальні заклади, 1998 р., та постанова Міністерства освіти, 2001 р.);

---

[40] ЗАКОН об обучении взрослых (RT I, 1998, 71, 1200) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://rup.ee/rus/pdf/zakoninarusskom/30.pdf

[41] ЗАКОН о внесении изменений в ЗАКОН об обучении взрослых [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://estonia.news-city.info/docs/sistemse/dok_iegzez.htm

– навчання для потреб ринку праці, зокрема для безробітних (Закон про службу зайнятості, 2000 р., Закон про соціальний захист безробітних, 2000 р.).

Поняття «дорослий учень» в Естонії, як правило, не пов'язане з віком. Згідно з чинним законодавством дорослий учень – це особа, для якої навчання не є основною діяльністю, тобто він навчається паралельно з роботою, сімейним життям або іншою діяльністю.

Залежно від мети навчання, як зазначено у Ст. 3 Закону, розрізняють три види навчання:

1) для досягнення певного освітнього рівня (рівневе);

2) навчання, пов'язане з трудовою діяльністю (професійне);

3) навчання за вільним вибором учня (вільне).

Так, навчання з метою підвищення рівня освіти дозволяє здобути основну або загальну середню освіту (нестаціонарно або екстерном), професію, навчаючись нестаціонарно або з частковим навантаженням, здобувати вищу освіту екстерном. Навчання, пов'язане з трудовою діяльністю, надає можливість набути або удосконалити знання, вміння та навички, пов'язані з професією, посадою чи спеціальністю, а також змінити кваліфікацію. Факт проходження навчання підтверджується свідоцтвом або довідкою. Тоді як навчання за вільним вибором спрямоване на особистісний розвиток, розвиток творчих можливостей, здібностей, ініціативи і соціальної відповідальності, а також отримання необхідних для життя знань і умінь. Навчання відбувається на курсах, у навчальних гуртках або в інший зручній для учня формі[42].

Важливою особливістю законодавства є наявність навчальної відпустки. Для завершення навчання з метою досягнення певного освітнього рівня чинним законодавством передбачено надання додаткової відпустки різної тривалості:

– 28 календарних днів – для здобуття основної освіти;

– 35 календарних днів – для здобуття середньої освіти;

– 42 календарних дні – для здобуття вищої освіти або захисту ступеня бакалавра;

– 49 календарних днів – для захисту магістерських та докторських дисертацій.

За робітником або службовцем, який перебуває у навчальній відпустці, пов'язаній із досягненням певного освітнього рівня, роботодавець зберігає середню заробітну плату впродовж десяти днів. На інші дні навчальної відпустки

[42] Официальный сайт Министерства образования и науки Эстонии: Образование взрослых [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.hm.ee/ru/meropriyatiya/obrazovanie-vzroslyh

зберігається заробітна плата у розмірі не менше чинного мінімуму заробітної плати.

Для навчання, пов'язаного з трудовою діяльністю, робітнику або службовцю за заявою та на підставі довідки навчального закладу надається відпустка терміном не менше 14 календарних днів упродовж року зі збереженням середнього заробітку.

1 липня 2015 р. набув чинності новий **Закон про навчання дорослих**[43], згідно з яким навчання поділяється на рівневе і додаткове. Організація рівневого навчання регулюється Законом про основну школу та гімназії, Законом про професійні навчальні заклади, Законом про вищі прикладні навчальні заклади, Законом про університети та Законом про приватні навчальні заклади. Додаткове навчання – це цілеспрямована й організована навчальна діяльність, що відбувається на підставі навчальної програми поза рівневим навчанням.

Відповідно до цього Закону відбулися й інші зміни. Зокрема більше не потрібно отримувати дозвіл на проведення більшості навчальних курсів, достатньо подати повідомлення про початок господарської діяльності у сфері додаткового навчання дорослих. Здійснювати додаткове навчання набули право не лише приватно-правові юридичні особи, а також установи органів державного і місцевого самоврядування та суспільно-правові юридичні особи.

Поправки було також внесено і до **Закону про освітній кредит**: з 1 липня 2015 р. можна взяти позику на навчання з частковим навантаженням.

Окрім Закону про навчання дорослих, в країні діють багато інших нормативних актів, що регламентують різні аспекти освіти і навчання дорослого населення.

Зокрема **Постанова Міністра освіти і науки** «Про порядок і умови навчання в базовій або старшій середній школі у формі вечірніх курсів й дистанційного навчання і закінчення школи екстерном» регулює навчання дорослих в основній і старшій середній школах. **Постанова Міністра освіти і науки** «Про процедуру та умови для організації професійної освіти для дорослих у професійному навчальному закладі» визначає особливості організації професійного навчання дорослих в установах професійної освіти.

У 2005 р. Урядом Естонії було прийнято **Стратегію освіти впродовж життя Естонії на 2005 – 2008 рр.** (Lifelong Learning Strategy)[44], яка на той час стала важливим документом, що закріпив державні цілі в галузі освіти дорос-

---

[43] Закон об обучении взрослых от 18.02.2015 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://yandex.ua/clck/jsredir?from=yandex.ua%3Byandsearch%3Bweb%3B%3B&text=&etext=1088

[44] Estonian Lifelong Learning Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hm.ee/index.php?249171

лих після відновлення незалежності. План розвитку освіти дорослих Естонії на 2009 – 2013 рр. став продовженням Стратегії освіти впродовж життя.

Відповідальність за розвиток освіти дорослих покладається на Міністерство освіти і наукових досліджень Естонії, а також Департамент професійної освіти і освіти дорослих Міністерства освіти і науки, Міністерство соціальних справ, Естонський фонд страхування на випадок безробіття.

Асоціації освіти дорослих

Естонська Асоціація викладачів дорослих «Андрас»[45], заснована у 1991 р. як недержавна громадська організація, представляє естонську освіту дорослих в Європі і світі, спрямована на підвищення компетентності організаторів навчальної діяльності дорослих.

Основними видами діяльності Асоціації є:

- ✓ участь у формуванні освітньої політики;
- ✓ участь у поширенні концепції навчання вродовж життя, у формуванні навчального середовища та пропаганді освіти дорослих;
- ✓ організація Форуму освіти дорослих;
- ✓ участь у закордонних проектах і у впровадженні проектів Соціального фонду Євросоюзу;
- ✓ обґрунтування цінності посади андрагога і присудження відповідної кваліфікації;
- ✓ консультування організацій, членів асоціації, залучення їх у проекти Євросоюзу, що підтримують освіту дорослих.

Естонська Асоціація неформальної освіти дорослих (ENAEA) – неурядова, національна парасолькова організація у сфері неформальної освіти дорослих (у 2007 р. включала 69 організацій-членів).

[45] ANDRAS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.andras.ee/client/default.asp?wa_id=1006&wa_id_key=&wa_object_id=1

ІТАЛІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА

На розвиток освіти дорослих в Італії суттєво вплинули проблеми соціальної сфери, зокрема суттєва різниця між економічними структурами півночі та півдня, а також сучасні міграційні процеси. Усі зазначені чинники змусили політичні сили Італії включити освіту дорослих до державних соціальних програм[46].

У країні не має окремого закону про освіту дорослих. Проте чинними є декілька законодавчих актів, що безпосередньо стосуються цього освітнього напряму.

Так Закон №59 від 15.03.1997 р. **Про Реформування Органів Державного Управління** стосується реформування всіх державних закладів, зокрема навчальних. У Ст. 21 Закону йдеться про надання автономії навчальним закладам в організаційних та дидактичних питаннях для розширення освітніх пропозицій (послуг), у тому числі і для освіти дорослих

Дві постанови Міністерства Освіти **№7809/1990 та №305/1997** сприяли розвитку вечірніх курсів та регулювали адміністративну діяльність центрів.

Пізніше **Наказ Міністерства Державної Освіти №455/1997** закріпив право на освіту та професійну підготовку. Угода між урядом, регіонами, провінціями та гірськими комунами реорганізувала та офіційно визнала освіту впродовж життя й освіту дорослих на законодавчому рівні (Об'єднана Конференція від 2 березня 2000 р.). **Закон №53/2003 (53/2003 Act)** закріпив доступ до освіти впродовж життя як право на культурний та особистісний розвиток[47].

Відповідно до **Закону №53 Про підтримку батьківства, материнства, про право на освіту та координацію термінів** від 08.03.2000 р. працівники державних або приватних установ, які пропрацювали не менше 5 років на одному місці, мають право призупинити свою професійну діяльність та здобувати освіту на будь-якому рівні (продовжувати обов'язкову шкільну освіту, підвищувати рівень кваліфікації, здобувати диплом про вищу освіту). На час навчання за працівником зберігається робоче місце, але без збереження заробітної платні. Курси мають бути акредитовані та визнані національними і європейськими законодавчими освітніми структурами.

Загалом з 2000 р. завдяки європейським стимулам італійська система освіти дорослих була перетворена на мережеву структуру, основу якої складали

---

[46] VET POLICY REPORT. Progress in the policy priority areas for vocational education and training, Italy 2008, ISFOL (Italian Institute for the Development of Vocational Training for Workers).

[47] Ministero della Pubblica Istruzione, Direzione Generale per gli affari internazionali dell´istruzione scolastica, INDIRE, Unità italiana di Eurydice, L´educazione degli adulti in Europa, I Quaderni di Eurydice n. 25.

численні центри: вечірні школи, регіональні системи професійної підготовки, служби зайнятості, асоціації, університети і заклади культури (бібліотеки, музеї та ін.).

У 1997 р. у зв'язку із завданнями Європейського Союзу досягти більш високого рівня освіти серед дорослого населення, включаючи мігрантів, регіональним та місцевим владам було надано повноваження для створення *Постійних територіальних центрів для дорослих та вечірніх курсів* (Centri Territoriali Permanenti (ПТР), які мали функціонувати у школах усіх рівнів, що посприяло змінам в освіті дорослих і спонукало до прийняття відповідних законодавчих актів[48].

Декрет Міністерства Народної Освіти від 25.10.2007 р. визначив загальні критерії, за якими Постійні територіальні центри були реорганізовані в Територіальні центри для освіти дорослих, та конкретизував вимоги, яким вони повинні відповідати (наявність інноваційних освітніх матеріалів; гнучкість та корегування освітніх програм; прозорість шляхом визнання системи кредитів; зв'язок з культурним середовищем; поновлення освіти в дорослому віці; вивчення мов та соціальних предметів).

Декрет набув чинності в січні 2009 р. Затвердження нових правил відбулося згідно з рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради із встановлення Європейської Кредитної Системи для професійної освіти та підготовки 2006 р.[49],[50].

Наказ № 22 від 6 лютого 2001 р. Міністерства Освіти Італії визначає такі заклади, де дорослі можуть здобути освіту:

- школи писемності для дорослих (початкова освіта);
- середня школа для дорослих;
- курси для дорослих;
- інтегровані курси (навчання та практика);
- випробувальні проекти інтегрування систем навчання.

Державні органи / міністерства, відповідальні за освіту дорослих.

Інститут розвитку професійної підготовки робітників (ISFOL) здійснює і заохочує дослідження активності, оцінку, консультації та технічну допомогу для організації професійної підготовки, соціальної політики та праці[51].

---

[48] Centro Territoriale Permanente per l'educazione degli adulti, presentazione del V C.T.P. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.5ctproma.5ctproma@libero.it

[49] Organizzazione del sistema educativo Italiano 2008/2009, Eurydice, EACEA, European Commission.

[50] Disposizioni per la formazione delbilancio annuale e pluriennale de llo Stato (legge finanziaria 2007 (GU n.299 del 27-12-2006 – Suppl. Ordinario n. 244) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2015/12/30/15G00222/sg

[51] ISFOL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.isfol.it

Національний Союз по боротьбі з неписьменністю (UNLA), заснований Франческо Саверіо, відповідає за безперервну освіту і функціональну грамотність[52].

Діяльність Національного агентства з розвитку автономії школи (ANSAS) спрямована на підтримку автономії шкіл та інноваційних навчальних закладів[53].

Важливу роль у розв'язанні завдань освіти дорослих у країні відіграє науково-дослідний інститут Міністерства праці (Isfol), а також Національний інститут оцінки освітньої системи (INVALSI), який є науково-дослідним інститутом Міністерства освіти. INVALSI проводить дослідження і оцінювання загальної якості навчання, що відбувається у навчальних закладах та на курсах професійної підготовки, зокрема у контексті безперервної освіти, здійснює керівництво національною системою оцінки[54].

Унаслідок політичних та соціально-економічних змін, що посприяли зростанню повноважень регіональної та місцевої влади, відповідальність за освіту дорослих поступово перекладається державою на регіони.

Провайдери освіти дорослих

У країні освіту дорослих надають і державні і приватні провайдери.

Перші курси для дорослих, так звані «соціальні школи», було створено ще у 1947 р. з метою надання базової грамотності та навичок рахування.

Формальна освіта здійснюється у Територіальних Центрах освіти дорослих[55]. Центри та вечірні школи є основними державними структурами, що надають освіту дорослим. З іншого боку, приватні організації та компанії працюють в тісному контакті з державною владою і також надають формальну освіту.

Головною метою Центрів є надання базової грамотності та спеціальних знань, навчання іноземних мов, італійської мови для іноземців, надання середньої освіти з отриманням диплома про неповну середню освіту. Ці курси можуть відвідувати дорослі та молоді люди, які досягли 16 років, але не отримали першого початкового циклу освіти або прагнуть поглибити свою освіту[56]. Курси є безкоштовними та фінансуються Міністерством Освіти. На курсах викладають вчителі шкіл, в яких не вимагають додаткової кваліфікації. Наприклад,

---

[52] Universidad Nacional de Lanús – Inicio [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unla

[53]Avanguardie educative [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://conference.pixel-online.net/FOE/files/foe/ed0005/PPT/1667-ITL1037-PPT-FOE5.pdf

[54]Istituto nazionale per la valutazione del sistema educativo di istruzione e di formazione [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.invalsi.it/invalsi/index.php

[55] Assinform Associazione Italiana per l´Information Technology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.anee.it/anee/osservatorio.html

[56] Gazzetta Ufficiale – Serie Generale n. 3, del 4-1-2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.guritel.it/free-sum/ARTI/2008/01/04/sommario.html

типовий Центр має п'ятиособовий персонал, надає освіту з 4-х предметів: італійська мова, математика, іноземні мови та комп'ютерні технології[57].

Центри освіти дорослих відкриті по усій країні, в кожному регіоні, у кожній провінції. Нині у країні функціонує понад 600 центрів, де викладають понад 4000 викладачів[58].

Паралельно з Територіальними Центрами освіту дорослим надають і на вечірніх курсах, де громадяни старше 16 років мають можливість здобути середню освіту. Тут також можна здобути базові знання з мови, математики, а також іноземної мови, інформатики, комп'ютерних технологій та програм. Приватний освітній сектор пропонує різноманітні курси для поглиблення знань. Вечірні курси сприяють культурному та професійному розвитку дорослих. Тут також можна підтвердити свої професійні навички і отримати відповідний сертифікат. З цією метою створюється спеціальна комісія для оцінювання кожного заявника окремо. За відвідування вечірніх курсів береться платня, але вони можуть фінансуватись державними фондами (національними та регіональними).

Важливу роль в освіті дорослих відіграють *університети,* які пропонують різні типи навчальних курсів для дорослих. Державні технічні і професійні навчальні заклади також пропонують курси професійної підготовки, функціонального навчання грамоті (ІТ, іноземні мови) та курси мовної і соціальної інтеграції для дорослих.

Неформальна освіта здійснюється в Асоціаціях та некомерційних організаціях, зокрема в Народних Університетах, до яких входять приватні та державні організації. Їхня специфіка полягає у популяризації освіти дорослих. Вони надають різноманітні освітні послуги для дорослих, а також молодих людей. Перші Народні Університети були відкриті на початку XX ст. Найбільший Університет – УПТЕР, розташований в Римі, пропонує широкий спектр курсів (іноземні мови, спорт, італійська мова як іноземна тощо)[59].

Universita делле LiberEta-дель-Fvg в Удіні був визнаний як один із найважливіших центрів освіти дорослих в рамках неформальної системи на півдні Європи.

Для людей пенсійного віку, які бажають підвищити освітній рівень, активно функціонують Університети Третього Віку. Кожний регіон має свої правила для відкриття такого університету, але існують декілька загальних вимог

---

[57] Eurybase, Descriptions of National Education Systems and Policies, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php#description and OECD, Education at a Glance 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/dataoecd/41/25/43636332.pdf

[58] Assinform Associazione Italiana per l´Information Technology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.anee.it/anee/osservatorio.html

[59] Ministro del Lavoro e delle Politiche Sociali [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lavoro.gov.it/lavoro/europalavoro/SezioneEuropaLavoro/BancheDati/

(пропонувати мінімум 6 різних курсів на 100 академ. год. кожний; 2/3 викладачів повинні мати науковий ступінь; заклад має бути економічно автономним з постійною адміністрацією; бути членами національних та міжнародних асоціацій Університетів Третього Віку.

Італійський союз «Освіта дорослих» (UNIEDA) складається з асоціацій, фондів, громадських організацій, Університетів Третього Віку та інших організацій, що беруть участь в неперервному навчанні.

Асоціації освіти дорослих

– Італійська Асоціація для Освіти Дорослих – UNIEDA Unione Italiana per l´Educazione degli adulti;

– Італійська Конфедерація Народних Університетів – CNUPI Confederazione Italiana delle Università Popolari

– Національна Асоціація Університетів для Третього Віку УНІТРЕ – UNITRE (National Association of Università per la Terza Età)

– Італійська асоціація підготовки фахівців (AIF) та Професійна асоціація фахівців у галузі освіти дорослих[60].

Національним координатором асоціацій освіти дорослих є Форум освіти дорослих.

[60] Sitio oficial de la universidad pública de la República Argentina UNLA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://associazioneitalianaformatori.it

КАНАДА

Освіта дорослих у Канаді має тривалу історію та певну специфіку, яка відображає політичні, економічні, соціальні і культурні зміни у країні. Проте, окрім власної історії розвитку та формування національних традицій у галузі освіти, система освіти Канади зазнала значного впливу таких країн, як Велика Британія і США[61].

Канада має федеральний устрій і складається з 10 провінцій та 3 територій і за Конституцією кожна провінція самостійно вирішує питання освіти й освіти дорослих зокрема з урахуванням культурних, історичних, економічних особливостей провінції[62].

На федеральному рівні окремого закону про освіту дорослих у Канаді немає.

Важливим для розвитку національної освіти дорослих стало прийняття у 1960 р. **Закону про технічну і професійну підготовку** (Technical and Vocational Training Assistance Act)[63]. Згідно з цим Законом федеральний уряд мав надавати значну фінансову підтримку закладам технічного профілю, створивши умови для відкриття нових та переобладнання старих навчальних центрів.

Важливою подією для подальшого розвитку освіти дорослих у Канаді стало прийняття у квітні 2008 р. **Національної стратегії розвитку освіти Канади** «Освічена Канада 2020» (Learn Canada 2020 Declaration). Це спільна декларація міністрів освіти провінцій і територій Канади (Council of Ministers of Education, Canada – CMEC), узгоджена на рівні Ради міністрів освіти Канади щодо основних принципів забезпечення якості навчання впродовж життя для всіх канадійців[64]. Програмою передбачено розвиток доступної, розгалуженої, інтегрованої та гнучкої системи освіти дорослих, яка створює можливості для навчання дорослої людини, забезпечує її професійну підготовку у будь-який момент, коли вона її потребуватиме[65].

У кожній провінції та території відповідальність за освіту дорослих покладена на певний департамент чи міністерство. Кожна провінція має свої програми і напрями розвитку освіти дорослих. Наприклад, у провінції Квебек було

---

[61] Thematic Review on Adult Learning. Canada. Country Note. – OECD, 2002. – 56 p.

[62] Fenwick T. Contents of adult education: canadian perspectives / Tara Fenwick, Tom Nesbit, Bruce Spencer. – Toronto : Thompson Educational Publishing. Inc., 2006. – 366 p.

[63] Canada passes the Technical and Vocational Training Assistance Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://schugurensky.faculty.asu.edu/moments/1960TVTAA.html

[64] Learn canada 2020 joint declaration provincial and territorial ministers of education. Ottawa: CMEC, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.cmec.ca/Publications/.../cmec-2020-declaration.en.pdf

[65] Council of Ministers of Education. Learn Canada 2020. – Ottawa: CMEC, 2008. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cmec.ca/publications/lists/publications/attachments/

впроваджено **Нормативне положення про базову загальну освіту дорослих провінції Квебек** (Quebec Basic Adult General Education Regulation) (2003 р.)[66] , в якому визначено сутність освіти дорослих та основні підходи до її реалізації у провінції. У Положенні зазначено, що мета освітніх послуг полягає у забезпеченні автономності освіти дорослих, сприянні соціальної та професійної інтеграції дорослих, допомозі дорослим у входженні та адаптації на ринку праці, наданні можливості дорослим здобути освітній сертифікат.

У провінції Манітоба у 2009 р. набув чинності **Закон про грамотність дорослого населення провінції Манітоба** (Manitoba's Adult Literacy Act) (2009 р.)[67].

Через рік провінція Нова Скотія прийняла **Закон про навчання дорослих провінції Нова Скотія (**Nova Scotia's Adult Learning Act) (2010 р.)[68], спрямований на посилення стандартизації програм навчання дорослих у провінції.

Освіта дорослих в Канаді – це практична галузь, розвиток якої значно активізувався після Другої світової війни. Зокрема упродовж 1930–1960 рр. канадською торговою палатою було ініційовано розвиток освітніх програм для дорослих та відбулося значне посилення державної підтримки професійної підготовки і освіти дорослих.

Водночас з 1960 р. освіта дорослих стала також галуззю дослідження, якій приділяється значна увага. Перше дослідження, проведене з метою визначення кількості дорослого населення, яке навчається, було проведене у Канаді у 1934 р., а його результати показали, що значна кількість канадійців приділяє освіті впродовж життя значну частку вільного часу, а у процесі навчання використовуються різноманітні його види і форми.

У 1972 р. було опубліковано дві доповіді, які безпосередньо стосувалися аналізу стану освіти дорослих, зокрема концепції неперервної освіти у провінціях Онтаріо і Альберта[69]. У доповіді «Вибори майбутнього», яку було підготовлено комісією Уолтера Ворта (провінція Альберта), концепція навчання впродовж життя розглядалася з філософсько-ліберальної точки зору, наголошувалося на важливості індивідуальних досягнень, оптимістичній вірі у здатність суспільства

---

[66] Basic adult general education regulation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc

[67] Manitoba's Adult Literacy Ac [Електронний ресурс]. – Режим доступу: thttp://web2.gov.mb.ca/laws/ statutes/2007/c00907e.php.

[68] Adult Learning Act: Results of Consultation December 2010 Adult Learning Act: Results of Consultation December 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gonssal.ca/documents/AdultLearningActConsultationReport-EN_001.pdf

[69] OECD Thematic Review on Adult learning: Canada. Background Report (Appendicies). – Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development, 2002. – 106 p.

до здійснення реформ[70]. У доповіді «Суспільство, що навчається», над підготовкою якої працювала комісія під керівництвом Дугласа Райта (провінція Онтаріо)[71], головний акцент було зроблено на секторі вищої освіти як ланці неперервного навчання.

Загалом у провінціях значну роль у сфері освіти дорослих відіграють Громадські ради. Наприклад, на території провінції Альберта функціонує близько 85 Громадських рад з навчання дорослих, які пропонують програми з розвитку грамотності, вивчення англійської як другої мови, розвитку навичок працевлаштування, формування активної громадянської позиції, навчання впродовж усього життя, завершення програми середньої загальноосвітньої школи, розвитку кар'єри[72].

У провінції Квебек функціонує близько 180 автономних громадських об'єднань і 200 освітніх центрів для дорослих, які надають можливість завершення середньої загальноосвітньої школи, пропонують програми з розвитку грамотності, підготовчі курси для професійної освіти, програми соціальної та соціально-професійної інтеграції[73].

У провінції Новий Брансвік працює понад 200 центрів навчання дорослих, об'єднаних у загальну мережу закладів для навчання дорослих. Нова Шотландія стала першою провінцією, де в 1946 р. у структурі Департаменту освіти було засновано Відділ освіти дорослих.

Канада приділяє особливу увагу навчанню мігрантів. Навчання дорослих мігрантів регулюється низкою законів (Закон про захист іммігрантів та біженців, Закон про громадянство), стратегій, програм, планів дій. Бюджетами федерального та провінційного рівнів передбачено фінансування цільових програм, спрямованих на професійне навчання мігрантів за різними категоріями: професійна категорія («Федеральна програма для кваліфікованих спеціалістів», «Провінційна програма професійної імміграції»), категорія підприємців, категорія сімейної імміграції[74].

Система освіти дорослих Канади має такі складові:

- базова освіта дорослих,
- подальша освіта;

---

[70] Worth W. H. A Choice of Futures: Report of the Commission on Educational Planning / Worth W. H. – Edmonton: Government of Alberta, 1972. – 100 p.

[71] Wright D. T. The Learning Society: Report of the Commission on Post-Secondary Education in Ontario. An Abridged Version / Wright D. T. – Ontario : Ministry of Government Services, 1972. – 35 p.

[72] Барабаш О. Специфіка організації неперервної освіти у Канаді / О.Барабаш // Порівняльна професійна педагогіка. – №1. – 2012. – С. 43-45

[73] The development and state of the art of adult learning and education. Report for Canada. – CMEC, Canadian Commission for UNESCO, 2008. – 105 p.

[74] Бусько М. Б. Навчання іммігрантів у Канаді / Марія Богданівна Бусько // Педагогічний процес: теорія і практика / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Благод. фонд ім. Антона Макаренка. – 2013. – № 2. – С. 20–28.

– освіта осіб третього віку.

Найбільш популярними серед мешканців Канади є заняття з основ бізнесу, охорони здоров'я, інженерної справи та освіти. Близько 50% слухачів навчаються за програмами, що фінансуються вищими навчальними закладами, близько 15% – бізнесом та промисловістю. Понад 80% компаній організовують власні програми підготовки та перепідготовки. Багато великих корпорацій пропонують повні програми навчання з присвоєнням кваліфікацій та вчених ступенів, а деякі навіть фінансують власні технічні і підприємницькі коледжі та університети. Біля 8 млн. канадів беруть участь у системі корпоративної освіти певного напряму[75].

Міжнародна співпраця Канади у сфері освіти дорослих здійснюється через Міжнародний конгрес університетів безперервної освіти та ЮНЕСКО.

Провайдери освіти дорослих

Щороку понад 2 млн. осіб (близько 10% дорослих) навчаються на різноманітних курсах. За статистичними даними, до 4,5 млн. дорослих канадійців слухають лекції в університетах, коледжах, професійних та урядових установах[76].

Базова освіта дорослих у Канаді здійснюється у державних і громадських центрах та інституціях професійної освіти. Її цільовими групами є іммігранти, корінне населення, особи, які не мають базової освіти. Запропоновані ними навчальні програми уможливлюють розвиток грамотності, визнання попередньо здобутої освіти, навчання на виробництві.

Шкільні ради, які відповідають за початкову та середню освіту, пропонують різноманітні програми освіти дорослих у вечірній час та впродовж вихідних днів. Консорціуми – об'єднання кількох інституцій – надають освітні послуги дорослому населенню країни, фінансуються за рахунок коштів їхніх членів, є підзвітними перед урядом, уніфікують власну діяльність задля уникнення повторення програм освіти дорослих та ефективнішого використання власних ресурсів. Окрім того, державні та приватні інституції пропонують різноманітні дистанційні програми освіти дорослих[77].

Освітні послуги дорослим надають професійні організації, об'єднання, асоціації, спілки, діяльність яких спрямована на професійний розвиток фахівців певної галузі бізнесу чи промисловості (професійна освіта). Також освіту дорослим надають інституції арт-терапевтичного і парамедичного спрямування тощо

[75] Іжевська Н. Підготовка фахівців у системі неперервної професійної освіти Канади / Н. Іжевська // Професійно-технічна освіта. – 2005 – № 1. – С. 35–38.

[76] Видишко Н. В. Навчання і виховання у парадигмі вищої освіти Канади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchu/N125/N125p059-062.pdf

[77] Orton L. Statistics Canada's Definition and Classification of Postsecondary and Adult Education Providers in Canada / L. Orton. – Ottawa: Statistics Canada, Human Resources and Skills Development Canada: Culture, Tourism and the Centre for Education Statistics Division, 2009. – 50 p.

(медична освіта). Центри навчання корінного населення, спеціалізовані агенції (освіта корінного населення) сприяють дорослим у процесі адаптації до нових умов життєдіяльності, спричинених зміною місця проживання, а відтак сприяють працевлаштуванню, поселенню, здобуттю освіти, охороні здоров'я тощо.

Освіта осіб третього віку реалізується у церквах, громадських організаціях, бібліотеках, через інтернет-мережі та спрямована на створення можливостей для інтеграції літніх людей у життєдіяльність суспільства, забезпечення їхнього добробуту[78].

Система професійної освіти Канади (інституції, організації та установи, серед яких – університети, коледжі, інститути, центри навчання дорослих) надає можливість здобуття вищої професійної освіти, мовної освіти, що уможливлює неперервність професійного розвитку, а також розвиток Умінь і навичок використання ІКТ[79],[80].

Першу університетську програму освіти дорослих у Канаді було впроваджено у 1951 р. в Коледжі Онтаріо, а через п'ять років такі програми було розроблено у сімох канадських університетах. У 1969 р. Університет Монреалю представив першу програму на здобуття наукового ступеня доктора у галузі освіти дорослих[81].

У 1952 р. розпочав свою діяльність Канадський інститут освіти дорослих (ICEA), який обслуговує франкомовний сектор освіти дорослих в Канаді.

Асоціації освіти дорослих

У різні періоди в Канаді було засновано чотири провідні національні асоціації освіти дорослих:

– Канадська асоціація освіти дорослих (CAAE), заснована у 1935 р., нині вже припинила своє існування[82];

– Канадська асоціація університетів неперервної освіти (CAUCE), що здійснює діяльність з 1954 р.;

– Канадська Асоціація дослідження освіти дорослих (CASAE), створена у 1981 р., займається науковими проблемами глобалізації освіти дорослих. Головною метою її діяльності є обговорення загальної політики, стратегії та перспективного розвитку освіти дорослих для запобігання непорозумінь і перешкод

[78] Барабаш О. В. Розвиток неперервної освіти у Канаді: навч. посіб. / О. В. Барабаш. – Львів: ЗУКЦ, 2013. – 107 с.
[79] Pan-Canadian interim report on official languages in education 2005–2006 / 2006–2007. – CMEC, 2008. – 50 p.
[80] What is the future of learning in Canada. – Ottawa: Canadian council on learning, 2011. – 76 p.
[81] Grace A. Academic adult education in Canada and the United States (1917–1970): A chronology of their emergence and a conspectus of their development / A. Grace // PAACE Journal of Lifelong Learning. – 2000. – Vol. 9. – P. 65–78.
[82] Kidd J. R. Adult Education in the Canadian University / Kidd J. R. – Toronto: Canadian Association for Adult Education, 1956. – 137 p.

в освітній галузі на регіональному та міжнародному рівнях. Асоціація бере активну участь у розробці спільних наукових проектів щодо розвитку освіти дорослих. Провідними напрямами роботи Асоціації є такі: здійснення досліджень з проблем освіти дорослих; сприяння та поширення знань про освіту дорослих; фасилітація та співпраця у дослідженнях освіти дорослих, експертиза наукових досліджень у розвитку професійного навчання дорослих тощо. Результати своєї діяльності Асоціація друкує в науковому журналі «Canadian Journal for the Study of Adult Education (CJSAE)»[83];

– Асоціація дорослих студентів Торонто (Toronto Adult Students Association), створена у 1997 р. Місією Асоціації стало надання дорослим студентам допомоги у досягненні особистих та академічних цілей, пропагування народної системи освіти з підкресленням її неперервного характеру[84].

Усі асоціації є членами Міжнародної ради з освіти дорослих (International Council for Adult Education – ICAE) та інших міжнародних організацій, що уможливлює їх участь у формуванні європейської політики освіти дорослих та розбудові канадської системи освіти дорослих з урахуванням світових тенденцій.

[83] Canadian Association for the Study of Adult Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.casae.org.

[84] The Toronto Adult Student Association (TASA) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tasa2000.com .

КИТАЙСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

Китай має одну із найбільш диверсифікованих систем освіти дорослих у світі.

З 1980 р. у країні було прийнято ряд освітніх законів і нормативних актів, які певним чином стосувалися освіти дорослих: **Закон про освіту**[85], **Закон про обов'язкову освіту**[86], **Закон про професійну освіту**[87], **Закон про вищу освіту Китаю**[88], **Закон про розвиток громадянської освіти**[89], **Положення про грамотність**[90], **Положення про освіту для людей з обмеженими можливостями**[91]. Проте окремого закону про освіту дорослих немає.

У 1987 р. китайський уряд визначив, що освіта дорослих є основним елементом модернізації країни. Так, у «Керівництві з освітніх реформ і розвитку Китаю» (1993 р.) було зазначено, що освіта дорослих – це нова система, яка здійснює вагомий внесок у безперервну освіту і сталий розвиток нації»[92], вона є необхідною умовою розвитку економіки, прогресу науки і техніки сучасного суспільства.

У **Законі про освіту Китайської Народної Республіки**[93] передбачено, що держава стимулює розвиток різних форм освіти дорослих.

У Китаї освіта дорослих виконує декілька функцій: дає «другий освітній шанс» тим, хто прагне доповнити освіту в початковій, середній школі та вищих навчальних закладах; забезпечує додаткове навчання та професійне удосконалення дорослих, які працюють; реалізує освітньо-культурні програми для дорослих.

23 червня 1987 р. Державна Рада Китаю затвердила Рішення Державної комісії з освіти щодо **Реформування і розвитку освіти дорослих,** в якому наголошувалося на

---

[85] Education Law of the People's Republic of China (Adopted at the third session of the eighth National People's Congress on March 18, 1995, promulgated by Order No.45 of the President of the People's Republic of China on March 18, 1995 and effective as of September 1, 1995) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.chinastudy.ru/articles/item/id/25

[86] Education Law of the People's Republic of China // State Education commission of the People's Republic of China. Beijing. 1995. – С. 43.

[87] 教育政策 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://baike.baidu.com/link?url=4ltauhwi4N-

88 教育政策. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://baike.baidu.com/link?url=4ltauhwi4N-B7RePWs1gVeNqZHwhsLzEcrksHfk2Nm9QYJO624F-NqH_XAY_7JQazkiEm1P0j8oANM-Bg

[89] Законодательство Китая (chinalawinfo.ru) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://chinalawinfo.ru/

[90] 扫除文盲工作条例 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://baike.baidu.com/link?url=VRD8hmFhuOKoUEjKkOQGcUsqyUWUh4dON09mqE

[91] Закон КНР «О защите людей с ограниченными возможностями» 1990 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.dredf.org/international/china.html

[92] Jinghuan S. The Foundation and Trends of Undergraduate Education Reform in China's ResearchUniversities // Chinese Education and Society, Vol. 44, No. 5, p. 67–83

[93] National report adult education and learning in china: development and present situation. – Chinese National Commission for Unesco & Chinese Adult Education Association. – July 30, 2008.

ролі освіти дорослих у соціально-економічному розвитку, зокрема було сформульовано принцип «енергійного розвитку освіти дорослих». Таким чином, у країні було створено механізм взаємної підтримки і взаємодії уряду, соціуму, сім'ї та навчального закладу, формування сприятливого суспільного клімату, що сприяє постійномувдосконаленню системи, забезпечує можливість неперервної освіти у будь-якому віці.

У країні створено Департамент професійної освіти та освіти дорослих. Китайська національна комісія у справах ЮНЕСКО об'єднала експертів і вчених з Китайської Асоціації освіти дорослих, Китайського Національного інституту досліджень у галузі освіти та інших установ. Їх зусиллями впродовж 1997 – 2007 рр. було зібрано матеріали і дані про розвиток освіти дорослих, які покладено в основу **Національної доповіді про розвиток і сучасний стан освіти та навчання дорослих у Китаї**[94].

Система освіти Китайської Народної Республіки, окрім шкільної освіти (дошкільна, початкова, середня та вища освіта), системи дев'ятирічної обов'язкової освіти, включає і **систему професійної освіти і освіти дорослих**. Система освіти дорослих Китаю має п'ять основних ланок:

1) початкова освіта дорослих (зокрема класи грамотності),
2) середня і вища освіта дорослих;
3) різні види дистанційної освіти, заочне навчання,
4) освіта у вільний час для сертифікованої шкільної освіти,
5) навчання на короткотривалих курсах.

Історична назва освіти дорослих Китаю – «робітничо-селянська освіта» або «освіта, що набувається у позаробочий час». З 1990-х рр., з розширенням сфери і форм освіти, вона офіційно набула назву «освіта дорослих». У 2000 р. в країні було введено систему обов'язкової початкової освіти, спрямовану на ліквідацію неписьменності серед молоді та людей середнього і старшого віку, а також було значно розширено вплив вищої освіти, коли кількість студентів збільшено з 7 до 16 млн. осіб, що загалом сприяло активному розвитку освіти дорослого населення. Таким чином, з 2000-х рр. освіту дорослих включено до системи освіти впродовж життя.

У країні традиційно існують дві форми освіти дорослих: формальна (передбачає отримання диплома) і неформальна (без отримання диплому). Формальна освіта має чотири рівні (початкова, середня, вища й післядипломна) і передбачає навчання на основних і спеціальних відділеннях університетів, інсти-

[94] 中国成人教育协会 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.caea.org.cn/xpe/portal/999bbe0

тутів, коледжів, технікумів та шкіл, а також навчання у телеуніверситетах та через інші дистанційні форми[95].

Неформальна освіта спрямована на ліквідацію неписемності, здобуття практичних навичок, попереднє навчання за місцем роботи, продовження навчання після закінчення ВНЗ та ін.[96]

У КНР активно розвивається освіта впродовж життя, яка передбачає популяризацію культурних знань переважно серед зайнятих осіб, професійну підготовку безробітних або тих, хто бажає змінити професію, підвищити рівень класифікації; задоволення запитів тих, хто має певну освіту (зокрема вищу), але потребує оновлення знань; задоволення духовних запитів громадян, впровадження здорового та культурного способу життя. Китайський уряд реалізує політику всебічного розвитку особистості, встановлюючи і зміцнюючи зв'язки й контакти для отримання освіти різних ступенів і категорій, стимулюючи людей поетапно завершувати освіту і продовжувати вчитися.

Провайдери освіти дорослих

У системі навчальних закладів різного типу для дорослих реалізується принцип «однаковий рівень, однакові стандарти». У 1990 р. у Китаї працювало 1 300 вищих шкіл для дорослих, у яких навчалося понад 1,5 млн. осіб; функціонувало 58 000 середніх шкіл для понад 15 млн. дорослих учнів та понад 250 тис. початкових шкіл, у яких навчалося майже 23 млн. осіб[97]. Навчання у школах для дорослих відбувається в різному режимі навчання: денному, вечірньому, заочному, екстерном або змінному. Більшість навчальних витрат бере на себе держава, проте учні або студенти вносять невелику платню.

Нині у країні відкрито понад 17 тис. професійних навчальних закладів різного типу і ступеня, 2090 центрів професійної підготовки, понад 400 тис. центрів підвищення кваліфікації робітників і службовців, курсів технічної підготовки для дорослих[98].

Набули поширення різноманітні форми продовження загальної освіти та підвищення професійної кваліфікації дорослих. Такими формами навчання

---

[95]Боревская Н.Е. Обеспечение доступности и привлекательности среднего профессионального образования в КНР / Н.Е. Боревская // Педагогика. – № 7. – 2012. – С. 109 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.studfiles.ru/preview/5677873/page:15/

[96] Кананыкина Е.С. Источники права об образовании в социалистической системе Китая [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://e-notabene.ru/pr/article_456.html#9

[97] Pachocinski Ryszard. Wspotczesne systemy edukacyjne / Ryszard Pachocinski. – Warszawa, 2000. – С. 81–84.

[98] Образование в Китае [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/00094695_0.html

охоплено понад 12 млн. осіб. Окрім того, існує система професійної перепідготовки для осіб, що втратили роботу на державних підприємствах[99].

Освіта дорослих здійснюється за різними формами: аудиторне навчання (повний навчальний день) днем, заочне навчання із забезпеченням аудіовізуальними навчальними посібниками, навчання з повним або частковими відривом від виробництва, вечірнє навчання та ін.[100]

Останніми роками було оновлено навчальні приміщення, лабораторне обладнання, підвищена кваліфікація викладацького складу у вищих навчальних закладах для дорослих, значно поліпшено якість та ефективність навчання. Навчання дорослих є однією з важливих складових народної освіти сучасного Китаю.

Асоціація освіти дорослих

Асоціацію освіти дорослих Китаю зареєстровано у квітні 1981 р. Міністерством освіти Китайської Народної Республіки. Це загальнодержавна освітня організація, членами якої є Академія педагогічних наук, державні освітні установи, науково-дослідні установи, навчальні заклади, великі та середні підприємства. Вищим керівництвом є загальні збори Асоціації, де обирається склад нової Ради, новий виконавчий директор, президент, віце-президент, заступника Генерального секретаря.

Основні завдання Асоціації є консолідація працівників освіти, поєднання теорії і практики, орієнтація на соціальну складову, здійснення актуальних досліджень, підвищення якості працівників освіти, а також сприяння реформам і розвитку освіти Китаю. У своїй діяльності Асоціація керується такими принципами: публічність, соціальним аспект, а також координація та оцінка освітніх заходів, просування результатів освітніх наукових досліджень та досвіду; консультативна робота; співпраця з управліннями освітою та науково-дослідницькими установами, поліпшення теоретичної підготовки та політичного рівня працівників освіти; обмін інформацією та досвідом, зміцнення контактів, співпраця з міжнародними освітніми організаціями, державами, регіональними закладами освіти, проведення різних форм безперервної освіти та професійного навчання[101].

Сьогодні основні зусилля Асоціації освіти дорослих Китаю спрямовані на розвиток системи освіти впродовж життя, створення суспільства, що навчається, сприяння всебічному розвитку особистості.

---

[99] Образование в Китае [Електронный ресурс]. – Режим доступа: http://allrefs.net/c13/1522z/p1/

[100] Исторический ракурс системы образования КНР [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://education.imextrade.ru/education/the-educational-system-of-china/history-review/

[101] Association for ** education in China [Електронный ресурс]. – Режим доступа: http://en.0430.com/cn/web104363/

КНЯЗІВСТВО ЛІХТЕНШТЕЙН

Князівство Ліхтенштейн розташоване у центральній частині Альп, є однією з найменших держав світу з територією 160 км^2 і населенням 30,3 тис. осіб.

З 1997 р. у країні діє **Закон «Про сприяння освіті дорослих»**[102]. Зміни до Закону було прийнято 13 грудня 2007 р.

Система державного заохочення освіти дорослих була створена у 1979 р. в результаті набуття чинності відповідного законодавства (LGB1.1979 No. 45).

Важливим нормативним документом, що також впливає на розвиток системи освіти дорослих у країні, є **Закон Про фонд «Освіта дорослих»»**[103]. Фонд «Освіта дорослих» Ліхтенштейну – це установа суспільного права, яку було засновано у 1999 р. Його місія полягає у сприянні і координуванні освіти дорослих в країні, а також контролі щодо використання бюджетних коштів парламенту відповідно до Закону про освіту дорослих[104].

У 1963 р. Ліхтенштейн приєднався до «Європейської федерації католицької освіти дорослих».

Провайдери освіти дорослих

Найбільш відома школа для дорослих – це освітній дім Stein-Egerta в Шаан. Цей освітній заклад координує освіту дорослих і фінансує її. Крім того, на громадських засадах запрошують відомих людей, які читають лекції для дорослих. Щорічно для дорослих пропонується понад 700 різноманітних курсів.

Фонд Освіта дорослих Князівства Ліхтенштейн пропонує курси з гуманітарних, соціальних наук, педагогіки, економіки і суспільствознавства, збереження здоров’я, комп’ютерної грамотності, мови, організації вільного часу та ін

Асоціації освіти доросих

В країні існує Католицька асоціація освіти дорослих Швейцарії і Князівства Ліхтенштейн

---

[102] Das Gesetz über die Förderung der Erwachsenenbildung [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.llv.li/files/srk/pdf-llv-rk-vernehml_2007_erwachsenenbildung.pdf

[103] Das Gesetz über die Stiftung der Erwachsenenbildung [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.erwachsenenbildung.li/DE/Stiftung/Vorstellung/tblid/283/Default.asp

[104] Ліхтенштейн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aaas.org/sites/default/files/SRHRL/PDF/EuropeReport/Liechtenstein_E.1990.5.Add

КОРОЛІВСТВО ІСПАНІЯ

Освіта дорослих в Іспанії регулюється освітніми законами, спрямованими на сприяння розвитку освіти впродовж життя як засобу досягнення соціальної згуртованості та соціального розвитку.

У країні немає окремого закону про освіту дорослих. Різні аспекти цього освітнього напряму розглядаються у низці законів.

Так, **Загальний закон про освіту** (Ley General de Educacion) 1970 р. містив три статті, в яких йшлося про освіту дорослих, мета якої полягала у набутті базової, професійної і продовженої освіти.

Основоположним документом у сфері освіти дорослих Іспанії є **Закон про загальну структуру системи освіти** (Ley de Ordenación General del Sistema Educativo) (LOGSE), який набув чинності у 1990 р., де уперше було використано термін «освіта дорослих». У Законі представлено нову концепцію освіти дорослих, а неперервність закріплено як провідний принцип усієї системи освіти. Слід зазначти, що відповідно до ст. 51.4 LOGSE доступ до освіти гарантовано кожному члену суспільства.

Загалом у Законі виокремлено три основні сфери, що стосуються освіти дорослих[105]. По-перше, інструментальна або основна сфера з метою набуття і оновлення базової підготовки та забезпечення доступу до різних рівнів системи освіти. По-друге, робота у сфері здобуття або підвищення професійної кваліфікації, щоб мати можливість працювати в інших професійних сферах. І, по-третє, заохочення до участі в соціальному, культурному, політичному та економічному житті.

У Ст. 52.6 Закону зазначено, що «освітні влади повинні сприяти підписанню угод університетів з місцевими об’єднаннями та іншими державними або приватними організаціями з метою розвитку сфери освіти дорослих» (причому перевага надається некомерційним організаціям, що займаються освітою дорослих).

У Законі йдеться про те, що освіта дорослих може бути як очною, так і дистанційною. А у розділах І і ІІІ наголошено, що студентам, які не можуть навчатися стаціонарно, влада повинна створити умови для навчання за дистанційною формою. Зокрема у Ст. 53.3. зауважено, що «компетентні органи повинні розширювати перелік послуг дистанційної освіти, аби відповідати принципу неперервності освіти дорослих». Міністерство освіти і науки (МЕС) від-

[105] Ley 1/1990 de 3 de octubre, Orgánica de Ordenación General del Sistema Educativo. Ministerio de Educación. 1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.filosofia.org/mfa/fae990a.htm

повідає за це питання через Центр інновацій і розвитку дистанційної освіти (CIDEAD).

У **Законі**, прийнятому у 2006 р. **(Ley Organica де Educación, 2006)**[106], закріплено чинну правову основу освіти дорослих. Зокрема у Законі зазначено, що освіта дорослих має на меті надати можливість людям віком старше 18 років (іноді від шістнадцяти років) набути, оновити, поповнити або розширити свої знання та сприяти їх особистісному і професійному розвитку. Вона інтегрує базове навчання, а також постобов'язкове навчання, яке підвищує рівень шкільної кваліфікації і професійної підготовки.

Закон визначає такі цілі освіти дорослих:

– дати можливість дорослим здобути базову освіту;

– підвищити професійну кваліфікацію або набути навички, необхідні для нової професії;

– сприяти розвитку кадрового потенціалу (комунікативні навички та культури міжособистісних відносин);

– залучити громадян до активного суспільно-політичного життя;

– сприяти зменшенню соціальної ізоляції;

– сприяти зростанню гендерної рівності[107].

Іспанія докладає значних зусиль щодо підвищення рівня професійної освіти дорослих. Так, у 2002 р. був прийнятий **Органічний закон про професійне навчання та кваліфікацію** (Ley Organica de las Cualificaciones y la Formación profesional 5/2002), який регулює професійну освіту і підготовку для праці. Згідно з Законом в Іспанії існує три типи професійного навчання: для молоді у початковий період навчання, для безробітних і для тих, хто працює[108].

Інші **Закони 56/2002 та 56/2003 з питань зайнятості** стосуються заходів з підвищення кваліфікації та перекваліфікації в рамках політики зайнятості[109]. **«Органічний закон 2/2006 про освіту»** регулює діяльність усіх неуніверситетських навчальних закладів[110], а **«Органічний закон 4/2007»**[111] має певні допов-

---

[106] EAEA (2011): Country report Spain. (Helsinki) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.e aea.org/country/spain. Date of Access.

[107] Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. Boletín Oficial del Estado, núm. 106 de 4 de mayo de 2006, páginas 17158 a 17207 (50 págs.); Ministerio de Educación [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.educacion.es/educacion/sistemaeducativo/

[108] Ley Orgánica 5/2002, de 19 de junio, de las Cualificaciones y de la Formación Profesional. Publicado en BOE núm. 147 de 20 de Junio de 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.juntadeandalucia.es/educacion/portals/web/formacion-profesional-andaluza/

[109] Ley Orgánica 56/2003, de 16 de diciembre, de Empleo. Publicado en BOE núm. 301 de 17 de Diciembre de 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.educacion.gob.es/educa/incual/ice_OfertaFormativa_CNCP.html

[110] Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. Publicado en BOE núm. 106 el 4 mayo 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/lo2-2006.t2.html

нення до «Органічного закону 6/2001 про університети» та визначає специфіку вищої освіти.

Важливою ознакою системи освіти дорослих Іспанії є децентралізація освітніх повноважень і підпорядкування урядам автономних регіонів. У їхні обов'язки входить розробка і застосування відповідних положень щодо освіти дорослих. Так, в Іспанії є чинним ряд документів, розроблених і прийнятих на регіональному рівні: в Андалузії (1991), Каталонії (1992), Валенсії (1995).

Відповідно до чинного законодавства система освіти дорослих включає Програми початкової професійної освіти (Programas де Cualificaciyn Profesional Inicial), орієнтовані на молодих людей, які не змогли здобути обов'язкової початкової освіти. За цими програмами вони здобувають як загальну, так і професійну освіту.

Основна освіта для дорослих становить один рівень, початковий етап якого – володіння грамотністю, а підсумковий – отримання сертифікату «Graduado en Educaciyn Secundaria». У більшості областей Іспанії ця освіта поділяється на три етапи. Перші два – початкова освіта, третій – навчання для отримання сертифікату «Graduado en Educaciyn Secundaria». Початковий етап основної освіти для дорослих включає два рівні: рівень I – грамотності, рівень II – закріплення знань і основних інструментальних навичок. Останній вважається підготовчим до третього рівня.

У професійному навчанні дорослих існує дві організаційні моделі: 1) освіта, що регулюється Основним законом Про освіту від 1970 р. (LGE), куди включено технічну професійну освіту в майстернях; 2) освіта, що регулюється Основним законом про загальну організацію системи освіти 1990 р. (LOGSE), яка складається з спеціального професійного навчання середнього та просунутого рівнів (comprising Intermediate and Advanced).

Навчаючись за будь-якою з моделей, студенти можуть змінювати форму навчання з очної на заочну і навпаки. Також вони можуть переводитися з однієї області в іншу, з одного населеного пункту в інший. Це стосується і виправних закладів. Але змінити спеціальність студент не може[112].

У вересні 2003 р. був виданий Національний каталог професійних кваліфікацій (Catбlogo Nacional de Cualificaciones Profesionales). Каталог включає зміст професійного навчання для кожної кваліфікації, яке поділяється на модулі, представлені у каталозі. Мета каталогу – розвинути і сприяти навчанню впродовж життя.

---

[111] LEY ORGÁNICA 4/2007, de 12 de abril [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://web.ua.es/va/unidad-igualdad/documentos/legislacio/recopilacio-genere-lomlou.pdf

[112] Основные сферы специализации образования для взрослых в Испании [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.educationsystems.info/item459.html

Провайдери освіти дорослих

В Іспанії освіта дорослих здійснюється державними освітніми установами та приватними організаціями – компаніями, які мають ліцензію Міністерства освіти. Навчання дорослих відбувається у денній і дистанційній формі. Дистанційне навчання вважається більш прийнятним, оскільки уможливлює навчання осіб, які проживають у сільських та віддалених місцевостях[113].

Освіту надають спеціалізовані установи для дорослих, народні університети, обєднання, асоціації сусідів, місцеві корпорації, університети для дорослих, центри соціального захисту. Такі центри зазвичай спрямовані на соціально-культурну роботу у суспільстві. У сільській місцевості існують Центри – майстерні для навчання дорослих.

Неформальна освіта активно впроваджується при навчанні мігрантів і циган, атакож інших маргінальних верств населення, таких як: літні люди, жінки, іммігранти, інваліди[114]. Існує багато навчальних курсів, які переважно орієнтовані на особистісний розвиток та залучення до соціальної участі.

Провідними провайдерами освіти дорослих в Іспанії є:

- Національний університет дистанційного навчання (займається врегульованою університетською освітою);
- Центри освіти дорослих – у сфері неуніверситетської освіти;
- Центр інновацій та розвитку дистанційної освіти (неуніверситетська освіта через дистанційне навчання);
- Народні університети.

[113] OECD 2006, Spanish Background Report on «Improving Teaching and Learning for Adults with Basic Skills Needs» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.oecd.org/dataoecd/7/2/40057183. pdf

[114] UNESCO, Confintea 2009, National Report: Spain: http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/INSTITUTES/UIL/confint

РЕСПУБЛІКА БІЛОРУСЬ

Серед країн пострадянського простору особливий інтерес у сфері освіти дорослих представляє досвід Республіки Білорусь.

Загалом ця освітня сфера регулюється у країні різними законодавчими актами, виданими центральними і місцевими органами влади, а також різними міністерствами та відомствами. Однак аналіз чинного законодавства свідчить, що воно переважно стосується системи підвищення кваліфікації та перепідготовки. Тоді як неформальна освіта і самоосвіта дорослих (інформальна освіта) у нормативно-правовій базі країни фактично не представлені[115].

Ст. 49 Конституції РБ та ст. 3 Закону «Про освіту в Республіці Білорусь» гарантують громадянам право на освіту. Однак у чинному законодавстві освіта дорослих не згадується безпосередньо ні як суспільне завдання, ні як самостійна сфера освіти. Згідно з останньою редакцією Закону «Про освіту в Республіці Білорусь» ст. 42 гарантує дорослим право на здобуття додаткової освіти, але лише у професійній сфері.

У Республіці Білорусь Законом «Про освіту» (1991 р., із подальшими змінами і доповненнями) система освіти розділена на дві складові: основна освіта (від дошкільної до вищої) і додаткова (позашкільне виховання і навчання дітей і молоді та підвищення кваліфікації і перепідготовка кадрів[116].

Державні освітні заклади та відповідні структури переважно орієнтовані на розвиток професійних знань, підвищення кваліфікації, перепідготовку кадрів. Водночас низка важливих документів, серед яких – Кодекс Республіки Білорусь про освіту[117], Національна стратегія сталого розвитку Республіки Білорусь до 2020 р.[118], Програма реалізації концепції розвитку педагогічної освіти[119], Концепція державної кадрової політики[120], Програма розвитку післядип-

---

[115] Веремейчик Г., Карпиевич Д. Развитие образования взрослых в Беларуси / Галина Веремейчик, Дмитрий Карпиевич // Адукатар. – №2(8), 2006. – С. 15–23.

[116] ЗАКОН РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ 29 октября1991 г. № 1202-XII Об образовании [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://sos-villages.by/zakon-respubliki-belarus-ob-obrazovanii

[117] КОДЕКС РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ ОБ ОБРАЗОВАНИИ ABITURIENT.BY [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.abiturient.by/files/docs/kodeks_ob_obrazovanii.doc

[118] Национальная стратегия устойчивого социально,экономического развития Республики Беларусь на период до 2020 г. / Национальная комиссия по устойчивому развитию Респ. Беларусь; редколлегия: Я.М. Александрович и др. – Мн.: Юнипак. – 200 с.

[119] Программа реализации концепции развития системы педагогического образования в Республике Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://kped.bspu.by/admin-panel/vendor/kcfinder/upload/f

[120] Концепция государственной кадровой политики в Республике Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://studbooks.net/993038/pravo/kontseptsiya_gosudarstvennoy_kadrovoy_politiki_respublike_bel

ломної освіти на базі провідних вищих навчальних закладів[121] сприяють розвитку додаткової професійної та неформальної освіти дорослих у Білорусі.

Кодекс Республіки Білорусь про освіту, який набув чинності 1 вересня 2011 р., впровадив зміни у систему додаткові освіти дорослих. Так, уперше на законодавчому рівні було дано визначення поняття «додаткова освіта дорослих» – вид додаткової освіти, спрямований на професійний розвиток та задоволення пізнавальних потреб слухача, стажера та ін. (п.1. ст. 240) і закріплено формальну і неформальну освіту як складові національної системи освіти.

За дорученням Міністерства освіти Республіканський інститут професійної освіти розробив Концепцію модульної підготовки андрагогів[122]. У 2016 р. освіту дорослих, хоча і в обмеженому форматі було включено до Державної програми «Освіта і молодіжна політика» на 2016 – 2020 роки[123]. Підпрограма 7 цієї програми «Розвиток системи додаткової освіти» передбачає вирішення питань з удосконалення змісту додаткової освіти відповідно до потреб галузей економіки.

Однією з важливих передумов розвитку неформальної освіти дорослих у Білорусі став новий тип запиту на результат освіти. Соціально-економічні умови, що відбулися у країні, скорегували потреби громадян у змісті і якості освіти й посприяли формуванню практико-орієнтованого підходу[124].

Останніми роками спостерігається позитивна динаміка у сфері діяльності громадських об’єднань, які займаються освітою, просвітою і вихованням. Громадські організації у своїх програмах акцентують увагу на розвитку особистості, соціальних і громадянських компетентностей, задоволенні інших освітніх запитів громадян. Недержавні організації активно використовують нові форми організації освітніх програм для дорослих, методи активного навчання (інтерактивні, рольові та ділові ігри, case-study, симуляції тощо), різні освітні технології (open space/відкритий простір, майстерня майбутнього, peer education/рівний навчає рівного, навчальні гуртки для дорослих тощо).

---

[121] Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 17.08.2001 г. № 1243 «Об утверждении Программы развития последипломного образования в Республике Беларусь на базе ведущих высших учебных заведений» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic42/text032.htm

[122] Модельная программа подготовки андрагогов : учеб.-метод. пособ. / Н.Н. Кошель [и др.]; под ред. канд. пед. наук Н.Н. Кошель. – Минск: АПО, 2011. – 314 с.

[123] ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРОГРАММА «Образование и молодежная політика» на 2016 – 2020 годы. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : file:///D:/Downloads/document.PDF

[124] Вялічка У. Нефармальная адукацыя дарослых у беларускім трэцім сектары: асаблівасці развіцця / У. Вялічка // Адукатар. – №1. – 2004. – С. 1–4.

У Білорусі помітно збільшується інтерес до освіти дорослих в рамках конфесійної освіти (православної і католицької церков, численних протестантських громад, яких цікавить соціальна работа)[125].

З 2006 р. в країні було ініційовано проведення першого Фестивалю неформальної освіти дорослих, організація якого за підтримаки партнерів набула циклічного характеру і проводиться раз на два роки.

Водночас для забезпечення поступального і узгодженого розвитку системи освіти дорослих в країні бракує: а) програмних документів, зокрема концепції розвитку освіти дорослих; б) нормативної бази, що закріплює стратегічні напрями її розвитку на законодавчому рівні[126].

Провайдери освіти дорослих

Академія післядипломної освіти;

Інститут підвищення кваліфікації і перепідготовки;

Інститут розвитку освіти;

Центр підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів.

Відповідно до законодавства освітні послуги можуть надавати й інші організації, що реалізують освітні програми додаткової освіти дорослих, а також індивідуальні підприємці, які відповідно до законодавства мають право здійснювати освітню діяльність; навчально-методичні об'єднання у сфері додаткової освіти дорослих; організації, які направляють працівників для навчання за освітніми програмами додаткової освіти дорослих; державні організації освіти, що забезпечують функціонування системи додаткової освіти дорослих; державні органи, підпорядковані і (або) підзвітні Президенту РБ[127].

Асоціації освіти дорослих

Асоціація додаткової освіти і просвіти (АДАіА) – некомерційна організація, яка об'єднує освітні і просвітницькі організації й установи Республіки Білорусь[128].

---

[125] Партал грамадскіх аб'яднанняў Рэспублікі Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ngo.by/database/ngo

[126] Котляров И.В. Законодательное обеспечение образования взрослых в Республике Беларусь // Система образования взрослых в европейском контексте: материалы белорус.-нем. конф., Минск, 25-26 февр. 2004 г. / Респ. ин-т высш. шк. Белорус. гос. ун-та; Сост.: С.С. Ветохин, Д.И. Губаревич. – Мн., 2004. – С. 41.

[127] Дополнительное образование взрослых в Беларуси [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.mjob.by/innov-proj/368;jsessionid=9959141EB3CA1B65126EFE92EB93B978

[128] Асацыяцыя дадатковай адукацыі і асветы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://adukatar.net/

РЕСПУБЛІКА КОСОВО

З метою розвитку освітньої діяльності та навчання дорослих Асамблея Республіки Косово 15 травня 2001 р. ухвалила **Закон про освіту і навчання дорослих**[129].

Закон має такі розділи:

- спеціальне забезпечення,
- освітні програми, умови,
- заклади оцінювання, управління,
- фінансування,
- адміністративні санкції.

Провідними дефініціями, які використовуються у Законі, є: дорослі, освіта і навчання дорослих, заклади освіти і навчання, адаптація системи освіти дорослих, андрагог, сертифікація, е-навчання, неформальна освіта, формальна освіта, неформальне навчання, компенсаторне навчання, навчання впродовж життя, оцінювання навчання та ін.

Метою Закону є сприяння навчанню впродовж життя для всіх людей. Закон встановлює рамки для забезпечення навчання дорослих, зокрема компенсаторного навчання та інших видів освіти і професійної підготовки для дорослих, які не регулюються Законами про початкову і середню освіту, вищу освіту, Законом про професійну освіту і навчання. Рамки не поширюються на навчання дорослих, передбачене статутними документами інших урядових установ, (наприклад, розпорядження 2001/19 (зі змінами) або, яке відбувається за межами освітніх і навчальних закладів, що регулюються цим Законом.

У Законі акцентовано увагу на тому, що Міністерство освіти, науки і технологій повинно в рамках своїх правових обов’язків створювати необхідні умови для дорослих, що навчаються, задля набуття знань і навичок відповідно до власних потреб та інтересів суспільства.

[129] Official gazette of repablic of Kosova. Law no. 02/l-24 for adult education and training [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gazetazyrtare.com/egov/index.php?option=com_content&task

РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА

Освіта дорослих загалом, а також питання щодо системного підходу в організації неперервної освіти завжди були об'єктом уваги уряду країни. Доцільність створення окремого закону, де має бути чітко визначено компетенції та завдання всіх зацікавлених суб'єктів освіти дорослих, почали обговорюватися у Польщі ще з 90-х рр. XX ст.[130].

У законодавстві країни відсутній окремий закон про освіту дорослих.

Загалом нормативно-правова база функціонування освіти дорослих у Польщі визначена низкою законів, ключовими з-поміж яких є **Закон про систему освіти**[131], а також Закони **Про вищу освіту**[132]**, Про вищі професійні школи**[133]**, Про сприяння зайнятості та установи ринку праці**[134]**, Трудовий кодекс**[135]**, Податкове законодавство**[136] та інші документи, що містять кваліфікаційні вимоги до окремих професій (наприклад, учителів, лікарів, психологів тощо).

Закон про систему освіти (Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty), що набув чинності у вересні 1991 р., докорінно змінив умови функціонування польської освіти, неодноразово оновлювався і доповнювався. У Законі наголошується на необхідності підготовки дітей і підлітків до навчання впродовж життя, а також набутті знань, що сприяють їх реалізації на локальному, національному та глобальному рівнях (Ст. 1, п. 11). Громадяни мають можливість поновлювати загальну освіту, здобувати нові спеціальності, змінювати або підвищувати професійну кваліфікацію (Ст. 1, п. 8). Згідно з цим законом неперервність освіти поза школою забезпечується такими інституціями, як: установи неперервної освіти, заклади практичної освіти та центри перепідготовки й підвищення кваліфікації, що забезпечують отримання й поповнення знань, навичок

---

[130] Kwartalnik Naukowo-Metodyczny nr 3/1999. Środowisko oświatowe edukacji ustawicznej samoorganizuje się, podejmują inicjatywy takie jak Karta Porozumienia Organizacji Oświaty Dorosłych, Polska Sieć Kształcenia Modułowego, Stowarzyszenie Oświatowe SYCYNA.

[131] Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświat. – Dz.U. 1991 nr 95 poz. 425 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19910950425

[132] Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2014_07/5cdc317631f1989503fbeeae3bc99dfc.pdf

[133] Ustawa z dnia 26 czerwca1997 r. O wyszych szkołach zawodowych. – Dz.U. Nr 96, poz. 590 z pón. zm.

[134] Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. – Dz.U. 2004 nr 99 poz. 1001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20040991001

[135] Kodeks pracy Polskie prawo pracy Stan prawny: lipiec 2016r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeks-pracy.org/

[136] Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://prawo.legeo.pl/prawo/ordynacja-podatkowa-z-dnia-29-sierpnia-1997-r/dzial-i_przepisy-ogolne/

і професійної кваліфікації (Ст. 2, п. 3а). У Ст. 9 йдеться про те, що здійснювати освіту дорослих можна у профільних ліцеях для дорослих, професійних училищах для дорослих, спеціальних професійних школах для дорослих.

У 1996 р. було прийнято перші доповнення до Закону про систему освіти, які стосувалися й освіти дорослих. Так, до встановленого Законом переліку освітніх установ було додано заклади неперервного навчання і заклади практичного навчання, в яких дорослі могли набути нових знань, вдосконалити навички та підвищити професійну кваліфікацію. Загалом було задекларовано, що неперервна освіта забезпечує розвиток особистості, а також набуття знань, формування навичок і розвиток здібностей з урахуванням потреб ринку праці. У Законі зазначається, що система неперервної освіти охоплює навчання, підвищення кваліфікації й удосконалення у шкільних і позашкільних формах; цей процес може здійснюватися в системі денного, вечірнього, заочного, дистанційного навчання, екстернату або поєднання цих форм[137].

У червні 2003 р. було внесено чергові зміни до Закону, що безпосередньо стосувалися неперервної освіти і освіти дорослих. Найважливішим нововведенням стало врегулювання навчання і підвищення кваліфікації дорослих у позашкільних закладах, акредитації освітніх установ, що здійснюють навчання дорослих[138].

У 2011 р. було внесено зміни до Закону, зокрема у Ст. 8 зазначалося, що здійснювати освіту дорослих можна у профільних ліцеях для дорослих, професійних училищах для дорослих, спеціальних професійних школах для дорослих.

Окрім Закону про систему освіти, питання врегулювання освіти і навчання різних категорій дорослих прописано і в інших документах. Так, у жовтні 1993 р. було підписано **Розпорядження Міністра освіти і Міністра праці та соціальної політики**[139], згідно з яким було встановлено правила і умови підвищення професійної кваліфікації та загальної освіти дорослих.

Упродовж 1991–1996 рр. було прийнято три варіанти **Закону Про сприяння зайнятості та установи ринку праці**: Закон про зайнятість і безробіття від 16 жовтня 1991 р. (Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o zatrudnieniu i bezrobociu); Закон про зайнятість і боротьбу з безробіттям від 14 грудня 1994 р. (Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu) та Закон про зміни до Закону про зайнятість і боротьбу з безробіттям від 6 грудня 1996 р. (Ustawa z dnia 6 grudnia 1996 r. o zmianie Ustawy o zatrudnieniu i

---

[137]Osiecka-Chojnacka J. Kształcenie ustawnicze i kształcenie dorosłych w Polsce / Justyna Osiecka-Chojnacka. – Warszawa: Biuro Studiów i Ekspertyz, 2003. – S. 2.

[138] Osiecka-Chojnacka J. Kształcenie ustawnicze i kształcenie dorosłych w Polsce / Justyna Osiecka-Chojnacka. – Warszawa: Biuro Studiów i Ekspertyz, 2003. – S. 2.

[139]Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 12 października 1993 r. w sprawie zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia ogólnego dorosłych. – Dz.U. Nr 103, poz. 472 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19931030472 (28.06.2016).

przeciwdziałaniu bezrobociu).

В останній редакції Закону від 20 квітня 2004 р. (Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy)[140] наведено положення, що стосуються професійного консультування та активізації професійної діяльності, які накладають низку зобов'язань на місцеву владу (Р. 10, Ст. 38, Ст. 39). На рівні повіту повинно бути ініційоване навчання безробітних для спрощення доступу та зростання їх шансів на отримання роботи, підвищення кваліфікації або підвищення професійної активності (Р. 4, Ст. 8, п. 13, п. 14; Ст. 9, п. 8а, п. 18; Ст. 10, п. 2-1; Р 7; Р. 10, Ст. 35, п. 1-5). У документі прописані форми навчання дорослих (Р. 11, Ст. 53а), програми навчання (Ст. 53б-53д), встановлені часові межі (Ст. 53е), вимоги до роботодавців (Ст. 53f) та ін.

У законодавстві Польщі визначено, що окремі категорії дорослих, які працюють, зобов'язані проходити навчання та підвищення кваліфікації згідно з вимогами їхніх посад або професійних функцій. Ці норми містяться в різних правових актах, наприклад, Законі «Карта Вчителя»[141] , Законі про професію лікаря[142], Законі про професію медсестри[143], Законі про професію психолога[144], Законі про митну інспекцію[145] та ін.

Наступна хвиля змін до чинного законодавства, пов'язаного з освітою і навчанням дорослих, відбулася у 2010 – 2012 рр. Зокрема 20 травня 2010 р. ухвалено **Закон про внесення змін до Трудового кодексу і до Закону про прибутковий податок з фізичних осіб** (Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych)[146].

У нових положеннях Трудового кодексу визначено поняття «підвищення кваліфікації» як набуття або поповнення знань і навичок працівника за ініціативою роботодавця або з його згоди (Ст. 1031 § 1 к. р.). Тобто ключовим чинником підвищення кваліфікації є ініціатива роботодавця або його згода у випадку, коли з такою пропозицією виступив сам працівник. Доповнення врегульовують питання договору навчання, винагороди та пільг, що належать тим працівни-

---

[140] Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. – Dz.U. 2004. – Nr 99, poz. 1001.

[141] USTAWA z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=akt&qplikid=2

[142] USTAWAz dnia 5 grudnia 1996 r.o zawodach lekarza i lekarza dentysty [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://prawo.legeo.pl/prawo/ustawa-z-dnia-5-grudnia-1996-r-o-zawodzie-lekarza/

[143] Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zmianie ustawy o zawodach pielęgniarki i położnej oraz niektórych innych ustaw [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dziennikustaw.gov.pl/du/2015/1640/1

[144] USTAWA o zawodzie psychologa INFORMACJA z dn. 11 lutego 2016 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.poznan-ptp.pl/?ustawa-o-zawodzie-psychologa-informacja-z-dn.-11-lutego-2016r.,59

[145] USTAWA z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy o Służbie Celnej, ustawy o urzędach i izbach skarbowych oraz niektórych innych ustaw [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vat.pl/att/przepisy/rozp20151111.pdf

[146] Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. – Dz.U. Nr 105, poz. 655.

кам, які підвищують кваліфікацію, покриття додаткових витрат, умов, рівня і результатів навчання, а також відпрацювання чи відшкодування коштів, які надав роботодавець на навчання.

У 2012 р. набули чинності чотири правові акти – зміни до Закону про систему освіти: перші два були прийняті ще в 2011 р., наступні – в липні 2012 р. У цих актах зафіксовано найбільш важливі законодавчі рішення щодо організації діяльності та фінансування шкіл для дорослих. Зокрема у змінах від 19 серпня 2011 р. до Ст. 3 внесено пояснення, що школи для дорослих організовують навчання для осіб, яким виповнилося 18 років; неперервна освіта – це освіта для дорослих, а також набуття і розвиток знань, навичок і кваліфікації в позашкільних формах для тих, хто завершив обов'язкову освіту. Школи дорослих і професійні заклади або установи освіти можуть об'єднуватися в «центри професійної освіти і підвищення кваліфікації», які мають право проводити кваліфікаційні професійні курси, а також різні заходи, пов'язані з профорієнтацією та професійною інформацією (Ст. 62a). Доповнення 4 до цієї Статті наголошує, що центри професійної освіти і підвищення кваліфікації співпрацюють з роботодавцями та організаціями роботодавців.

У цих доповненнях зазначено, що неперервна освіта може організовуватися в державних і приватних школах для дорослих, державних і приватних установах неперервної освіти, практичних навчальних закладах, центрах освіти і професійної підготовки, а курси підвищення кваліфікації – в державних професійних галузевих школах, у недержавних, які мають повноваження державних шкіл, у державних і недержавних установах і центрах, інституціях ринку праці щодо сприяння зайнятості, а також в інституціях ринку праці, що займаються навчально-виховною діяльністю (Ст. 68a). Неперервне навчання може відбуватися стаціонарно, заочно, а також з використанням дистанційних методів і прийомів. Окрім того, у цих доповненнях чітко визначено суми основного та додаткового фінансування роботодавців, які займаються професійною підготовкою дорослих, а також подано перелік необхідних документів для проходження такого навчання (Ст. 70b).

У 2012 р. було видано ще два важливих документа. Перший – **Розпорядження Міністра освіти від 11 січня 2012 р. щодо питання неперервної освіти в позашкільних формах** (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych)[147] – визначає: 1) умови, організацію та режим здійснення неперервної освіти в позашкільних формах і види цих форм; 2) умови організацію і

[147] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych. – Dz.U. 2012 poz. 186 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/1/Downloads/D20140622.pdf

проведення кваліфікаційних професійних курсів, згаданих у Ст. 3 п. 20 Закону про систему освіти; 3) способи перевірки результатів навчання, набутих у результаті завершення навчання, яке здійснюється в окремих позашкільних формах; 4) умови і порядок внесення оплати за навчання, що здійснюється у державних позашкільних закладах і центрах; 5) види державних установ і центрів та їх завдання; 6) зразки документів, що видаються після закінчення навчання у різних позашкільних формах.

Другий документ – **Розпорядження Міністра освіти від 11 січня 2012 р. щодо іспитів за результатами навчання екстреном** (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 r. w sprawie egzaminów eksternistycznych)[148] – визначає: 1) умови і порядок проведення цих іспитів, визначених у рамкових планах навчання: початкової школи для дорослих, гімназії для дорослих і старшій школі для дорослих, у тому числі умови оцінювання тих іспитів; 2) умови допуску до іспитів, що підтверджує кваліфікацію за фахом в обсязі відповідної кваліфікації; 3) розмір оплати за іспити, а також визначено професії, за якими не проводяться такі іспити.

Загалом після входження Польщі у Європейський Союз в країні відбулися значні події, пов'язані з необхідністю термінового приведення державної системи освіти та навчання дорослих до стандартів, визначених ЄС та міжнародними організаціями ОЕСР та ЮНЕСКО. У рамках цієї діяльності було підготовлено два Національних плани розвитку – на 2004–2006 та 2007–2013 рр.

Так, **«Національний план розвитку на 2004–2006 рр.»** (Narodowy plan rozwoju na lata 2004-2006)[149] охоплював низку документів щодо стратегії суспільно-економічного розвитку Польщі у перші роки членства в ЄС. Реалізація Плану відбувалася через окремі Програми (sektorowe programy operacyjne (SPO), безпосередньо пов'язані з освітою дорослих: «Розвиток людських ресурсів» (Rozwój zasobów ludzkich)[150], «Підприємництво – розвиток – праця» (Przedsiębiorczość – rozwój – praca)[151], «Національна стратегія зростання зайнятості та розвитку людських ресурсів на 2000–2006 роки» (Narodowa strategia wzrostu zatrudnienia i rozwoju zasobów ludzkich w latach 2000–2006)[152]. Основ-

---

[148] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 r. w sprawie egzaminów eksternistycznych. – Dz.U. 2012 poz. 188 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dziennikustaw.gov.pl/du/2012/188/1

[149] Ustawa z 20 kwietnia 2004 r. o Narodowym Planie Rozwoju. – Dz.U. nr 116, poz. 1206. Oraz: Narodowy plan rozwoju na lata 2004–2006. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 14 stycznia 2003 r. – Warszawa, 2003. – 196 s.

[150] Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich 2004–2006. Załącznik do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 1 lipca 2004 r. – Dziennik Ustaw Nr 166, poz. 1743.

[151] Przedsiębiorczość-Rozwój-Praca. Strategia gospodarcza rządu SLD-UP-PSL / Przegląd Rządowy. – 2002. – Nr 3. – S. 89–120.

[152] Narodowa Strategia Wzrostu Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich w latach 2000–2006. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów 4.01.2000. – Warszawa, 2000. – 90 s.

ною метою цих програм було створення відкритого суспільства, заснованого на знаннях, шляхом забезпечення умов для розвитку людських ресурсів за допомогою освіти, навчання і роботи.

Досвід, набутий з реалізації НПР на 2004–2006 рр., було враховано під час підготовки наступного **Національного плану розвитку на 2007–2013 рр.**, прийнятого 6 вересня 2005 р. (Narodowy plan rozwoju na lata 2007–2013)[153]. Стратегічними пріоритетами, окресленими на цей період, було визначено підвищення рівня знань і компетенцій шляхом освіти й навчання, зростання активності й мобільності завдяки створенню нових робочих місць, впровадження інновацій в основному за рахунок введення нових напрямів економічної діяльності, підтримка підприємців, профілактика соціального відчуження, підтримка сім'ї, реабілітація та активізація людей з обмеженими можливостями, розбудова системи підтримки літніх людей, які вимагають догляду, поліпшення умов життя і праці.

Реалізація Національних планів розвитку зумовили розроблення низки стратегій. Так, на основі останнього НПР було створено 16 програм – стратегій регіонального розвитку, зокрема Національна стратегія зайнятості (Krajowa Strategia Zatrudnienia 2007–2013 r.r.)[154], Стратегія зайнятості та розвитку людських ресурсів у Вармінсько-Мазурському воєводстві (Strategia Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich w Województwie Warmińsko-Mazurskim do 2020 r.) [155]. Ця стратегія є довгостроковим документом і визначає цілі та пріоритетні напрями діяльності, які будуть прийняті в галузі регіональної політики ринку праці до 2025 р. Стратегія імплементує рекомендації з розвитку неперервної освіти, що містяться в європейських та національних документах, на рівень регіону з урахуванням специфіки регіонального ринку праці та взаємопов'язаних з ним сфер соціально-економічного життя.

Безпосередньо з неперервною освітою пов'язані «**Стратегія розвитку неперервної освіти до 2010 року»** (Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010), схвалена Радою Міністрів 8 липня 2003 р.[156], **Стратегія розвитку освіти на 2007–2013 рр.** (Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007–2013)[157], **Стратегія розвитку вищої освіти до 2010 року (**Strategia rozwoju szkolnictwa

---

[153] Wstępny projekt Narodowego Planu Rozwoju 2007–2013. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów 11.01.2005. – Warszawa, 2005. – 105 s.

[154] Krajowa Strategia Zatrudnienia na lata 2007-2013. Dokument zaakceptowany przez Radę Ministrów w dniu 6 września 2005 r. – Warszawa, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, 2005. – 130 s.

[155] Zaktualizowana Strategia Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich w Województwie Warmińsko-Mazurskim do 2020 roku. – Olsztyn, 2015. – 86 s.

[156] Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 lipca 2003 r. – Warszawa, 2003. – 30 s.

[157] Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007-2013 prygotowana pzrez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu w sierpie 2005 r. – Warszawa, 2005. – 51 s.

wyższego w Polsce do roku 2010)[158].

Провідною метою **Стратегії розвитку вищої освіти до 2010 р.** є надання освіти для праці. Р. 6 Стратегії присвячено неперервній освіті, спрямованій на розвиток підприємливості у контексті адаптації до наявного стану ринку праці як у процесі навчання, так і після його завершення. У документі наголошувалося, що неперервна освіта (навчання впродовж життя) базується на створенні можливостей для здобуття освіти у будь-якому віці, на всіх рівнях у шкільних та позашкільних формах. У визначених першочергових напрямах зазначалося про необхідність підвищення доступності до неперервної освіти, підвищення її якості; збільшення інвестицій у людські ресурси; створення можливостей доступу до інформаційних джерел і розвитку консультативних послуг; усвідомлення ролі і значення неперервної освіти.

У **Стратегії розвитку освіти на 2007–2013 рр.** серед основних напрямів було визначено розвиток неперервної освіти. Зокрема акцентовано увагу на необхідності інтеграції неперервної освіти з традиційною системою освіти, розширенні її пропозицій і розвитку різних форм, підготовці спеціальних програм для різних груп населення, особливо людей з обмеженими можливостями, які б сприяли підвищенню рівня їхніх соціальних і професійних компетенцій, забезпеченні повноцінного функціонування у суспільстві. У Стратегії наголошувалося, що слід дбати про збагачення можливостей для людей з високою кваліфікацією задля забезпечення набуття ними нових компетенцій і оновлення вже набутих знань. Неперервна освіта в різних її формах має корелювати з традиційними формами навчання, переходити з однієї форми в іншу на всіх рівнях освіти. Варто зазначити, що у документі йшлося про необхідність сторення системи визнання кваліфікацій, набутих у межах неформальної освіти.

Сучасна система освіти дорослих у Польщі має суспільно-державний характер, є варіативною і гнучкою, побудована з урахуванням різноманітних потреб дорослого населення щодо навчання впродовж життя. У її фінансуванні передбачено кошти з різних джерел: структурних фондів, державного бюджету, доходів органів місцевого самоврядування, від роботодавців.

Польща має давні традиції й новаторські форми підготовки організаторів навчання дорослих. Так, системна підготовка й підвищення кваліфікації андрагогів розпочалася ще у 1919 р. в центральному Бюро Курсів для дорослих, яке з часом було трансформовано в Інститут освіти дорослих. Від початку діяльність Інституту здійснювалася за різними напрямами, зокрема видавничо-методичним, активно розвивалися дорадництво та інструкторські курси. Академічну підготовку андрагогів було започатковано дещо пізніше, у Відкритому

[158] Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do roku 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// www.mimuw.edu.pl/~sjack/usw/strat_pliki/strategia.htm

університеті Польщі 1925 р. Це був заклад інноваційного типу, оскільки тут могли навчатися особи, які не отримали атестат про середню освіту[159] .

Провайдери освіти дорослих

У сучасній Польщі освіта дорослих здійснюється у початкових школах для дорослих, гімназіях для дорослих, середніх школах для дорослих, вищих школах, центрах неперервного навчання, центрах практичного навчання і центрах перепідготовки і професійного вдосконалення, а також університетах третього віку. Навчання дорослих у державних школах фінансується державою.

Позашкільні форми неперервної освіти передбачають: післядипломне навчання; професійні кваліфікаційні курси; курси професійної майстерності; курси загальних компетенцій; інші курси, що дають можливість отримання та поповнення професійних знань, навичок і кваліфікацій, професійні семінари, стажування, спеціалізоване стажування, професійна практика, кероване самонавчання.

Позашкільна освіта дорослих може здійснюватися державними і недержавними просвітницькими установами (громадськими організаціями і товариствами, підприємствами фізичних осіб; різними фондами; профспілковими організаціями, релігійними організаціями, приватними фірмами, зокрема одноосібними суб'єктами господарської діяльності, організаціями самоврядування повітів і воєводств). Позашкільні форми навчання здебільшого фінансуються споживачами освітньої послуги[160].

Окрім розгалуженої системи неперервного професійного навчання, в Польщі діють народні університети – недержавні установи, головною метою яких є просвітницька діяльність у сільській місцевості і малих містах.

Популярними у Польщі є університети третього віку, діяльність яких спрямована на відповідні освітні цілі: попередження старості (пропаганда фізичної і психічної активності); підготовка до пенсії (семінари з психології і філософії життя, встановлення контактів з іншими людьми); підготовка до суспільної діяльності (участь у благодійних акціях, що допомагає їм відчути власну значущість)[161]. Окрім Університетів третього віку, в країні працюють й інші освітні установи геронтоосвіти: академії, народні школи, дискусійні клуби, аге-

---

[159] Лук'янова Л. Історико-теоретичні аспекти підготовки андрагогів у Польщі /Лариса Лук'янова // Інноваційність у науці і освіті : наукове видання до ювілею професора, доктора хабілітованого Франтишка Шльоска / [В. Кремень (голова редкол.), Є. Куніковські (заст. голови), Н. Ничкало (заст. голови)] ; упоряд. : Н. Ничкало; І. Савченко : Хмельницький національний університет. – К. : Богданова А.М., 2013. – С. 465–472.

[160] Kargul J. Obszary pozaformalnej i nieformalnej edukacji dorosłych, Przesłanki do budowy teorii edukacji całożyciowej, Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji, Wrocław, 2001.

[161] Lubryczynska K. Uniwersytety trzeciego wieku w Warszawie. – Radom: Instutyt Technologii Eksploatacji, 2005. – 164 c.

нції, центри геронтоосвіти, курси, консультативні установи, творчі майстерні, технічні, спортивні, оздоровчі, реабілітаційні, комп'ютерні центри, лекторії, спеціалізовані інститути підвищення кваліфікації, перепідготовки для літніх співробітників тощо. Освітні програми реалізують вищі й середні навчальні заклади, міські, сільські школи, політичні партії, культурно-просвітницькі установи і організації, благодійні фонди.

ПІВДЕННА КОРЕЯ

Основним документом, згідно якого будується вся система освіти Південної Кореї, у тому числі і освіта дорослих, є Конституція, де знайшов своє місце конфуціанський принцип постійного духовного, морального самовдосконалення (у част. 5 ст. 31 сформульовано ставлення держави до освіти як безперервного процесу впродовж життя людини)[162].

Особливість законодавчої політики в галузі освіти Південної Кореї полягає в тому, що на відміну від інших систем тут одночасно приймається і сам закон, і документ, який прописує конкретні заходи щодо його реалізації.

Стосовно освіти дорослих у розгорнутому вигляді ці положення викладено у **Законі про неперервну освіту**, метою якого є створення правової бази для реалізації принципу освіти впродовж життя, що визначає відповідальність держави і місцевих органів влади у цій сфері [163].

Серед законодавчих актів Південної Кореї, найбільш важливими для розвитку освіти дорослих, є **Закон про розвиток професійної освіти і підготовки** (1974)[164]; **Закон про розвиток професійних компетенцій**[165]**; Закон про неперервну освіту** (1999)[166]. Окрім цих законодавчих актів Міністерством освіти і розвитку людських ресурсів і Міністерством праці було прийнято закони, які відграють важливу роль у заохоченні дорослих людей до навчання. Зокрема: **Закон про визнання кредитних годин** (1997)[167]; **Закон про розвиток е-навчання на виробництві** (2003)[168].

Слід зазначити, що у країні було прийнято й інші законодавчі акти.

Закон про трьохсторонню комісійну винагороду для економічного та соціального розвитку Південної Кореї (№ 5990, від 24 травня 1999 р.) був прийнятий з метою запровадження соціального партнерства і проведення систематичних консультацій між працівниками, працедавцями та урядом щодо

---

[162] Конституция Республики Корея // Институт стран Азии и Тихоокеанского региона [сайт]. 2004–2008. URL: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.isatr.ru/

[163] Lifelong education act // Ministry of education, science and technology [сайт]. 1998–2008. URL: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://english.mest.go.kr/web/42211/

[164] Enforcement Decree of the Vocational Training Promotion Act, 1998 (No. 15967). Labor Laws of Korea 2004, Ministry of Labor, Republic of Korea, pp. 719-741

[165]Workers vocational skills development act. Act No. 5474, Dec. 24, 1997. – 48 p.

[166] Lifelong education act [Enforcement Date: Aug. 9, 2009] [Act No. 9641, May 8, 2009, Partial Amendment] Ministry of Education, Science and Technology (Knowledge and Information Division) [Электронный ресурс] //http://www.moleg.go.kr/english/korLawEng?pstSeq=5218

[167] Lee, Sang-Soo. Current Labor Policy Issues & Priorities. Ministry of Labor, October 26, 2007. – P. 19.

[168] Lee, Sang-Soo. Current Labor Policy Issues & Priorities. Ministry of Labor, October 26, 2007. – P. 73.

спільної політики у галузі управління людськими ресурсами, умов праці, забезпечення працевлаштування відповідних економічних і соціальних політик на основі взаємодовіри і співпраці (стаття 1)[169].

Закон про розвиток внутрішньофірмового е-навчання Південної Кореї, в якому зазначається, що «уряд має підтримувати активізацію е-навчання на місцевому рівні для мінімізації освітніх розбіжностей у різних регіонах»[170].

Нерегулярні працівники та вразливі групи дорослих також не залишаються поза увагою законодавців у Південній Кореї. **Закон про нерегулярний тип працевлаштування** спрямовується на усунення будь-якої дискримінації в оплаті праці, професійній підготовці таких працівників і працівників малих та середніх підприємств[171].

Закон про захист тимчасових працівників і працівників з фіксованим терміном контракту (№ 8074 від 21 грудня 2006 р.) спрямовується на усунення їхньої дискримінації у підготовці (стаття 1) [172].

Закон про добробут людей похилого віку стосується населення віком старше 64 років[173]. Найбільш важливим законом про неперервну професійну освіту немолодих людей є **Закон про поширення найму людей похилого віку** (Закон № 5882, 1 липня 1992 р.)[174].

У Південній Кореї законодавча база спрямовується на забезпечення добробуту та гідних умов життя працівників. З цією метою було прийнято такі акти: **Закон про трудові стандарти** від 13 березня 1997 р.[175], який встановлює стандарти умов праці відповідно до конституції, і спрямований на удосконалення життєвих стандартів працівників, досягнення збалансованого розвитку національної економіки (ст. 1). У ст. 77 визначені права учнів на виробництві; ***Декрет про базовий рівень добробуту працівників*** від 27 грудня 2001 р.)[176].

---

[169] Act in the tripapartite commission for economic and social development.Act No. 5990, May 24, 1999. The Ministry of Labor, 1999. – 9 p., c.1

[170] Lee, Sang-Soo. Current Labor Policy Issues & Priorities. Ministry of Labor, October 26, 2007. – 74 p. .C.73-74

[171] Soh-Young Kim. Social protection program and policy alternatives for non-standard workers in Korea. Korea labor institute, Seoul, 2001. – 28 p. C.7

[172] Act on the protection, etc. of fixed-term and part-time employees. Act 8074, Dec. 21, 2006. C.1

[173] Adult learning in Korea: review and agenda for the future. Ministry of education and human resource development, Korean educational development institute. - 2006. – 125 p. C.90

[174] Adult learning in Korea: review and agenda for the future. Ministry of education and human resource development, Korean educational development institute. - 2006. – 125 p. C.87-88

[175] Labor Standards Act (Act No. 49 of April 7, 1947) The Japan Institute of Labour, 2001. – 84 p.

[176] Enforcement decree of the basic workers welfare act. Presidential Decree No. 17434, Dec. 27, 2001. The Ministry of Labor, 2001. – 12 p.

У Південній Кореї зусилля зазвичай спрямовувалися саме на формування «системи практичного розвитку людських ресурсів»[177]. У поправках до відповідного закону наголошувалося на необхідності поєднання «навчання на робочому місці, що проводиться у зв'язку із працевлаштуванням на підприємствах, та аудиторної підготовки у закладах освіти або підготовки» для нових випускників[178].

Закон про розвиток професійних компетенцій Південної Кореї набув чинності у 1997 р. (№ 5474 від 24 грудня 1997 р.).

У липні 2003 р. Міністерство праці Південної Кореї **видало Оновлений закон про професійну підготовку працівників**, основні положення якого наголошують на необхідності створення урядом умов для неперервного професійного розвитку, зокрема, розвитку компетенцій працівників, поширення і диверсифікації урядової підтримки для підприємств та працівників, забезпечення доступу до професійної підготовки вразливих груп населення, створення в суспільстві атмосфери поваги до технічного виробничого персоналу, поліпшення акредитаційної системи та інфраструктури для професійної підготовки[179]

Закон про неперервну освіту в Південній Кореї набув чинності у 1999 р.[180], а у січні 2002 р. було запропоновано ***Загальний план для розвитку неперервної освіти***[181].

Мета першого законодавчого акту про неперервну освіту у Південній Кореї полягала у забезпеченні доступу до здобуття освіти усім громадянам задля покращення якості життя. Результатом ухвалення цього акту стало створення на федеральному і на локальному рівнях нової спеціалізованої адміністративної структури – Центрів неперервної освіти.

У 2007 р. було прийнятий **другий акт про неперервну освіту**[182]. У документі наголошувалося, що неперервна освіта – це усі види просвітницької діяльності, зокрема, додаткова освіта, підвищення освітнього рівня дорослих, розвиток професійних здібностей. Крім того, на державному рівні було закріплено право здобуття якісної освіти тими, хто раніше був позбавлений цієї можливості,: трудовими мігрантами, їхніми дружинами, біженцями з Північної Кореї.

---

[177] Lee, Sang-Soo. Current Labor Policy Issues & Priorities. Ministry of Labor, October 26, 2007. – 74 p.
[178] Promotion of Measures for Employment and Human Resource Development for Improving the Vitality of both the Society and the Economy. Chapter 4. – 2009. – 8 p.
[179] Lee, Sang-Soo. Current Labor Policy Issues & Priorities. Ministry of Labor, October 26, 2007. – 74 p.
[180] Lee, Sang-Soo. Current Labor Policy Issues & Priorities. Ministry of Labor, October 26, 2007. – 74 p. C.19
[181] Lee, Sang-Soo. Current Labor Policy Issues & Priorities. Ministry of Labor, October 26, 2007. – 74 p. C.100
[182] Lifelong education act [Enforcement Date: Aug. 9, 2009] [Act No. 9641, May 8, 2009, Partial Amendment] Ministry of Education, Science and Technology (Knowledge and Information Division) [Электронный ресурс] //http://www.moleg.go.kr/english/korLawEng?pstSeq =52187

Як заходи для стимулювання участі робітників у професійних програмах неперервної освіти була передбачена оплата навчання або компенсація витрат, пов'язаних із придбанням навчальних матеріалів.

Важливим напрямом діяльності відповідно до другого акту про неперервну освіту в Кореї стала кампанія щодо ліквідації неписьменності серед дорослого населення. Ті, хто успішно навчився читати і писати на спеціалізованих курсах, отримали можливість на подальше підвищення рівня освіти.

Раз на п'ять років виробляється план для неперервної освіти за сприяння комітету пропаганди (або комітету сприяння). Потім на місцях розробляється програма реалізації цього плану з урахуванням специфіки регіону. Після цього він відправляється на розгляд ради безперервної освіти. Рада – це орган, відповідальний за законодавство у сфері безперервної освіти на місцях (згідно з указом президента). Обирається на рівні міст і провінцій; представники цих рад потім формують загальнонаціональний рада безперервної освіти, що знаходиться під контролем міністерства освіти, науки і техніки[183].

У 1999 р. було впроваджено систему так званих академічних кредитів (Academic Credit bank system), суть якої полягає в тому, що усім видам освітньої активності, незалежно від їх форми (формальні, неформальні або інформальні), надавалася певна кількість «кредитів» або балів. Певна сумарна кількість кредитів давала можливість людині претендувати на отримання вищої освіти (ступінь бакалавра або магістра) незалежно від попереднього освітнього рівня.

План для створення системи неперервного розвитку професійних компетенцій є частиною Базового плану розвитку людських ресурсів, розробленого Міністерством освіти і розвитку людських ресурсів, Міністерством охорони, Міністерством урядової адміністрації та внутрішніх справ, Міністерством праці Південної Кореї[184].

Провайдери освіти дорослих

Усі установи, що реалізують програми неперервної освіти на місцях, входять до складу інституту неперервної освіти. Інститут було створено у відповідності до наказу президента, але підпорядковується він безпосередньо національному інституту неперервної освіти, що діє під егідою міністерства освіти, науки і техніки[185].

---

[183] Lifelong education act // Ministry of education, science and technology [сайт]. 1998–2008. URL: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://english.mest.go.kr/web/42211/

[184] Lee, Sang-Soo. Current Labor Policy Issues & Priorities. Ministry of Labor, October 26, 2007. – 74 p.

[185] National Institute for Lifelong Learning education // URL : – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eng.nile.or.kr/eng/main_2012.jsp

Інші провайдери є членами Асоціацій освіти дорослих, які входять до складу Південно-Тихоокеанської Азійської Асоціації з базової освіти та освіти дорослих.

Асоціації освіти дорослих

Південно-Тихоокеанська Азійська Асоціація з базової освіти та освіти дорослих (*The Asia South Pacific Association for Basic and Adult)* ASPBAE є об'єднувальною Асоціацією, створеною у 1964 р. групою вихователів дорослих[186]. ASPBAE є регіональною асоціацією, що об'єднує понад 200 організацій та фізичних осіб, які надають освітні послуги дорослим.

Основна мета ASPBAE полягає у захисті і просуванні прав дорослих на навчання в усьому Азійсько-Тихоокеанському регіоні, створення можливості навчання впродовж життя. Її діяльність спрямована на сприяння надання якісної освіті для всіх, трансформаційну освіту та навчання дорослих, а також просвітництво.

Асоціація прагне зміцнити рух Азійсько-Тихоокеанського регіону для підтримки громадських і народних організацій, національних освітніх коаліцій, вчителів, мереж кампаній, інших груп та інституцій громадянського суспільства, які залучають уряди та міжнародну донорську спільноту до відповідальності для досягнення цілей та зобов'язань щодо освіти.

Сьогодні ASPBAE об'єднує мережу організацій та осіб, які займаються формальною та неформальною освітою дорослих, працюючи з громадськими організаціями, державними установами, університетами, профспілками, корінними народами, жіночими організаціями, ЗМІ та іншими установами Громадянського суспільства в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Основні програмні сфери ASPBAE:

- Грамотність дорослих для соціальної справедливості та розширення можливостей;
- Освіта для запобігання конфліктів;
- Громадянська освіта;
- Просвітництво із запобігання ВІЛ / СНІДу;
- Освіта переміщених осіб[187].

ASPBAE відіграє ключову роль у заохоченні до дій у таких напрямах: організація діалогу та обміну досвідом; ініціювати дослідження; розробка ресурсної бази з освіти дорослих; лобіювання та адвокація освітньої політи політики дорослих людей.

---

[186] The Asia South Pacific Association for Basic and Adult : – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aspbae.org/node/1

[187] ASPBAE (Asia South Pacific Association for Basic and Adult Education) : – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ungei.org/index_1437.html

СКАНДИНАВСЬКІ КРАЇНИ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Освіта і навчання дорослих є пріоритетним напрямом у співробітництві скандинавських країн. З метою розвитку цього напряму у 2004 р. було створено Північну мережу з освіти дорослих (Nordis ktnätver kförvuxnas lärande) (NVL)[188] – так званий Північний проект на замовлення міністрів Північних країн. План роботи NVL розроблено відповідно до плану дій міністрів освіти і наукових досліджень та співробітництва Комітету з освіти дорослих (SVL).

Освіта дорослих скандинавських країн є важливою складовою, передумовою розвитку загальної освітньої політики цих країн, забезпечуючи її ефективне функціонування та впливаючи на ефективність і динаміку змін.

Важливе місце у реалізації освіти дорослих відіграють органи державної влади, муніципалітети, місцева спільнота, суспільні організації, окремі групи населення, які виконують одночасно декілька функцій: *законодавців,* що встановлюють правові основи функціонування та розвитку освіти дорослих; *фінансистів* освіти дорослих; а також *замовників та споживачів кадрів*, які готує система освіти дорослих; *координаторів діяльності системи* освіти дорослих; *політичної сили,* яка здатна значною мірою визначати ставлення всього суспільства до проблем розвитку освіти дорослих[189].

Система освіти дорослих у скандинавських країнах традиційно позиціонується як національна система, що базується на місцевій ініціативі та регулюється на муніципальному рівні. Муніципальні органи мають широку автономію щодо розвитку освіти дорослих та розподілу фінансування. Тоді як державні органи відповідають за розробку загальної стратегії розвитку системи освіти дорослих, визначення національних цілей, надання фінансової підтримки та контроль.

Освіта дорослих у скандинавських країнах має два аспекти, які вирізняють її існування: глобальний та локальний. Їх взаємодія є діалектичною[190]. У глобальному аспекті провідним є вплив загальних глобалізаційних процесів. Локальний аспект є критерієм, який відрізняє різні системи освіти дорослих й визначає відмінності на національному рівні: цінності, методи тощо. Такими

---

[188] Северная сеть для обучения взрослых [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.government.se/sb/d/6997/a/69819

[189] Каган М.С. Системное управление образованием взрослых в условиях модернизации: монографія: в 3-х т. / Каган М.С., Князева Е.Н., Курдюмов С.П.; науч. ред. Жилина А.И.– СПб.: ГНУ ИОВ РАО, 2007. – Т. 2. – 188 с.

[190] Anweiler O. Comparative education an internalization of education / Oskar Anweiler // Comparative education review. – 1999. – Vol.13. – № 2. – P. 109–114.

локальними характеристиками системи освіти дорослих у Скандинавії є: справедливість, участь та добробут, спрямовані на забезпечення рівності в освіті.

Управління скандинавською системою освіти дорослих здійснюється на п'яти рівнях, кожний з яких має свої цілі та завдання:

1) загальноскандинавський,
2) національний,
3) регіональний,
4) локальний,
5) рівень навчального закладу.

На *загальноскандинавському рівні* розробляються стратегії функціонування та розвитку; здійснюється розвиток організаційно-управлінських механізмів міждержавної співпраці; гармонізуються національні законодавства; поширюється міжкультурний діалог; визначається еквівалентність систем освіти дорослих; консультування та координація; розробка та реалізація освітніх програм та проектів; відбувається інтеграція скандинавської системи освіти дорослих до європейського освітнього простору.

На *національному рівні* розробляється стратегія функціонування та розвитку освіти дорослих; формування єдиного скандинавського освітнього простору; гармонізація законодавств скандинавських країн; а також визначаються джерела фінансування та самофінансування; координується діяльність регіональних та муніципальних органів управління освітою дорослих; здійснюється моніторинг системи освіти дорослих.

На *регіональному рівні* визначаються освітні потреби, приймаються нормативні акти; формуються мережі навчальних закладів, соціальне партнерство; забезпечується фінансування, здійснюється моніторинг.

На *локальному рівні* відбувається надання освітні послуг згідно з освітніми потребами та забезпечується фінансування.

На *рівні навчального закладу* розробляються навчальні плани, програми, відбирається зміст, форми і методи навчання[191].

Таким чином, створена загальнонаціональна скандинавська система освіти дорослих забезпечує інтеграцію систем освіти дорослих цих країн в єдиний скандинавський освітній простір, завжди враховує міжнародні тенденції та впливи, проте ґрунтується на певних місцевих цінностях та методах.

---

[191] The development and state of the art of adult learning and education (ALE) / National report of Denmark. – Copenhagen: Ministry of education, 2008. – 51 p.; The development and state of the art of adult learning and education (ALE) / National report of Norway. – Oslo: Royal Norwegian Ministry of education and research, 2008. – 52 p.
The development and state of the art of adult learning and education (ALE) / National report of Sweden. – Stockholm: Ministry of education and research, 2008. – 32 p.

КОРОЛІВСТВО НОРВЕГІЯ

Норвезька система освіти надає особливого значення створенню умов для набуття нових знаннь та вмінь впродовж життя задля успішного виконання професійних обов'язків у суспільстві й забезпеченню можливостей врахування специфіки швидкоплинних змін у середовищі праці. Вислів «навчання впродовж усього життя» передбачає установку, відповідно до якої навчання – за різними формами і у різних галузях – відбувається на усіх етапах життєвого шляху, від народження і до смерті[192].

Норвегія стала першою серед країн світу, яка у 1976 р. прийняла **Закон про освіту дорослих**.

Сучасну основу норвезької політики у сфері освіти дорослих складають три нормативних акти: **Закон про освіту дорослих**[193], **Закон про навчання**[194], **Закон про умови праці**[195] та дві Доповіді Урядової комісії .

До середини 1960-х рр. у Норвегії не існувало прямої законодавчої підтримки освіти дорослих, але набула чинності низка законів, які опосередковано впливали на освіту дорослого населення. Нормативними актами, що регулювали сектор освіти дорослих стали **Проект про заочне навчання (1948 р.)** та **Проект про народні вищі школи (1949 р.).**

На початку 60-х рр. XX ст. держава визнала освіту дорослих важливою складовою національної системи освіти та розпочала пошуки шляхів забезпечення можливості навчатися у дорослому віці. Серед важливих законодавчих актів парламенту Норвегії, що передували Закону про освіту дорослих, вирішальне значення мала «Біла книга з освіти дорослих» (1964–1965 рр.). У 1965 р. Міністерство церкви та освіти Норвегії видало Положення №92 (1964–1965 рр.) «Про навчання дорослих», яке визнавало та рекомендувало поширення освіти у трьох важливих напрямах: 1) навчання, що дає дорослим право отримати середню освіту; 2) курси хобі та дозвілля; 3) професійне навчання. Роль університетів, бібліотек, засобів масової інформації та курсів заочного навчання полягала у наукових дослідженнях з питань освіти дорослих. У Положенні також розглядалися питання кваліфікації та оплати викладачів дорослих, фінансування осві-

---

[192] Опыт зарубежных коллег: Норвегия. Обучение на протяжении всей жизни [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.novsu.ru/file/6554

[193] Norwegian Adult Education Law [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vox.no/English/Adult-learning-in-Norway/

[194] Lovdata. LOV 1998-07-17 nr 61: Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova). – 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lovdata.no/all/hl-19980717-061.html

[195] Lovdata. LOV 2005-06-17 nr 62: Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven). – 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lovdata.no/all/hl-20050617-062.html

ти загалом. Усі три напрями розвитку освіти дорослих грунтувалися на таких самих засадах, як і шкільна освіта.

Закон про освіту дорослих Норвегії, спрямований на допомогу людині досягти більш гідного рівня життя і гарантує рівні можливості на здобуття знань, умінь та навичок для зміцнення почуття цінності, індивідуального зростання у професійній діяльності та суспільному житті.

Закон не закріплює право індивідів на здобуття подальшої освіти, дорослих за рахунок держави, хоча гарантує відкриття кредитних ліній на навчання і надання стипендії. Таке право здійснюється за рішенням кантональної і муніципальної влади, які розглядають кожну заявку на навчання окремо та приймають рішення за сукупністю факторів.

Закон 1976 р. складений відповідно до всіх європейських норм і стандартів, проте містить ряд положень, які суттєво відрізняють національну систему освіти дорослих від систем освіти дорослих інших європейських країни.

По-перше, освіта дорослих у Норвегії вважається найбільш комплексною серед західноєвропейських країн. Вона охоплює всі ланки, що складають систему освіти дорослих (окрім заочного навчання, що регулюється власним законом, та діяльності довгострокових курсів у народних вищих школах, які є, ймовірніше, аспірантурою, ніж складовою освіти дорослих). *По-друге*, Закон не розмежовує окремо професійну освіту та загальну освіту дорослих. *По-третє,* організація, управління та планування освіти дорослих здійснюється самою державою, а не місцевими управліннями як в інших європейських країнах. Цей закон регулював діяльність навчальних курсів для дорослих, що надавали сертифікати початкової та середньої освіти; вечірніх та короткотермінових курсів у закладах середньої та вищої освіти; короткотривалих курсів у народних вищих школах; інших навчальних курсів дорослих для задоволення спеціальних потреб; курсів професійного навчання дорослих[196].

У Законі зазначається, що освіта дорослих організовується відповідно до певних правил та інструкцій, її провайдерами можуть бути і державні освітні структури, які не пропонують шкільні паралельні програми (первинну, вторинну та подальшу освіту), і освітні асоціації, структури ринку праці[197] . У норвезькому освітньому словнику записано, що, «з одного боку, освіта дорослих включає усі види навчання поза основною освітою задля набуття кваліфікацій для самоутвердження у сім'ї, спільноті громадян, роботі. З іншого боку, освіта дорослих – це

[196] Источники образовательного права в нордической правовой системе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.eurasialegal.info/index.php?option=com_content&vi

[197] Lovdata. LOV 1976-05-28 nr 35: Lov om voksenopplæring. – 1976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lovdata.no/all/hl-19760528-035.html

складова освітньої системи, яка надає можливість дорослій людині впродовж життя удосконалюватися на особистісному і професійному рівнях[198].

Закон про навчання[199] стосується обов'язкової освіти для дорослих. Згідно з цим Законом відповідальність за початкову та неповну середню освіту дорослих покладається на муніципалітети та графства, які можуть залучати різні організації, а також пропонувати дистанційне навчання.

У Р. 12 **Закону про умови праці**[200] йдеться про надання освітньої відпустки для тих, хто працює на ринку праці не менш ніж три роки, в тому числі два роки в одного роботодавця. За результатами виконання положень Закону в 1986 р. була опублікована доповідь Комісії Скарда про розвиток права на навчання впродовж життя.

У 1997 р. Комісія Бюера (Buer) з питань освіти для дорослих та розвитку умов для працюючої громадськості опублікувала доповідь «Про нові здібності. Основи загальної політики для подальшого навчання».

У 1989 р. за результатами роботи Комісії з аналізу стану вищої освіти, педагогічної підготовки і перманентного навчання міністр освіти опублікував Білу книгу **«Більше знань для більшої кількості людей»**[201].

У 1966 р. у структурі Міністерства освіти був створений Департамент освіти дорослих[202]. У країні існує Норвезький Інститут досліджень освіти дорослих[203].

Асоціації освіти дорослих

На сьогодні в Норвегії існує 19 офіційно зареєстрованих асоціацій з освіти дорослих. До їх складу входять понад 400 членських організацій, зокрема політичні партії, організації робочих і службовців, різні релігійні та гуманітарні організації і групи за інтересами.

Курси, організовані асоціаціями освіти дорослих, охоплюють широке коло дисциплін на всіх освітніх рівнях (близько 309 тис. дорослих займаються щорічно за програмами на рівні старшої школи, а понад 38 тис. – за програмами на університетському та інститутському рівні освіти)[204].

---

[198] Pedagogisk oppslagsbok / by red. Ness Einar. – Oslo: Gyldendal, 1974.

[199] Lovdata. LOV 1998-07-17 nr 61: Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova). – 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lovdata.no/all/hl-19980717-061.html

[200] Lovdata. LOV 2005-06-17 nr 62: Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven). – 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lovdata.no/all/hl-20050617-062.html

[201]Norwegian White Paper [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://folk.uio.no/kristori/prosus/susnordic/norway/strategies/rio_process/index.html

[202] Lovdata. LOV 1976-05-28 nr 35: Lov om voksenopplæring. – 1976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lovdata.no/all/hl-19760528-035.html

[203] Норвежский Институт исследований образования взрослых [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.nvi.no

[204] Опыт зарубежных коллег: Норвегия. Обучение на протяжении всей жизни [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.novsu.ru/file/6554

КОРОЛІВСТВО ШВЕЦІЯ

З 1960-х рр. Швеція має високий рейтинг серед західних країн у визнанні ролі освіти дорослих. Державна система освіти дорослих започаткована у середині 70-х рр. XX ст. на основі традиції ліберальних досліджень освіти дорослих і освітніх ініціатив.

Окремого закону про освіту дорослих у Швеції немає.

Система формальної освіти дорослих країни має три складові: базова освіта, старша середня та додаткова (доповнювальна) освіта, кожна з яких регулюється відповідним законодавством. Зокрема базова освіта дорослих унормовується **Законом про освіту,** нова редакція якого набула чинності 1 липня 2011 р.[205].

Згідно із Законом про освіту Швеції муніципалітети зобов'язані надавати інформацію про базову освіту дорослих. Кожен громадянин муніципалітету старше 20 років має право на здобуття базової освіти для дорослих, яка є безкоштовною і необов'язковою. Вона має на меті надання дорослим знань та вмінь, які необхідні їм для участі у соціальному та професійному житті (вивчення англійської мови, шведської (або шведської як другої), які є необхідними для одержання сертифікату, що засвідчує завершення обов'язкової середньої освіти). Законом регулюються, перевіряються та схвалюються індивідуальні навчальні плани для усіх трьох типів шкіл[206].

У 1977 р. шведський уряд постановив забезпечити базовою освітою усіх дорослих, які через певні обставин її не здобули, що мало задовольнити освітній мінімум усім дорослих шведів, мігрантів з метою працевлаштування та забезпечення професійної діяльності у соціумі[207].

Середня освіта дорослих Швеції регулюється **Законом про школу**[208]. Повна середня освіта для дорослих дає знання і навички в обсязі гімназії. У рамках середньої освіти для дорослих пропонуються ті ж самі програми і предмети (за винятком фізкультури і естетики), що і у звичайній гімназії. Додаткова спеціальна освіта – це організовані курси, які не мають аналогів у загальній си-

---

[205] Ministry for Education, 'Adult Education´ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sweden.gov.se/sb/d/6997

[206] Ministry for Education, 'Reforms´ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sweden.gov.se/sb/d/12996/a/142

[207] Titmus, Colin. Strategies for adult education : Practices in Western Europe / Colin Titmus. – Milton Keynes : the Open univ. press, 1981. – VI. – 239 p. P. 78-79.

[208] Swedish Education Law [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.uhr.se/en/start/laws-and-regulations/Laws-and-regulations/

стемі шкільної освіти. Такі курси спрямовані на підвищення професійної кваліфікації або набуття нової професії.

У 1991 р. було прийнято **«Декрет про урядові субсидії освіти дорослих»** та засновано недержавну організацію – Загальношведську Раду неформальної освіти дорослих. Зазначений нормативний документ підтверджує статус незалежності кожної навчальної асоціації освіти дорослих, що одержує повну свободу, визначає власні цілі і напрями діяльності, бере на себе повну відповідальність за результат діяльності.

У 2002 р. вступила у дію державна постанова, яка відкрила можливість надання фінансової підтримки для розвитку освіти дорослих з особливими потребами[209].

Участь держави у пропаганді, організації, фінансуванні освіти дорослих є надзвичайно потужною. Практично уся система формальної, неформальної та інформальної освіти у Швеції утримується за рахунок державних коштів[210].

Умови проектування державних грантів затверджено **Законом «Про державні субсидії для вільної освіти дорослих»**. У 1991 р. було створено Шведську національну раду з освіти дорослих, яка реалізує освітню політику держави у цій галузі .

Рада є неприбутковою організацією і об’єднує трьох її членів: Національну федерацію навчальних асоціацій; Федерацію сільських рад; Організацію народного руху вищих шкіл.

Усього на освіту дорослих держава щорічно виділяє близько 2,5 млрд. шведських крон.

Провайдери освіти дорослих

Формальна освіта здійснюється у муніципальних і державних школах для дорослих. Перші муніципальні школи для дорослих у Швеції було відкрито у 1967 р. Починаючи з 1992/93 навчального року, ці школи надають неповну середню, повну середню і додаткову спеціальну освіту[211]. Муніципальна влада повинна забезпечити здобуття освіти усім бажаючим[212]. Окрім того, в обов’язок муніципальних органів влади входить і організація навчання шведської мови для усіх мігрантів віком старше 16 років[213].

---

[209] Descriptive data on pre-school activities, school-age childcare, schools and adult education in Sweden. – Stockholm : Swedish National Agency for Education report no. 283, 2006. –159 p.

[210] The Swedish National Council of Adult EducationStockholm [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.folkbildning.se/page/492/english.htm

[211] Муниципальное образование для взрослых [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.government.se/sb/d/6997/a/67936

[212] Образование для взрослых с интеллектуальными нарушениями [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.government.se/sb/d/6997/a/67939

[213] Шведский язык для иммигрантов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.government.se/sb/d/6997/a/67940

Державні школи для дорослих доповнюють систему муніципальних шкіл, але відрізняються тим, що навчання тут частково або повністю є заочним. Результатом навчання в школі може бути як формальна кваліфікація за окремими предметами, так і атестат про завершення курсу неповної або повної середньої школи. Увесь процес навчання відбувається у формі курсів і побудований таким чином, щоб ті, хто навчається могли поєднувати навчання й роботу. До претендентів не висувають будь-яких вимог, випускні екзамени відсутні[214].

У країні існують муніципальні спеціальні школи для дорослих, призначені для осіб з відставанням у розумовому розвитку, і навчальні заклади, де навчають мігрантів основам шведської мови. Відповідальність за організацію і роботу цих закладів покладається на муніципальну владу[215]. Навчання у таких школах організовано у формі окремих курсів[216].

Зміст шкільної програми централізовано визначається державою. Програма навчання дорослих фінансується державою, а муніципальні управління освіти керують цим процесом. На підприємствах відкрито курси професійного навчання з денною та вечірньою формами навчання, де викладають, як правило, вчителі середніх шкіл.

У 1971 р. в освітньому коледжі Стокгольма були відкрито курси підготовки викладачів для роботи в муніципальних школах для дорослих.

Програми підвищення кваліфікації дорослих розраховані на 5 років і спрямовані на залучення широких мас дорослих до навчання та продовження освіти. Метою програми є підвищення рівня освіти в країні. У процесі реалізації програми вирішуються такі основні завдання: удосконалення політики в галузі забезпечення зайнятості населення та політики у сфері освіти, досягнення більш рівномірного розподілу доходів і забезпечення економічного зростання.

Програма розрахована насамперед на безробітних, які не мають повної освіти на рівні гімназії. Однією з цілей програми є також розвиток та вдосконалення освіти для дорослих, її змістової частини і форм навчання. На практиці відбувається випробування нових шляхів і способів задоволення освітніх потреб дорослих. Подальший розвиток набули теорія і методика навчання дорослих.

Одним із напрямів освіти дорослих у Швеції є організація мобільного навчання. У 2002 р. було створено Національне агентство мобільного навчання, яке об’єднало Національні школи для дорослих та окремі підрозділи Агентства

---

[214] Government Offices of Sweden [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.government.se/sb/d/6997

[215] Среднее образование для взрослых [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pandia.ru/text/77/246/76321.php

[216] Facts and figures. –Stockholm : Swedish National Agency for Education. Summary of Report no. 335, 2009. – 90 p.

з дистанційного навчання. Головним завданням Агенства є «освіта впродовж життя» для всіх шляхом зміцнення та стимулювання розвитку мобільної системи освіти дорослих та загальної освіти.

Неформальна освіта дорослих забезпечується 9 навчальними асоціаціями (bildningforbund) та 148 народними вищими школами (folkhogskola). Кожна навчальна асоціація складається із численних підрозділів (місцевих департаментів й офісів), які безпосередньо займаються організацією пізнавальної діяльності дорослих у навчальних гуртках (studiecirkeln), проводять різні культурні програми та іншу діяльність у сфері неформальної освіти дорослих. Народні вищі школи пропонують довготермінові курси (для здобуття неповної або повної середньої освіти) або короткотривалі навчальні курси, а також організовують різні культурні заходи. Фолкбілднінг фінансується державою, регіональними і місцевими органами влади[217].

Унікальність шведської неформальної освіти дорослих полягає в тому, що майже три чверті населення цієї країни залучені до неперервної пізнавальної діяльності, яка реалізується в гуртках для дорослих (studiecirklar) у навчальних асоціаціях (studieforbund) та народних вищих школах (folkhogsskola) і грунтується на добровільності та доступності, забезпечуючи умови для навчання упродовж життя[218].

Шведські вчені зазначають, що інституції неформальної освіти дорослих мають характерні риси експериментальної майстерні більшою мірою, ніж інші освітні заклади. Вони вважаються «авангардом» в освіті Швеції, провісниками інноваційних методів та інтегрованого використання різних методик.

Важливою ознакою освіти дорослих Швеції є визнання результатів неформальної освіти. Навчаючись за будь-якою формою освіти, дорослі можуть отримати сертифікати, за певних умов може бути виданий диплом[219].

Асоціації освіти дорослих

У Швеції налічується 11 навчальних асоціацій, кількість місцевих відділень у країні перевищує 900, які разом об’єднують 270 різних організацій:

- Асоціація навчання дорослих спілки шведських фермерів;
- Громадянська навчальна асоціація;
- Навчальна асоціація спортивної конфедерації;
- Християнська навчальна асоціація та ін.

---

[217] Давидова В.Д. Методичні рекомендації щодо використання шведського досвіду неформальної освіти дорослих у вітчизняній педагогічній практиці. – Б: ББТ НАУ, 2007. – 43 с.

[218] Давидова В.Д. Шведська модель неформального навчання дорослих «народна освіта» // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2006. – Вип. 1. – С. 28-37.

[219] Government Offices of Sweden [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.government.se/sb/d/6997

КОРОЛІВСТВО ДАНІЯ

Система освіти дорослих Королівства Данія становить достатньо розгалужену мережу приватних, громадських, муніципальних і державних організацій, закладів та установ, що пропонують широкий спектр програм формальної і неформальної, професійної й непрофесійної освіти, що врегульовуються відповідним законодавством.

У Данії немає єдиного закону про освіту дорослих.

Законодавство, система субсидій, контроль, умови участі та зобов'язання уряду, місцева влада формують достатньо різноманітний сценарій розвитку освіти дорослих у Данії.

Слід зазначити, що у сучасній Данії як формальна, так и неформальна освіта дорослих базуються на різних законах[220],[221].

Розглянемо основні їх положення.

Закон про освіту робітників (Закон №237, 1985 р.) – один з перших законів, що почав врегульовувати освіту дорослих у країні. Його мета полягала у наданні можливості малоосвіченим робітника підтримати, розвинути і поліпшити їх кваліфікації відповідно до технологічного прогресу і вимог ринку праці.

Закон про освіту для дорослих іммігрантів (Закон №355, 1986 р.) зобов'язував місцеві влади надавати освіту усім іммігрантам Данії старше 18 років. Закон сприяв створенню умов для людей, які через певні причини потрапили у країну, надавав можливість набути елементарних знань данської мови, задля підвищення шансів знайти роботу або продовжити освіту.

Метою **Закону про відкриту освіту** (Закон №347, 1989 р.) було дати дорослим широкий вибір здобуття професійної освіти. У якості відкритої освіти освітні установи пропонують професійну освіту на різних рівнях. Це можуть бути кваліфікаційні курси з одного предмету або вечірні курси. Важливою рисою є те, що отримані кваліфікації прирівнюють до кваліфікацій, здобутих після денної форми навчання.

Закон «Про надання фінансової підтримки« Folkeoplysning» (Закон №410, 1990 р.) регулює надання однакових можливостей отримання фінансової підтримки від місцевої влади. Учасники сплачують внесок за навчання. Приб-

---

[220] Eurasian Legal Portal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eurasialegal.info/index.php?option=com_content&view=article&id=1871:2013-02-26-03-

[221] Adult Education for Democratic Citizenship: A review of the research literature in 9 European countries / ed. by Marcella Milana / Synthesis report. – Aarhus: Danish School of Education, University of Aarhus, 2007. – 122 p.

лизно 1 млн. дорослих щороку бере участь в освіті для дорослих. Третина витрат оплачується учасниками, решта – місцевою владою, що становить близько 500 млн. крон на рік.

Закон про виробничі школи (Закон №411, 1990 р.) регулював діяльність відповідних освітніх установ, які були створені як метод боротьби з безробіттям серед молодих людей віком від 15 до 30 років. Мета такої освіти полягала у поліпшенні якості освіти дорослої молоді та надання можливостей для працевлаштування. У школах пропонуються програми комбінованого освіти та виробничого навчання. Учасники виконують практичну роботу і водночас отримують теоретичні інструкції.

Закон про народні денні вищі школи (Закон №411, 1990 р.) визначав особливості діяльності зазначених закладів. Їх створення також було спрямовано на подолання безробіття. Це приватні, незалежні безприбуткові установи, що пропонують широкий вибір предметів і видів діяльності як в соціальному, так і в культурному аспектах. Освіта ґрунтується на загальних і професійних аспектах. Цільова група – безробітні з недостатнім рівнем освіти.

Закон про спеціальну освіту для дорослих (Закон №473, 1991 р.) – зобов'язує округи надати навчання і спеціальну освітню підтримку людям з розумовими чи фізичними вадами з метою полегшити або обмежити дію цих недоліків.

На основі завдань десятирівневої програми у 1993 р. було прийнято **Закон Про освіту для дорослих та подальше навчання.**

Декілька законів було розроблено урядом країни спеціально для матеріальної підтримки і заохочення дорослих до освіти і навчання. Так, **Закон про допомогу для освіти дорослих** (Закон №336, 1989 р.) надає фінансову допомогу робітникам з недостатнім освітнім рівнем, щоб вони могли брати участь у загальному або професійному навчанні в робочий час (за угодою з роботодавцем). Працівник вибирає курси відповідно до особистих потреб і уподобань. Закон визначає рівний статус загальної і професійної освіти.

Відповідно до **Закону «Про оплачувану відпустку державним і приватним службовцям для освіти»** (Закон №283, 1992 р.) робітники державних і приватних підприємств мають можливість навчатися у робочий час з компенсацією втрат у заробітку до 80% від допомоги по безробіттю. Період відпустки для навчання може тривати від 4 до 36 тижнів.

Юрисдикція за процесом освіти дорослих розділена між 5 різними міністерствами. Так, муніципалітети відповідають за частину неформальної освіти дорослих, а також спеціальну освіту дорослих, тоді як більшість Центрів освіти дорослих стали самостійними державними установами.

Загалом освіту дорослих у Данії, фінансовану державою, умовно можна поділити на три складові:

1) ліберальна (вільна) освіта дорослих (народні вищі школи, школи домашньої економіки, вечірні школи, денні народні школи);

2) загальна освіта дорослих (центри освіти дорослих, мовні центри, вечірні школи вищого рівня середньої освіти);

3) професійно орієнтована освіта й підготовка дорослих (центри з підготовки робочої сили, виробничі школи, професійні школи, соціальні й медичні школи та ін.).

Провайдери освіти дорослих

Формальна освіта дорослих реалізується у мовних центрах, центрах освіти дорослих (VUC), а також навчальних центрах, технічних школах, бізнес-школах, сільськогосподарських школах, базових соціальних школах, школах здоров'я. Центри вищої освіти та університети також пропонують освітні послуги для дорослих[222].

Неформальну освіту дорослих здійснюють Навчальні асоціації, вечірні школи, які пропонують освітні послуги для підвищення загальної освіти людини. Більшість місцевих приватних установ входить до складу 5 національних асоціацій освіти дорослих, 4 з них пов'язані з політичними партіями.

Данський Розширений університет організовує навчання та лекції на заочному відділеннях 4 університетів. Денні середні школи здійснюють навчання і виховну роботу серед дорослих з низьким рівнем освіти і соціально незахищених категорій населення. Серед приватних установ – Народні школи, які пропонують короткотермінові (менше двох тижнів) і довготривалі курси (понад 12 тижнів). Окремі приватні навчальні заклади підтримують тісний зв'язок з релігійними об'єднаннями, профспілками та неурядовими організаціями.

Найбільш ліберальну, вільну освіту дорослих (folkeoplysning) надають у Данії народні школи, головна мета яких полягає у навчанні молоді й дорослих на основі традиції «folkeoplysning» (просвітництво народу). Викладання відбувається таким чином: окремі предмети або дисципліни не домінують над загальними, а їх вивчення не завершується складанням іспитів[223].

Народні школи – це приватні, незалежні неприбуткові, самокеровані навчальні заклади, які отримують субсидії від держави й місцевої влади на кожно-

---

[222] Eurasian legal portal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eurasialegal.info/index.php?option=com_content&view=article&id=1871:2013-02-26-03-

[223] Образование для взрослых в Дании и понятие «folkeoplysning» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ngosnews.ru/docs/nwfa/method/02_model/Dania.doc

го учня, що може частково покривати витрати на навчання[224]. Цільова група – безробітні з недостатнім рівнем освіти. Вік учасників коливається від 17 років до пенсійного.

У 2002 р. в Парламенті було прийнято Закон, згідно з яким народні денні школи стали офіційно належати до ліберальної освіти дорослих і перебувають у сфері діяльності місцевих органів влади, а не держави[225].

Загальна освіта та освіта для дорослих у Данії характеризуються різноманіттям форм організації, широким вибором предметів і спеціальностей. Держава надає дотації, зокрема школам з вільним вибором предметів (вечірнім школам, народним вищим школам і денним вищим школам). Надається також можливість створення нових освітніх установ з новими програмами та пропозиціями[226].

Асоціації освіти дорослих

– Ліберальна Асоціація Освіти дорослих Данії (1945 р.);

– Народна Асоціація Освіти від Партії консерваторів (1947 р.);

– Незалежна Асоціація Освіти для Дорослих від Соціально-Ліберальної партії (1951 р.);

– Соціалістична Асоціація Освіти для дорослих від Соціалістичної партії (початок 1970-х рр., а також безпартійні асоціації освіти для дорослих, які увійшли в Єдину Датську Асоціацію Освіти[227].

Найближчими роками в Данії передбачається посилення уваги до освіти дорослих, що ґрунтується на необхідності поліпшення життєвої ситуації через освіту впродовж життя. Дослідження у галузі освіти для дорослих свідчать, що це реально можливо.

---

[224] Danish Authorities, Adult Learning in Denmark, Background Report prepared for the OECD by the Danish Technological Institution in close cooperation with the Danish Ministries of Education and Labour, 2007. – 63 p. – P. 43.

[225] Joergen Brems Portrait Adult Education Denmark, Deutsches Institut fur Erwachsenenbildung, 2003. – 58 p.

[226] Образование для взрослых в Дании и понятие «folkeoplysning» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ngosnews.ru/docs/nwfa/method/02_model/Dania.doc

[227] Eurasian Legal Portal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eurasialegal.info/index.php?option=com_content&view=article&id=1871:2013-02-26-03-54-14&catid=189:2013-01-28-09-03-38&Itemid=1

ФІНЛЯНДІЯ

Правове регулювання системи освіти у Фінляндії здійснюється відповідно до законів, що приймаються Парламентом, указів Державної Ради і Міністерства освіти, а також інструкцій та інших нормативних актів Міністерства освіти.

Загалом основними законодавчими актами системи освіти дорослих є: **Закон і Указ про професійне навчання дорослих** (1998 р.)[228]; **Закон про неформальну освіту дорослих** (набув чинності у 1998 р. та оновлений у 2010-2011 рр.)[229]; **Закон і указ про професійне навчання для дорослих** (1998 р.)[230]; **Закон і указ про добровільну просвітницьку діяльність** (1998 р.)[231], а також **Закон про матеріальну підтримку в системі навчання дорослих** (2000 р.)[232], **Закон і указ про професійну підготовку вчителів** (2003 р.)[233].

Професійна освіта дорослих регулюється додатково окремим законом. Навчання, що здійснюється за програмами працевлаштування, фінансується державою окремо, оскільки цей вид навчання характеризується певними особливостями. Університети Фінляндії мають свої спеціальні організації з навчання дорослих.

Закон і Указ про професійне навчання дорослих набули чинності у 1998 р. Згідно з Законом право осіб, які проживають у країні, навчатися, набувати знання у будь-якій галузі має законодавче підґрунтя й належить до основних громадянських прав.

У Конституції безпосередньо закріплено право на навчання, на рідну мову і культуру (стосується шведськомовного і фінського населення, саамів, циган та інших етнічних груп). Важливим соціально-правовим принципом, зафіксованим у Конституції, є положення, за яким кожний громадянин Фінляндії може здобути освіту відповідно до його здібностей[234].

---

[228] Finland Adult Education Act And Decree [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/

[229] Law For Non Formal Adult Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.infonet-ae.eu/country-overviews/finland

[230] Vocational Adult Education Act And Decree On Adult Vocational Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europass.fi/download/162240_2011-05_Lopullinen_CS_jarjestelmakuvaus_yhdistetty.pdf

[231]Basic Educational Decree [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf

[232] Adult Education Assistance Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=58647&p_country=FIN&p_clas

[233] Vocational Teacher Education Act And Decree On Teacher Training [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030351.pdf

[234] Конституция Финляндии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://worldconstitutions.ru/?p=1067

Провідними принципами освітньої політики є рівноправність у здобутті освіти незалежно від статі, національності, місця проживання. Надзвичайно важливим є також принцип ціложиттєвого навчання: кожний має право здійснювати саморозвиток, бути відповідальним членом суспільства.

Рада з навчання впродовж життя життя (The Councilfor Lifelong Learning)[235] є експертним органом при **Міністерстві освіти і культури** з питань, що стосуються поєднання освіти і праці, а також умов для навчання впродовж життя і розвитку освіти дорослих. Рада складається з 14 членів та їх заступників, які володіють відповідним досвідом.

Провайдери освіти дорослих

Навчання дорослих, особливості якого визначаються концепцією ціложиттєвого навчання, здійснюються у навчальних закладах, зокрема в університетах. Значною мірою воно фінансується державою і комунами. У системі навчання дорослих можна безкоштовно здобути початкову і середню освіту. Організовуються також різноманітні курси, метою яких є набуття знань, спрямованих на підвищення кваліфікації і готовності для участі у трудовій та суспільній діяльності, а за певних умов може бути надано можливість здобуття безкоштовної вищої освіти.

Принцип навчання впродовж життя реалізується у широко розвиненій системі громадського просвітницького руху, в яку входять різні народні й відкриті навчальні заклади. У межах цієї системи здійснюються навчальні програми й для осіб похилого віку.

Міністерство освіти і культури відповідає за самомотивовану освіту, Міністерство зайнятості та економіки – за навчання для ринку праці та навчання персоналу.

Асоціації освіти дорослих

- Фінська Асоціація освіти дорослих[236];
- Асоціація «літніх» університетів[237].

[235] Lifelong learning – opportunity for growth and employment [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minedu.fi/opencms/opencms/handle404?exporturi=/export/si

[236] Финская Ассоциация образования взрослых [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.vsy.fi

[237] http://www.kesayliopistot.fi/english.htm.

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ

Нині в галузі освіти дорослих США має місце позитивна тенденція, зумовлена прагненням створити конкурентоспроможну, інноваційну країну. Відповідні законодавчі та нормативні документи підтримують реалізацію такого курсу. Так, за результатами аналізу Центру освіти та робочої сили університету Джорджтауна (Georgetown's University Center of Education and Workforce – CEW) економіка США у 2007 р. потребувала 59% працівників з вищою освітою, тоді як за прогнозами у 2018 р. ця потреба вже збільшиться до 63%[238]. Прогноз справджується на практиці, навіть може перевищити очікувані показники.

У США федеральна підтримка освіти дорослих та її фінансування забезпечується низкою законів і законодавчих актів. Загалом законодавча база сфери освіти дорослих є надзвичайно потужною і розгалуженою.

Основу законодавчої бази становлять: **Закон про професійну освіту**, 1963 р. *(Vocational Education Act)*[239], **Закон про економічні можливості**, 1964 р.[240], **Закон про освіту дорослих**, 1966, з доповненнями 1970 р., 1998 р. *(the Adult Education Act)*[241], **Закон про загальну зайнятість та професійну підготовку**, 1973 р. *(the Comprehensive Employment and Training Act)*[242], **Закон про освіту впродовж життя**, 1976 р. *(Lifelong Learning Act)*[243], **Національний акт про освіченість,** 1991 р. **(***National Literacy Act*)[244].

Окрім того, різні аспекти освіти дорослих відображено в інших законах США: **Законі про підготовку і працевлаштування робочої сили,** 1973 р. (*Job placement and training act*)[245]; **Законі про партнерство в галузі професійної освіти**, 1983 р. (*Job Training Partnership Act*)[246]; **Законі про професійне нав-**

---

[238] Carnevale A., Smith N., Strohl J. Helpwanted: projection sof job sandeducation requirements through 2018. – Washington, D.C.: GeorgetownUniversity, Centeron Education and Work force, 2010 Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu 22.02.2014: http://www.cew.georgetown. edu/jobs2018

[239] Vocational and Technical Education – Curret Trends, Preparation of Teachers, International Context [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://education.stateuniversity.com/pages/2536/Vocational-Technical-Education.html

[240] Adult Education Act 1966-1 991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.ed.gov/about/offices/list/ovae/pi/AdultEd/anniv40/ae-act.pdf

[241] Adult Education and Family Literacy Act of 1998 // Adult Education. Ed.gov. US Department of Education: official site [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.ed.gov/policy/adulted/leg/legis.html

[242] Comprehensive Employment and Training Act // Dictionary of American History, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.encyclopedia.com/topic/Comprehensive_Employment_and_Training_Act.aspx

[243] The Mondale Bill: Lifetime Learning [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://thecollo.org/resources/LLL%20Legislation%201976.pdf

[244] Civic Impulse. H.R. 751 — 102nd Congress: National Literacy Act of 1991. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.govtrack.us/congress/bills/102/hr751

[245] Job placement and training act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.thecre.com/fedlaw/legal12/jtpalaw.htm

[246] Job Training Partnership Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Job_Training_Partnership_Act_of_1982

чання ветеранів, 1985 р. (*Veteran's Job Training Act*)[247]; **Законі про професійно-технічну підготовку фахівців**, 1985 р. (*National Advanced Technician Training Act*)[248]; **Законі про професійну освіту та прикладні технології К. Д. Перкінса,** 1990 р. (*C. D. Perkins Vocational and Applied Technology Education Act*)[249]; **Законі про права дорослих на отримання освіти**, 1991 р. (*Bill of Rights for the Adult Learner*[250]; **Законі Перкінса про кар'єру та технічну освіту,** 1998 р. зі змінами 2006 р.[251] (*Perkins Career and Technical Education Act*); **Законі про освіту дорослих та письменність,** 1998 р. (*Adult Education and Family Literacy Act*)[252]; **Законі про освіту для всіх,** 2007 р. *(The Education for All Act)*[253].

Закон про професійну освіту, що набув чинності у 1963 р. *(Vocational Education Act)* і передбачав створення місцевих професійних шкіл, розширював зміст поняття «професійна освіта» завдяки включенню програм фахового спрямування у середні школи, зокрема з бізнесу та комерції. Крім того, Закон також унормовував програми професійної освіти та передбачав освітні послуги для студентів, які належали до вразливих груп, зокрема студентів із фізичними вадами.

У 1984 р. Закон було доповнено і схвалено федеральним урядом. У 1998 р. до Закону було внесено зміни і названо **Законом про професійну та технічну освіту К. Д. Перкінса** (*Carl D. Perkins Vocational and Technical Education Act.).* Наступний перегляд та доповнення до Закону відбулися у 2006 р. Саме з цього часу це – **Закон Карла Д. Перкінса про покращення кар'єри та технічної освіти** (*Carl D. Perkins Career and Technical Education Improvement Act).* Згідно з Законом для підтримки освітніх програм для кар'єри та технічного навчання у 50 штатах країни виділяється 1,3 мільярди доларів.

Засадничим законом у галузі освіти дорослих вважається **Акт про освіту дорослих** (*Adult Education Act*), в якому визначаються пріоритетні напрями навчання дорослого населення різних категорій. Передумовою створення Закону стала Програма базової освіти дорослих (Adult Education Program), про яку вперше йшлося у частині Б **Закону від 1964 р. Про економічні можливості** (*Title*

---

[247] Veteran's Job Training Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.doleta.gov/programs/vets/

[248] National Advanced Technician Training Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.govtrack.us/congress/bills/101/s2609

[249] C.D. Perkins Vocational and Applied Technology Education Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www2.ed.gov/offices/OVAE/CTE/perkins.html

[250] A Bill of Rights for the Adult Learner» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=wic7yv7axLEC&pg=PA237&lpg=PA237&dq=A+Bill

[251] Perkins Career and Technical Education Act) зі змінами 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.ed.gov/policy/sectech/leg/perkins/index.html

[252] Adult Education and Family Literacy Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.ed.gov/policy/adulted/leg/legis.html

[253] Education for All Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nea.org/home/36920.htm

II B of the Economic Opportunity Act of 1964). Результатом впровадження програми стало схвалення системи надання освіти дорослим усіма штатами країни та розробка місцевих освітніх програм. Якщо у цій програмі дорослий визначався як особа старше 18 років, то вже у 1966 р. у прийнятому Законі про освіту дорослих дорослим вважалась особа старше 16 років[2]. У документі йшлося про дорослих без початкової або середньої освіти та неосвічених осіб, які могли здобути освіту. За Законом на освіту дорослих державою виділялося 260 мільйонів доларів щорічно[254].

За рішенням Конгресу питаннями освіти дорослих почав займатися вже не Департамент економічних можливостей (Office of Economic Opportunities), а Департамент освіти (Office of Education)*.

У 1998 р. Закон було допрацьовано, зокрема було внесено ряд змін і включено до **Акту про інвестування робочої сили від 1998 року** (Workforce Investment Act – *WIA of 1998*)[255]. Однак всі підрозділи Акту про інвестування робочої сили діють як окремі закони. Кожен штат в контексті цього Закону розробляє свої законодавчі документи з урахуванням регіональних потреб. Мета – консолідувати, координувати та покращити зайнятість, навчання, освіченість та професійні програми. Частина II Закону називається **Актом про освіту дорослих та сімейну грамотність 1998 р.** *(Adult Education & Family Literacy Act of 1998).* Закон містить положення про реформування федеральної зайнятості, про освіту дорослих, професійно спрямовані реабілітаційні програми, урегулювання інвестицій з метою створення безперервної системи інвестицій в робочу силу та навчальну діяльність дорослих та молоді[256]. Згідно з цим Законом особи мають набути необхідних навичок для успішної адаптації на ринку праці, що базується на нових технологіях.

Для контролю створено комітет, що називається Комісія робочої сили 21 століття (Twenty-First Century Workforce Commission). Закон урегульовує партнерські відносини між Федеральним урядом, урядами штатів, громадами щодо забезпечення на добровільних засадах освіти дорослих та освітніх послуг. Його мета – допомогти дорослим стати освіченими та здобути знання і навички, необхідні їм для зайнятості та самодостатності; набути освітніх навичок, необхід-

---

**Примітка*: Нині цими питаннями опікується Департамент Професійної освіти та освіти дорослих (US Department of Education's Office of Vocational and Adult Education) та Підрозділ освіти дорослих та грамотності (Division of Adult Education and Literacy

[254] Henschke J. A. Introduction of adult laws and regulations in the USA / J. A. Henschke [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.umsl.edu/.../Ch_7_Introduction_of_Adu

[255] Workforce Investment Act of 1998: Public Law 105-220 –105th Congress – August 7, 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. careertech.org/file_download/c4fc449c-c8e0-487d-9330-2d8fd 3780dad

[256] National Skills Coalition. Training policy in brief. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nationalskillscoalition.org /resources/reports/tpib/

них для того, щоб стати повноправними партнерами в освітньому розвитку їхніх дітей; здобути повну середню шкільну освіту.

Закон про загальну зайнятість та професійну підготовку, 1973 р. *(the Comprehensive Employment and Training Act)* передбачає консолідацію низки федеральних освітніх програм на робочих місцях задля допомоги безробітним, неповністю зайнятим на роботі та тим, хто перебуває у скрутному становищі. У результаті дії Закону фрагментарні освітні послуги, спрямовані на окремі групи дорослого населення в кожному штаті, було об'єднано, а їх фінансування доручено урядам штатів та місцевим органам влади, які стали їх «головними спонсорами». Саме вони визначають навчальні потреби дорослих в регіонах, фінансують і здійснюють навчання згідно з федеральним курсом. Послуги, що фінансуються, охоплюють навчання на робочому місці, аудиторне навчання, послуги щодо зайнятості населення.

У 1982 р. цей Закон було замінено на **Закон про партнерство у галузі професійної освіти** (*Job Training Partnership Act*)[257], який сприяв подальшій децентралізації федеральних програм професійного навчання на рівні штатів та місцевих громад, зокрема у забезпеченні навчанням юних дорослих американців, представників меншин, колишніх військових. Наприклад, Закон забезпечував фінансування таких програмам, як: Літнє навчання юних дорослих від 14 до 21, Програма для мігрантів, Програма для сезонних працівників на фермах тощо.

Закон про зайнятість (*Employment Law)* врегулює відносини між роботодавцями та працівниками. Згідно з Законом роботодавець зобов'язаний переконатися, що працівник, якого він наймає на роботу, має достатню кваліфікацію для виконання своїх професійних обов'язків. Роботодавець також повинен надавати відповідне навчання та здійснювати у подальшому контроль[258].

Закон В. Мондале про освіту упродовж життя або Білль Мондале, 1976 р. *(Walter Mondale Lifelong Learning Act of 1976)* фактично є частиною І-Б Доповнень до Закону про вищу освіту від 1976 р. (Title I-B of the 1976 Higher Education Amendments). У проекті Білля сенатор Вальтер Мондале використовував інший термін для позначення освіти упродовж життя, а саме «lifetime learning», який у процесі дебатів у Конгресі було замінено на «lifelong learning». Закон передбачає надання освітніх послуг близько 20 категоріям населення: базова освіта дорослих, навчання батьківству (догляду за малими дітьми та вихованню дітей), післяшкільна освіта, неперервна освіта, самоосвіта, лікувальна

---

[257] Blake I.A., Media D. What is the Job Training Partnership Act? / Irene A. Blake, Demand Media // Small Business [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://smallbusiness.chron.com/job-training-partnership-act-43539.html

[258] Employment Standards Act – ESA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.labour.gov.on.ca/english/

освіта, спеціальні освітні програми для груп чи окремих осіб із особливими потребами, навчальні програми на робочому місці, передпенсійна освіта, освіта людей похилого віку, пенсіонерів тощо.

До освіти упродовж життя Закон відносить також будь-яку освітню діяльність, яке призводить до підвищення фахових та професійних навичок. Загалом Закон визначає освіту упродовж життя як «набуття знань і навичок людьми через формальні та неформальні освітні можливості, через освітні програми, проекти, діяльність чи послуги, мета яких задовольнити освітні потреби американців упродовж їх життя, що змінюються». Незважаючи на відсутність прописаного механізму фінансування зазначених федеральних ініціатив з освіти упродовж життя, труднощі та перешкоди в отриманні політичної підтримки, значення Закону полягає в тому, що відповідно до нього зініційовано обговорення проблем освіти упродовж життя у комітетах, комісіях, інститутах на всіх рівнях влади США, підтверджено необхідність всебічного розвитку освіти упродовж життя. Завдяки йому освіта дорослих у США продовжувала розвиватися.

Національний акт про освіченість, 1991 р. (*National Literacy Act*) розширив законодавчу базу освіти дорослих і ставить за мету «підвищити освіченість та базові навички дорослих, забезпечити дорослим у Сполучених Штатах можливості для набуття базових навичок, необхідних для їх ефективного функціонування та досягнення найбільших можливостей у своїй роботі та житті, зміцнення та координації освітніх програм дорослих»[259]. Нововведення Закону стосуються визначення концепту «освіченість», створення ресурсних центрів у кожному штаті, розробки національних проектів робочої сили, розробки індикаторів якості освітньої програми, створення Національного Інституту з освіченості та Ради Національного Інституту.

При Департаменті освіти США існує Управління професійної освіти і освіти дорослих, яке керує контрактами та програмами технічної допомоги для освіти дорослих, грантами, професійною підготовкою. Більшість федерального фінансування цих програм здійснюється через органи влади штатів, округів і окремих громад. Іншими великими федеральними провайдерами освіти дорослих є Міністерства сільського господарства та оборони.

Привертає увагу також **Програма відкриття рахунків для освіти упродовж життя** *(Lifelong Learning Accounts – LiLAs)*[260]**.** Індивідуальні рахунки відкриті для фінансування освіти та навчання з метою підвищення кваліфікації

[259] National Literacy Act // Federal Adult Education: A Legislative History 1964-2013. – Washington, DC, 2013. – p. 21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lincs.ed.gov/publications/pdf/Adult_Ed_History_Report.pdf

[260] Lifelong Learning Accounts (LiLAs) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wtb.wa.gov/LifeLongLearningAccount.asp

працівників, щоб не лише відповідати потребам бізнесу та індустрії, в якій вони працюють, але й для кар'єрного зростання та розкриття власного потенціалу.

Рада з освіти дорослих та емпіричного навчання (*Council for Adult and Experiential Learning – CAEL*)[261] ставить завдання зробити такі рахунки обов'язковою частиною стандартних компенсаційних пакетів, як у випадку з медичним страхуванням працівника. Працівники будуть вносити посильні внески на такі рахунки, а також це можут здійснювати роботодавці або у деяких випадках – третя сторона. Таким чином, будуть формуватися фонди для освіти, навчання та пов'язаних з ними інших видів діяльності. Ця програма рахунків відрізняється від традиційних програм навчання працівників, адже працівники самі інвестують у власне майбутнє, зменшуючи свою залежність від участі роботодавця та його інвестицій. Державні та федеральні політики розглядають цей проект як засіб зміцнення і підвищення конкурентоспроможності працівників. У деяких штатах програма вже закріплена законодавчо, зокрема у 2006 р. в Іллінойсі, Каліфорнії, Колорадо, Гавайях, Мінесоті та Оклахомі. Більш того, на федеральному рівні цей законопроект, що так і називається **Акт про рахунки для освіти упродовж життя** (*Lifelong Learning Accounts Act*)[262], було внесено до Конгресу на розгляд у 2007 р. Документ передбачає створення національних та федеральних податкових пільг для працівників у формі кредиту, що погашається від 700 до 2,5 тисяч доларів з цих рахунків. Роботодавці мають право на пільговий кредит обсягом до 25% від внесків кожного працівника на індивідуальні рахунки для власної освіти упродовж життя. Завдяки цьому Закону працівники стають більш незалежними від роботодавця, інвестуючи у своє майбутнє – в освіту та навчання упродовж життя. Деякі штати (Іллінойс, Каліфорнія, Колорадо, Гавайї, Міннесота, Оклахома) мають відповідні законодавчі документи.

4 березня 2013 р. до Конгресу Партією республіканців було внесено законопроект **Акт з підтримки знань та інвестування в навички на все життя** (*Supporting Knowledge and Investing in Lifelong Skills Act)*[263]. Абревіатура назви акту сприймається як слово «skills», що означає «навички», тому його ще називають «**Актом про навички**» (*SKILLS Act*). Згідно з новим законом планується скоротити кількість законодавчих документів та освітніх програм до 22. Спрощена система має бути сприятливою, «дружньою» до працівника, йому легко буде орієнтуватися, де шукати підтримки для свого працевлаштування та подальшої успішної кар'єри .

---

[261] Council for Adult and Experiential Learning – CAEL [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cael.org

[262] Lifelong learning accounts – LiLAs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cael.org/What-We-Do/Public-Policy

[263] Supporting Knowledge and Investing in Lifelong Skills (SKILLS) Act: Fact Sheet. – Education and the Workforce Committee. – Washington, D.C., February 21, 2013 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://www.edworkforce.house.gov/news/documentsingle.aspx

Реалізація законів на практиці покладається на відповідні організації. Зокрема проблемами неперервної освіти дорослих у США займається ряд суто американських і міжнародних організацій. Зокрема деякі американські організації вийшли на міжнародний рівень і широко відомі у сфері освіти дорослих[264],[265].

Провайдери освіти дорослих

Сучасна освіта дорослих у США має розгалужену мережу провайдерів. Коледжі та університети упроваджують вечірні програми, додаткове навчання, курси без заліків, кореспондентські курси, програми дистанційного навчання і онлайн-курси. Громадські коледжі є особливо активними в цій галузі.

Національний центр управління системою вищої освіти (National Center for Higher Education Management System – NCHES)[266] – приватна некомерційна організація, яка збирає інформацію у галузі вищої освіти у штатах, федеральних освітніх закладах США та за кордоном. Головна мета Центру – покращити стратегічне планування у галузі вищої освіти США. У одному із його підрозділів організовано секцію, яка займається винятково дорослими учнями.

Декілька організацій у США займаються питаннями освіти американців, які працюють. Зокрема діяльність *Комітету Сенату з освіти та праці (the United States House Committee on Education and Labor)*[267] спрямована на підготовку законодавчих документів з освіти працівників. Комітет займається розробкою навчальних програм для американців будь-якого віку: від дошкільної та вищої освіти до навчання на робочому місці та виходу на пенсію.

Комісія «Робоча сила 21 століття» (Twenty-First Century Workforce Commission)[268] контролює дотримання положень відповідного до Закону про вимоги до робочої сили 21 століття. У комітеті обов'язково представлені не менше трьох педагогів усіх ступенів освіти: дошкільної, шкільної, післяшкільної.

Комісія з робочої сили та її професійного розвитку (Committee of Workforce and Professional Development – CWPD[269]) розвиває та популяризує неперервну освіту серед працівників з метою поглиблення їхніх знань, розвитку

---

[264] Бідюк Н. М. Теорія і практика професійного навчання безробітних у США: дис. … доктора пед. наук: спец.13.00.04 / Бідюк Наталія Михайлівна. – К., 2009. – 544 с.

[265] Бабушко С. Р. Професійний розвиток фахівців сфери туризму в США та Канаді: монографія; за ред. Л. Б. Лук'янової / С. Р. Бабушко. – К.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2015. – 424 с.

[266] National Center for Higher Education Management System – NCHES [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nchems.org

[267] United States House Committee on Education and Labor [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.govtrack.us/congress/committees/HSED

[268] Twenty-First Century Workforce Commission // Federal Register: The Journal of the US Government [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.federalregister.gov/agencies/twenty-first-century-workforce-commission

[269] Committee of Workforce and Professional Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.agc-oregon.org/education-and-training/workforce-and-professional-development-council/

нових компетенцій, надання більше можливостей для кар'єрного зростання та професійного розвитку.

Національна консультаційна рада з неперервної освіти (National Advisory Council on Continuing Education, NACCE) виступає радником Президента США, Конгресу та Секретаріату освіти на федеральному рівні, а також є партнером Департаменту зайнятості США. Особлива функція Ради – надавати допомогу та гарантії безробітним і кваліфікованим фахівцям, які тимчасово втратили роботу. Рада забезпечує ці категорії дорослих освітніми послугами, що уможливлює отримання нової роботи, професії, другої освіти, сприяє підвищенню кваліфікації, розвитку кар'єри, реалізації потенціалу працівника[270].

Рада з освіти дорослих і емпіричного навчання (Council for Adult and Experiential Learning – CAEL) – національна некомерційна організація, яка є лідером у розробці та впровадженні освітніх програм для окремих осіб та організацій за їх потребою. У партнерстві з освітніми закладами, роботодавцями, різними організаціями, урядовими органами та громадами Рада сприяє розвитку освітніх стратегій в контексті неперервної освіти, формує громадську думку щодо важливості освіти дорослих та необхідності її підтримувати на державному та національних рівнях[271].

Асоціація професійної освіти (Association of Career and Technical Education)[272] – національна некомерційна освітня організація (створена в 1926 р.). Налічує 25 тис. членів: університети, коледжі, громади, дослідники тощо. Її мета – підготовка молоді та дорослих до висококваліфікованої, високооплачуваної роботи та сприяння успішній кар'єрі.

На місцевому рівні державні школи беруть активну участь у наданні послуг і допомозі приватній освіті дорослих у багатьох громадах. Громадські центри, політичні та економічні об'єднання, драматичні, музичні і художні групи розглядаються багатьма як діяльність в галузі освіти дорослих. Часто місцеві публічні бібліотеки є спонсорами для таких груп.

Значну роль в освіті дорослих США відіграють бібліотеки. Так, ще у 1926 р. Американська бібліотечна асоціація провела дослідження «Бібліотеки та освіта дорослих». Було створено Раду з бібліотечної і освіти дорослих (пізніше Рада освіти дорослих). Концепція бібліотеки як установи неперервної освіти для дорослих утвердилася в американському суспільстві[273]. Багато бібліотек мають центри грамотності, інші пропонують консультації для дорослих

---

[270] National Advisory Council on Continuing Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nacce.org

[271] Council for Adult and Experiential Learning [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ung.edu/adult-learners-military/initiatives/cael.php

[272] Association of Career and Technical Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.acteonline.org/general.aspx?id=120#.V1g7tyFkiM8

[273] McCook, Kathleen de la Peña (2011). Introduction to Public Librarianship, p. 50. Neal-Schuman.

або, принаймні, місце для викладачів, щоб зустрітися зі студентами. Програми сімейної грамотності також вельми популярні в бібліотеках і школах[274]. Американський Інститут музейних і бібліотечних послуг допомагає створювати цікаві навчальні спілки.

Асоціації освіти дорослих

Коаліція організацій з освіти дорослих (Coalition of Adult Education Organizations, CAEO[275]) виконує інтегративну функцію серед численних американських асоціацій освіти дорослих. Коаліція заснована на Всесвітній конференції у 1969 р. як результат розуміння американською педагогічною елітою необхідності об'єднання зусиль щодо розв'язання спільних проблем у сфері освіти дорослого населення.

Серед організацій, які входять до складу коаліції, чільне місце посідають:

- Асоціація освіти дорослих (AEA-USA),
- Асоціація викладачів дорослих студентів (ASPA),
- Американська асоціація муніципальних і професійних коледжів (AACJC),
- Американська спілка професійної підготовки та розвитку (ASTD),
- Асоціація університетських вечірніх коледжів (AUEC),
- Фундація Келлога (W. K. Kellogg Foundation),
- Національна асоціація неперервної освіти та освіти дорослих (NAPCAE),
- Асоціація національного університету подальшої освіти (NUEA),
- Американська асоціація студентів-вечірників.

Місія *Американської асоціації освіти дорослих та неперервної освіти (American Association for Adult and Continuing Education, AAACE*)[276] полягає у забезпеченні високого рівня управління на всіх рівнях шляхом розширення можливостей для розвитку особистості; об'єднання андрагогів; розробку нових концепцій професійного навчання соціально незахищених верств населення; поширення інформації, досліджень, практики, перспективних методів навчання; забезпечення стандартизації професійної підготовки; об'єднання зусиль усіх учасників педагогічного процесу. Активізація інтеграційних процесів у галузі неперервної освіти та освіти дорослих *AAACE* здійснюється за допомогою офіційного друкованого науково-практичного та методичного видання «Навчання дорослих» для андрагогів, а також для тих, хто займається і цікавиться педагогічною діяльністю.

---

[274] Roehrig, L. (2010). «The ABC's of Adult Ed», Library Journal (1976), 135 (10), p. 48-51.

[275] Coalition of Adult Education Organizations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.acronymfinder.com/Coalition-of-Adult-Education-Organizations-(CAEO).html

[276] American Association for Adult & Continuing Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.university-directory.eu

До складу AAACE входить сім комісій, які представляють загальні інтереси Організації у сфері освіти дорослих:

1. Комісія з питань базової освіти та грамотності дорослих (Commission of Adult Education and Literacy (CABEL) вивчає проблеми надання базової освіти, забезпечення високого рівня грамотності серед дорослого населення, зв'язку навчання з ринком праці, фасилітує наукові дослідження, обговорення та втілює відповідні державні закони, поширює передовий досвід у галузі базової освіти дорослих та їх грамотності.

2. Комісія з питань професійного розвитку робочої сили (Commission for Workforce and Professional Development (CWPD) забезпечує можливості для розвитку кар'єри та професійного зростання кваліфікованої робочої сили шляхом якісного забезпечення викладацького складу, організації навчання дорослих.

3. Комісія з питань військової освіти та підготовки (Commission on Military Education and Training (CMET) сприяє розвитку військової освіти, визнанню її як складової професійної освіти дорослих, просуває комунікацію серед членів світової освітньої спільноти у сфері військової освіти дорослих, забезпечує можливості професійного розвитку її членів, переймається проблемами безробітних військовослужбовців, звільнених у запас.

4. Комісія дочірніх організацій (Commission of Affiliated Organizations (CAO) об'єднує державні та регіональні асоціації, що займаються питаннями освіти дорослих та неперервної освіти, діяльність яких координується Комісією.

5. Комісія з питань міжнародної освіти дорослих (Commission on International Adult Education (CIAE) сприяє розвитку міжнародних зв'язків у галузі освіти дорослих серед світових освітніх організацій, обміну досвідом між асоціаціями різних країн, організовує міжнародні конференції та семінари.

6. Комісія професорів освіти дорослих (Commission of Professors of Adult Education (CPAE) підтримує розвиток професійної освіти дорослих в аспекті організації навчання, наукових розробок та практики, сприяє забезпеченню релевантності та якості захищених дисертацій з проблем освіти дорослих, заохочує та підтримує наукові дослідження у галузі освіти дорослих, залучає науковців до здійснення різних наукових досліджень та підтримує їх; розробляє шляхи надання освітніх послуг, вивчає соціальні проблеми освіти дорослих; сприяє диверсифікації освіти дорослих.

7. Комісія у справах громад, меншин та неформальної освіти (Commission of Community, Minority and Non-Formal Education (CCMNFE) присвячує діяльність просуванню неформальної неперервної освіти дорослих, забезпеченню рівних можливостей отримання освіти представниками меншин та

громад, різних соціальних груп дорослого населення, захищає їхні права на освіту та гарантує релевантну державну політику.

AAACE об'єднує 26 підрозділів за провідними напрямами діяльності:

професійне навчання та підготовка дорослих до трудової діяльності;

- професійна підготовка жінок та військових;
- управління освітою дорослих; освіта для фізично хворих; наукові розробки з дослідження проблем освіти дорослого населення;
- релігійні проблеми освіти; міжнародна освіта дорослих; інтеграційні процеси в освіті; людські ресурси та ринок праці;
- історія та філософія освіти дорослих;
- професійна підготовка андрагогів та тестування на професійну придатність;
- вивчення англійської мови як другої іноземної;
- впровадження дистанційного навчання; якість та моніторинг освітніх послуг;
- освітні установи та партнерство;
- діяльність муніципальних коледжів, університетів, що надають освіту дорослим;
- проблеми вікового цензу;
- психологічні проблеми дорослих тощо[277].

[277] American Association for Adult and Continuing Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aaace.org

УГОРЩИНА

Основу системи освіти дорослих країни було закладено після Другої Світової Війни за ініціативи уряду Угорщини. Головною метою цієї системи була підтримка соціальних змін, особливо в сфері соціальної мобільності населення.

В Угорщині є окремий **Закон Про освіту дорослих Угорщини** (Закон CI, 2001 р.), який набув чинності у січні 2002 р.[278] Цей закон регулює надання освітніх послуг для дорослих, їх фінансування, а також контролює відповідні заходи.

У вирішенні питань, які не врегульовуються Законом Про освіту дорослих, керуються **Законом про професійну освіту** (LXXVI1, 2011 р.)[279]; **Законом Про суспільну освіту (**Закон LXXIX, 1993 р.)[280]; **Законом Про вищу освіту (**Закон LXXX, 2011 р.)[281], з поправками 2017 р.[282] Деякі питання регулюються робочим зібранням законів (закон XXII, 1992 р.)[283], а також **Законом Про працевлаштування** (Закон IV 1991 р.)[284].

1 липня 2013 р. набув чинності новий **Закон про освіту дорослих**[285].

Закон врегульовує такі питання:

– порядок і вимоги до продовження освіти дорослих;

– процедурні правила для реєстрації, управління, контролю та ліцензування закладів, що забезпечують сферу освіти дорослих;

– систему відстеження професійного зростання, порядок подання даних, а також правила щодо завдань органу, відповідального за функціонування системи професійного зростання;

– навчання, спрямоване на набуття набути цифрової грамотності;

– правила нормативної підтримки освіти дорослих.

---

[278] Évi CI. Törvény a felnőttképzésről. 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid= a0100101.TV

[279] Закон про професійну освіту 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid =A1100187.TV

[280] Évi LXXIX. törvény a közoktatásról, 1993 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid= 99300079.TV

[281] Évi LXXX. törvény a felsőoktatásról, 2011 [Електронний ресурс]. – https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100204.TV

[282] Поправки до Закону про вищу освіту Угорщини, 2017 р. 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1700025.TV&timeshift =fffffff4&txtrefe

[283] Évi XXII. Törvény a Munka Törvénykönyvéről 1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid= 99200022.TV

[284] Évi IV. Törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról, 1991 –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99100004.TV

[285] Закон про освіту дорослих Угорщини (2013 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid =A1300077.TV

Окрім того, Закон визначає:

- ✓ обсяг, тривалість, управління, реєстрацію, оплату за освітні послуги, а також розмір штрафу у разі їх невиконання;
- ✓ умови для неперервного навчання дорослих; освітні програми і консалтингову діяльність експертів у галузі навчання освіти дорослих; завдання і кількість членів експертного комітету дорослих;
- ✓ практичну підготовку та моніторинг, а також систему забезпечення якості освіти дорослих.

Відповідно до Закону здійснюється організація курсів для розвитку компетентностей, необхідних для громадської роботи та роботи в соціальних кооперативах для уразливих груп населення. Курси повинні проводити спеціально організовані установи для освіти дорослих. Законом також урегульовуються вимоги до професійних освітніх програм та професійних компетентностей і мовних навичок, необхідних для певної професії, а також критерії до освітніх програм та їх реєстрації.

У новому Законі прописано джерела фінансування освіти дорослих, провідними з яких визначено центральний уряд, фонди Європейського Союзу, обов'язкові внески організацій, співробітники яких навчаються (відповідно до Закону про підтримку і розвиток професійної підготовки).

У Законі також зазначено, що освітні послуги для дорослих можуть надавати тільки ліцензовані організації. Натомість у Законі 2001 р. зазначалося, що ці послуги можуть надавати будь-які організації або навіть приватні особи. Згідно з чинним законодавством Угорщини дорослий – це особа, старша 18 років, проте до цієї категорії не входять ті, хто навчається у вищій школі.

В Угорщині поняття *навчання дорослих* та *освіта дорослих* не є тотожними. *Навчання дорослих* ототожнюється з системою шкільної освіти (домінують загальноосвітні предмети), тоді як *освіта дорослих* охоплює знання спеціального характеру, професійні знання, усе, що є поза межами шкільної освіти. Тобто існує навчання дорослих згідно з шкільною системою та освіта дорослих відповідно до позашкільної системи. Використовується також поняття *освіта для ринку робочої сили* (навчання, спрямоване на збереження робочого місця та здобуття нового. Однак є й більш вузьке його визначення – професійне навчання безробітних, яке підтримується переважно з державних джерел[286]).

Закон по освіту для дорослих Угорщини виходить з ширшого розуміння поняття, проте акцентує увагу саме на позашкільній освіті.

[286] Magyarorszag felnőttképzés. – Készült a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minésztérium megbízásából, Budapest 2004. Január.

Освіта дорослих Угорщини знаходиться у юрисдикції міністра освіти (Oktatási Minisztérium) і Національної Ради підготовки дорослих (Országos Felnőttképzési Tanács), що складається з 13 членів[287].

У країні діє Національний інститут професійно-технічної освіти і освіти дорослих та Центральна бібліотека для дорослих[288].

Відповідно до законодавства Національний інститут професійно-технічної освіти і освіти дорослих (Nemzeti Felnőttképzési Intézet) відповідає за організацію міжнародних зв'язків, за розвиток професійних та методологічних аспектів підготовки, координацію технічної документації, дослідницьку роботу, підтримує зв'язки між усіма складовими системи освіти. Також рада функціонує як секретаріат Національного комітету акредитації підготовки для дорослих[289].

Відповідно до Закону фінансування освіти дорослих є багатоканальним: з центрального бюджету, від роботодавців, фонду робочого ринку (Munkaerőpiaci Alap), а також існують спеціальні стипендії. Уряд надає підтримку для кожного учасника такої підготовки за умови отриманні першої кваліфікації за професією, прописаної у Національному реєстраторі підготовки (Országos Képzési Jegyzék). Уряд також виділяє кошти для підтримки інвалідів, які беруть участь у цій підготовці.

За рекомендацією міністра освіти уряд щороку визначає групи людей і їх кількість, які можуть отримувати індивідуальну урядову підтримку. Бюджетна підтримка може надаватися для підготовки дорослих людей, які потребують підготовки для виконання завдань підвищеної складності.

Підготовчі програми, що підвищують можливість працевлаштування, передбачені **Законом IV 1991 р. Про надання підготовки безробітним**[290]. Роботодавці також можуть брати участь у підтримці підготовки дорослих згідно з **Законом LI 2001 р.**[291], за яким відбувається регулювання професійної підготовки, розвиток системи підготовки. Ці витрати не можуть перевищувати 1/3 усіх обов'язкових внесків у професійну підготовку.

Вартість програми підготовки, яка надається провайдером освітніх послуг, оплачується роботодавцем або самим учасником програми залежно від ме-

---

[287] Управление и финансирование образования для взрослых в Венгрии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.educationsystems.info/item1187.html

[288] Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet Központi Könyvtár [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&sl=hu&tl=ru&

[289] A Nemzeti Munkaügyi Hivatalba olvadt a szakképzési és felnőttképzési intézet [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.educationsystems.info/item1187.html

[290] 1991. évi IV. Törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99100004.TV

[291] 2001. évi LI. Törvény a szakképzési hozzájárulásról és a képzési rendszer fejlesztésének támogatásáról [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a0100051.TV

ти підготовки. Дедалі частіше роботодавці й працівники платять за підготовку разом[292].

Провайдери освіти дорослих

До інституцій, які надають освітні послуги дорослим, належать громадські освітні інститути й вищі навчальні заклади, регіональні центри підготовки. Навчання також може здійснюватися і на підприємствах.

Навчання дорослих, яке реалізується на шкільній основі, відбувається в громадських освітніх інституціях (одноструктурних школах / általános iskola, основних середніх школах / gimnázium, професійних школах /szakközép iskola, вищих навчальних закладах), у вечірніх класах або на заочних курсах[293].

Регіональні центри розвитку людських ресурсів і підготовки, засновані у 1990-х рр., представляють новий тип інституцій, що надають професійну підготовку дорослим. Крім програм професійної підготовки, центри проводять консультації та надають інші освітні послуги. Вони також функціонують як інформаційні центри та центри тестування. Центри встановлюють зв'язки з професійними школами, які працюють у тому ж регіоні (школи здійснюють теоретичну підготовку, а центри – практичну). Центри також надають освітні послуги компаніям (ця практика нині швидко поширюється).

Великою популярністю користується підготовка на робочому місці. Існує два типи такої підготовки: 1) в рамках внутрішньої системи підготовки на робочому місці, 2) отримання послуг, доступних на ринку підготовки (зовнішня підготовка).

Згідно з чинним законодавством організації можуть надавати освітні послуги дорослим лише за умови реєстрації у національному реєстраторі підготовки дорослих. Цей реєстратор підтримується Національним громадським центром оцінювання суспільної освіти та тестування (Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont)[294].

Зареєстровані організації, які надають освітні послуги, повинні складати щорічні плани, що містять підготовчі програми, їх цілі, методи викладання та умови підготовки, а також повинні готувати звіти про свою діяльність двічі на рік та можуть подавати заяву про акредитацію на 4 роки. Програми підготовки повинні бути акредитовані.

---

[292] Управление и финансирование образования для взрослых в Венгрии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.educationsystems.info/item1187.html

[293] Организации, участвующие в образовании для взрослых в Венгрии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.educationsystems.info/item1186.html

[294] Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nefmi.gov.hu/kozerdeku-adatok/felugyelt-koltsegvetesi/orszagos-kozoktatasi

Рада з акредитації освіти дорослих (Felnőttképzési Akkreditációs Tanács) (FAT) складається з 20 членів, які призначаються міністром освіти на 3 роки. Рада регулює функції і повноваження урядових постанов і міністерські нормативні акти, що стосуються його роботи, таким чином[295]:

1) приймає рішення щодо інституційних програми і програм акредитації;
2) здійснює класифікацію навчальних закладів і освітніх програм для дорослих, видає сертифікати якості;
3) контролює діяльність освітніх закладів та результати перевірки закладу, приймає рішення щодо його акредитації або анулювання ліцензії та інформує про результати міністра;
4) затверджує підготовку експертів та нові навчальні програми.

Інституції, що пропонують підготовчі програми для дорослих, повинні укладати контракт з учасниками підготовки. Близько 25% кваліфікацій (понад 1000), описаних у національному класифікаторі професій (Országos Képzési Jegyzék), можуть здобуватися тільки на основі шкільної підготовки, але більшість професій можуть бути отримані на підготовчих курсах позашкільної системи[296].

Асоціації освіти дорослих

У країні створено Асоціацію підприємств підготовки дорослих (Felnőttképzési Vállalkozások Szövetsége), яка відіграє важливу роль у професійному нагляді та гарантії виконання вимог, а також у розвитку законодавства професійної підготовки[297].

---

[295] Felnőttképzési Akkreditáló Testület (FAT) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nefmi.gov.hu/kozerdeku-adatok/felugyelt-koltsegvetesi/orszagos-kozoktatasi http://old.nive.hu/felnottkepzesi_akkreditacio/fat/index.html

[296] Об образовании для взрослых в Венгрии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.educationsystems.info/item1188.html

[297] Организации, участвующие в образовании для взрослых в Венгрии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.educationsystems.info/item1186.html

УКРАЇНА

Освітня політика України, відображає національні інтереси у сфері освіти дорослих й зорієнтована на інтернаціоналізацію освітніх систем та світові тенденції розвитку.

Освіта дорослих в Україні здійснюється в законодавчих межах, визначених Основним законом[298], рамковим Законом України «Про освіту»[299] та іншими законами, які певною мірою стосуються освіти («Про загальну середню освіту»[300], «Про позашкільну освіту»[301], «Про професійно-технічну освіту»[302], «Про вищу освіту»[303], «Про наукову і науково-технічну діяльність»)[304] та нормативно-правовими актами, що регламентують освіту працездатного зайнятого і незайнятого населення (Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні»[305], «Стратегія інноваційного розвитку України на 2012–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів»[306], «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки»)[307]. У цих та інших законодавчих актах, прийнятих за останні десятиліття, декларуються й унормовуються ідеї, спрямовані на розвиток, самореалізацію особистості впродовж життя.

Так у **Законі України «Про освіту»** (1991) зі змінами і доповненнями (2004, 2006) серед основних принципів освіти визначено «безперервність і різноманітність», хоча сам термін «освіта дорослих» не вживається[308]. Водночас увага приділена післядипломній освіті як самостійній ланці системи освіти України (ст. 29). У ст. 47 зазначено, що післядипломна освіта включає спеціаліза-

---

[298] КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show

[299] Закон України «Про освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12

[300] Закон «Про загальну середню освіту» . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/651-14

[301] Закон «Про позашкільну освіту» . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1841-14

[302] Закон «Про наукову і науково-технічну діяльність» http://www.osvita.org.ua/pravo/law_04/part_01.html

[303] Закон України Про вищу освіту. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

[304] Закон «Про наукову і науково-технічну діяльність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19

[305]Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» . [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://oblpon.kiev.ua/ukazu/80-ukaz-prezidenta-ukrayini-9262010-vid-30-veresnya.html

[306] Стратегія ІнноваціЙного розвитку УкраЇни на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48722

[307] Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/documents/15828.html

[308] Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/ed19990813

цію, перепідготовку, підвищення кваліфікації, стажування. Здійснюється у таких формах: професійне навчання працівників робітничим професіям (первинна професійна підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації), асистентура-стажування, інтернатура, лікарська резидентура, клінічна ординатура тощо. Як окрему структурну ланку освіти визначено самоосвіту громадян (ст. 29), для реалізації якої «державними органами, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян, громадянами створюються відкриті народні університети, лекторії, бібліотеки, центри, клуби, теле-, радіонавчальні програми тощо» ст. 49.

У **Законі «Про вищу освіту»**, який набув чинності у 2014 р.[309], йдеться про післядипломну освіту (ст. 47) та підвищення кваліфікації і стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників (ст. 60). У тексті Закону вживається поняття «освіта протягом життя». Зокрема у ст. 3 зазначено: «сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя», а також «розширення можливостей для здобуття вищої освіти та освіти протягом життя», що передбачає зростання інвестицій у людей і знання; набуття основних навичок, включаючи цифрову грамотність і розширення можливості для інноваційної, більш гнучкої форми навчання.

У **Законі України «Про професійний розвиток працівників»** (2012) неформальне/ формальне професійне навчання працівників розглядається як навчання дорослої працездатної людини, залученої у процес формального чи неформального професійного навчання з метою підвищення продуктивності праці, освоєння нових видів професійної діяльності тощо[310].

Важливими джерелами для законодавчої інституалізації освіти дорослих є прийняті в Україні інші керівні документи державної освітньої політики – **доктрини, концепції, стратегії, програми**.

Указом Президента України **«Про Національну доктрину розвитку освіти»** від 17 квітня 2002 р. № 347 визначено, що державна політика стосовно безперервної освіти проводиться з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти протягом життя, соціально-економічних, технологічних та соціокультурних змін [311].

Зокрема, йдеться про шляхи реалізації безперервності освіти:

---

[309] 2Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

[310] Закон України «Про професійний розвиток працівників» від 12.01.2012 № 4312-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4312-17

[311] Указ Президента «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17.04.2002 р. № 347 // Офіційний вісник України від 03.05.2002 р. – № 16. – С. 11.

– забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти, що функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку громадян для можливого переходу на наступні ступені;

– формування потреби та здатності особистості до самоосвіти;

– оптимізації системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації, модернізації системи післядипломної освіти на основі відповідних державних стандартів;

– створення інтегрованих навчальних планів і програм;

– формування та розвитку навчальних науково-виробничих комплексів ступеневої підготовки фахівців;

– запровадження та розвитку дистанційної освіти;

– організації навчання відповідно до потреб особистості і ринку праці на базі професійно-технічних та вищих навчальних закладів, закладів післядипломної освіти, а також використання інших форм навчання;

– забезпечення зв'язку між загальною середньою, професійно-технічною, вищою та післядипломною освітою.

У 2011 р. було розроблено **Концепцію розвитку освіти дорослих,** де серед основних представлено такі поняття як освіта дорослих, дорослість, форми освіти дорослих (формальна, неформальна, інформальна), технології навчання дорослих, андрагог, ринок праці, соціальне партнерство[312]. Одним із провідних принципів розвитку освіти дорослих визначено принцип визнання права на освіту як одного із провідних фундаментальних прав людини у будь-якому віці та орієнтація на загальнолюдські цінності та ідеали гуманізму.

Концепція визначає головні аспекти оновлення й осучаснення соціально-економічних умов розвитку освіти дорослих в Україні; окреслено поняття, принципи, мету, завдання, напрями реалізації, етапи та очікувані результати впровадження концепції освіти дорослих. У даному документі піднімається питання взаємодії й партнерства державних органів, недержавних і громадських організацій у забезпеченні розвитку освіти дорослих.

Концепція спрямована на формування всеосяжної, цілісної національної системи освіти дорослих, яка б мала належні механізми державної підтримки, ряд методів координування та кооперування серед постачальників освітніх послуг. Акцентовано, що прийняття відповідних підзаконних актів та власне Закону України «Про освіту дорослих» має сприяти гарантії кожному громадянину право на безперервну освіту, її доступність, з урахуванням власних уподобань та потреб ринку праці.

---

[312] Концепція освіти дорослих в Україні / укл. : Л. Б. Лук'янова. – Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2011. – 24 с.

Ідеї і основні положення Концепції лягли в основу **проекту Закону «Про освіту» (2016).** Так у ст. 8 «Складники і рівні освіти» Законопроекту зазначено, що «освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта» є окремою структурною ланкою. Документ містить Р. 17 «Освіта дорослих» де зазначено, що освіта дорослих є складовою навчання впродовж життя, спрямованою на реалізацію права кожного громадянина України на безперервне навчання; органічно поєднується з усіма іншими ланками неперервної освіти з урахуванням пріоритетів суспільного розвитку, особистісних потреб та потреб економіки», тоді як держава визнає право кожної особи на освіту в будь-якому віці та створює умови для формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих.

У Дорожній карті освітньої реформи (2015-2025), в основу якої покладено «Концепцію розвитку освіти України на період 2015-2025 рр.» є поняття, пов'язані зі сферою освіти дорослих[313]. Зокрема, у Р. «Структура освіти» є пункт 1.5. «Додаткова освіта (неформальна, інформальна освіта, позашкільна освіта, освіта впродовж життя)». У п. 1.5.5, конкретизовані такі завдання: «розробити нормативно-правову базу та механізми урізноманітнення фінансування сучасних форм освіти впродовж життя, включаючи:

– післядипломну освіту працівників регульованих професій (допуск до яких та/або діяльність у межах яких певним чином регулюється спеціальним законом або спеціальними адміністративними правилами);

– комплекс стимулів для розвитку різноманітних форм неформальної освіти як важливого чинника зростання інтелектуального потенціалу країни;

– сприяння та державну підтримку різних форм освіти для осіб «третього віку» (2017).

Серед заходів, зазначених у Дорожній карті є розроблення і ухвалення Закону «Про освіту дорослих» (п. 2.7 «Післядипломна освіта та освіта дорослих»).

Зазначимо, що спробу створення Закону України «Про освіту дорослих» було зроблено ще у 2003 р., проте закон не набув чинності.

Історична ретроспектива

Україна має багатий історичний досвід освіти дорослих. Загалом в історії становлення й розвитку цього освітнього напряму дослідники виокремлюють декілька періодів. *Перший* – 1850-ті-1917 рр. – зародження теорії і практики навчання дорослих у контексті розвитку освіти дорослих як форми суспільно-просвітницького руху і позашкільної освіти (навчання дорослих у недільних школах, школах повторного навчання, читальнях; проведення публічних лекцій для народу тощо). Осмислення питань навчання дорослих відбувалося в нероз-

[313] Дорожна карта освітніх реформ до 2025 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mon.gov.ua/content

ривному зв'язку з кількісним зростанням і розширенням спектра діяльності мережі закладів для дорослих. *Другий період* – 1918-1940-і рр. – формування наукових основ навчання дорослих у системі ліквідації неписьменності й політосвіти, коли уся діяльність, спрямовувалася на освіту широких верств населення й позначалася як «культурно-освітня робота» та «політико-освітня робота». У цей період було створено школи грамоти або лікнепи, школи для малописьменних, гуртки індивідуально-групового навчання та недільні школи), у яких відбувалося навчання насамперед дорослого населення. Створювалися й інші типи освітніх закладів для робітників і селян (вечірні робітничі та селянські університети, робітфаки тощо). *Третій період* –1950-1980-ті рр**.** – період активного розвитку вечірньої та заочної форм навчання, що забезпечувалося ґрунтовним науковим супроводом науково-дослідних інститутів вечірніх (змінних) і заочних середніх загальноосвітніх шкіл. Провідним центром теоретичних розробок став Науково-дослідний інститут безперервної освіти дорослих АПН СРСР. *Четвертий період,* розпочався з 90-ті рр. XX ст. Це якісно новий період в історії освіти дорослих на теренах пострадянського простору, характерною ознакою якого стає визнання і практична реалізація потенціалу освіти дорослих як фактора стабілізації соціальної ситуації в суспільстві, розширення міжнародної співпраці в цій галузі[314] .

На початку XXI ст. посилилася актуальність освіти дорослих як невід'ємної складової освіти впродовж життя. Її розвиток пов'язаний із соціальними психологічними, педагогічними, науково-технічними, економічними та іншими чинниками, техніко-технологічними зрушеннями у світовій економіці. У цьому руслі логічним стало створення Відділу андрагогіки в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України (2007 р.)[315]. Було розроблено Концепцію розвитку освіти дорослих (2011 р.) [316]; до змісту Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні включено розділ Освіта дорослих – невід'ємна складова освіти впродовж життя (2016)[317]. У вищих навчальних закладах, зокрема, Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького, Чернівецькому національному універ-

[314] Тимчук Л. Становлення та розвиток андрагогіки в Україні (кінець XIX - XX століття) : монографія / Л. Тимчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. – 464 с.

[315] Тимчук Л. Освіта дорослих як предмет наукових досліджень / Л. Тимчук / Особистість у просторі культури: Матеріали IV Севастопольського Міжнародного науково-практичного симпозіуму 28 вересня 2012 року / За ред. Г. О. Балла, О. Б. Бовть. – Севастополь : Рібест, 2012. – 184 с. – С. 163-166

[316] Лук'янова Л. Б. Концепція розвитку освіти дорослих в України / Лариса Борисівна Лук'янова. - Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2011. – 24 с

[317] Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 448 с.

ситеті імені Юрія Федьковича та ін. у зміст підготовки фахівців педагогічних спеціальностей включена навчальна дисципліна «Основи андрагогіки».

СИСТЕМА ОСВІТИ ДОРОСЛИХ УКРАЇНИ

Характеризуючи трансформаційні зміни, що відображають реальний стан освіти дорослих в Україні у сучасний період, слід звернути увагу на наявність ***сукупності суперечливих чинників.***

По-перше. Загальновизнаним фактом є те, що найбільш затребуваною освіта стає в період підйому економіки або навпаки її кризового стану. Принагідно нагадаємо, що серед багатьох інших, для розвитку системи освіти дорослих у європейських країнах є принаймні три вагомих передумови: постійне ускладнення технологічних рівнів і процесів; інтенсивне старіння населення у зв'язку зі зниженням народжуваності; посилення світових міграційних процесів. Для України актуальність освіти дорослих зумовлена додатковими чинниками, серед яких: необхідність адаптації дорослого населення до нових соціально-економічних умов; суттєве зниження зайнятості економічно активного населення, показників доходів; втрата необхідного рівня кваліфікації різними категоріями молоді та дорослих; значна кількість функціонально неграмотних дорослих.

По-друге. Україна чітко визначила вектор свого розвитку, який спрямовано на інтеріоризацію загальноєвропейських цінностей, задекларувала прагнення приєднання до європейського простору. Проте в країнах ЄС освіта дорослих давно вже стала складовою загальнодержавної політики як за змістом суспільного розвитку країн, так і сутністю освітньої політики, тоді як в Україні надзвичайно велика потреба в освіті дорослих поки що не озвучена суспільством, державою, зацікавленими суб'єктами цього освітнього напряму. Сектор освітніх послуг для дорослих поки що є ситуативним, спонтанним, його діяльність переважно представлена недержавними установами та громадськими організаціями. Принципи відбору змісту для цієї освітньої ланки є традиційними, зазвичай багато уваги приділяють спеціалізованим знанням, які швидко застаріваються, натомість реальні потреби сучасного виробництва, розвиток навичок міжособистісного спілкування залишаються поза увагою.

По-третє. Слід зазначити, що в Україні освіта дорослих як складова освіти впродовж життя не набула відповідного визнання, а ставлення української держави і громадян до непрофесійної або неформальної освіти можна скоріше схарактеризувати як ставлення до особистої справи й переважно завданням комерційної освіти. Усвідомлення того, що місія освіти дорослих значно ширша, полягає в залученні громадян до повноцінного багатоаспектного суспільного життя й не лише на ринку праці, тільки закорінюється в українському

суспільстві. В Україні відсутня система грантової підтримки з Державного і місцевого бюджетів тих організацій і установ, які здійснюють навчання дорослих, а діяльність міжнародних донорів доволі ускладнена. Не існує фінансового стимулювання, підтримки і заохочення освіти дорослих в країні, зокрема податкових пільг, безпосередніх виплат на освіту дорослим та ін.

По-четверте. Розв'язання вище визначених суперечностей вимагає створення в Україні нової моделі освіти дорослих, нагальність якої визначається необхідністю випереджувального розвитку рівня освіченості по відношенню до соціальної, виробничої сфери, економіки. Нова модель освіти дорослих має також передбачати адекватні і варіативні умови для участі в процесах неперервної освіти, набуття нових загальних і професійних знань, цінностей і компетентностей, які сприятимуть універсалізації дорослої людини в сучасних соціокультурних умовах, а також формуванню світоглядних прагнень, активізації її участь у розвитку інститутів суспільства.

Загальна характеристика системи освіти дорослих у сучасний період

Системна криза, спричинена кардинальними змінами в соціально-економічних відносинах, активний світовий курс на ринкову економіку змінили ситуацію в сфері освіти дорослих. Ці зміни є неоднозначними та мають як позитивний (усвідомлення світовою спільнотою ролі освіти дорослих), так і негативний вияв (скорочення термінів навчання, комерціалізація багатьох напрямів освіти дорослих, скорочення фінансування).

Однак, нині в освіті дорослих України переважають позитивні зміни.

По-перше, має місце розгалуження цілей і напрямів освіти (серед вже відомих й усталених цілей – соціальної, адаптивної, інформативної важливого значення набувають такі цілі як відновлення стабільності, динамічного розвитку суспільства, саморозвиток особистості, розвиток її громадянської позиції, професійної, побутової сфер. Серед нових напрямів освіти дорослих, що тільки набувають поширення в нашій державі, але вже добре відомі в європейських країнах, - освіта людей похилого віку, професійне навчання людей з обмеженими можливостями, освіта людей тимчасово позбавлених волі.

По-друге, відбувається урізноманітнення освітніх послуг, які надають дорослим на фірмах, корпоративне навчання, короткотермінові курси і семінари, навчання на виробництві, а також поширене нині приватне навчання (наприклад, навчання іноземним мовам, керуванню автомобілем тощо).

По- третє, чинні структури освіти дорослих трансформуються у більш гнучкі, здатні відповідати сучасним вимогам (наприклад, створення на базі навчальних закладів поліфункціональних Центрів освіти дорослих; об'єднання гуртків за інтересами в Університети для людей третього віку; модифікація курсів підвищення кваліфікації тощо).

Цільові групи освіти дорослих. Враховуючи особливості соціально-економічної ситуації в державі, а також регіональний компонент розвитку, пріоритетними цільовими групами освіти дорослих є:

– внутрішньо переміщені особи,

– воїни учасники АТО, військовослужбовці звільнені у запас, які потребують реабілітаційних заходів у поєднанні з особистісним розвитком, професійною перепідготовкою,

– особи, які мають обмежений доступ до формального ринку освітніх послуг: безробітні (включаючи безробітну молодь), люди з обмеженими можливостями та особливими потребами; люди з низьким рівнем доходу;

– люди, які мають додаткові сімейні обов'язки (самотні батьки, особи, що мають непрацездатних утримувачів, багатодітні сім'ї);

– особи старшого віку (пенсіонери) у містах і селах;

– маргіналізовані групи (мігранти, особи, що відбувають покарання / колишні ув'язнені) тощо.

В Україні фактично існують форми освіти дорослих, які за структурними ознаками представляють дві складові системи:

1) формальна (formal education) – структурована система освіти і підготовки, яка охоплює загальну середню освіту, професійно-технічну, базову і повну вищу освіту, післядипломну освіту (аспірантура, докторантура, підвищення кваліфікації, перепідготовка);
2) неформальна (non-formal education) – професійно спрямована освіта, сукупність навчальних програм і освітніх курсів, спрямованих на особистісний розвиток; запланована освітня діяльність, мета якої полягає у розширенні кола навичок і компетенцій за межами формальної освіти.

У контексті сучасних реалій особливого значення набуває ***неформальної освіта дорослих,*** *як чинник, що активно сприяє розвитку регіонів, що навчаються.*

Сучасна сфера неформальної освіти є неоднорідною, розгалуженою, представлена різними суб'єктами, які у свою чергу мають різні цілі, а для їх досягнення використовують різні підходи й керуються різними принципами. Як правило, вона не фінансується на державному рівні і не розглядається як елемент структури сучасної української освіти, а модернізація вітчизняної освіти орієнтується на розвиток професійної неперервної освіти. Установи неформальної освіти тривалий час не визнавалися формальними навчальними закладами і, зазвичай, в Україні важко знайти статистичну інформацію щодо неформальної освіти дорослих, а певним джерелом інформації слугують данні соціологічних та маркетингових досліджень.

На сучасному етапі розвитку суспільства знань потреба в неформальній освіті помітно зростає. Одним із чинників, що активно впливають на поширення неформальної освіти в Україні, є формування нового типу замовлення, нових вимог до результатів навчання, освіти, розвитку особистості[318] Для нашого суспільства особливого значення набуває система громадянської і соціально-політичної освіти дорослих, розвиток яких відбувається саме у системі неформальної освіти.

Нині ставлення до цього освітнього напряму в Україні змінюється у позитивний бік як зі сторони пересічних громадян, так і представників державних і громадських організацій. Наприклад, у складі Науково-методичної комісії з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти Міністерства науки і освіти України (НМК 15) у 2016 р. створено підкомісію 301 *«Освіта впродовж життя, визнання неформального та інформального навчання»*[319].

Окрім того має місце послаблення протиставлення та протистояння формальної і неформальної освіти. Приходить усвідомлення, що неформальна освіта має посісти провідні позиції, тоді як формальна освіта – це тільки перший крок і передумова для подальшої освіти впродовж життя. Монополія формальних навчальних структур вже не має такої сили й без неформальної освіти вона буде неповною, не зможе забезпечити гарантовану якість освітні ресурсів. Це можна пояснити змінами на ринку праці, що передбачають постійне оновлення професійних компетентностей через зміни у професійній діяльності.

Можна констатувати факт поступового привернення уваги до організаційно-структурного і методичного забезпечення неформальної освіти дорослих, суттєве розширення його доступності і можливостей. Неформальна освіта дорослих, стає випробувальною лабораторією для нових технологій, опрацювання нових стандартів та ін.

У системі освіти дорослих вагоме місце завжди посідав такий її сектор як *підвищення кваліфікації і навчання на виробництві.*

В Україні функціонують 17 міністерств і близько 70 комітетів і служб державної влади, які мають у своєму підпорядкуванні навчальні заклади для підготовки, підвищення кваліфікації керівників і фахівців конкретної галузі. Фінансування післядипломної освіти в Україні здійснюється з державного бюджету. Ці кошти використовуються на підвищення кваліфікації і перепідготовку дипломованих фахівців. Проте їх не вистачає для забезпечення мінімально-

[318] Лук'янова Л. Неформальна освіта дорослих: проблеми і перспективи / Лариса Лук'янова // Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychlogia = Професійна освіта: педагогіка і психологія : пол.-укр., укр.-пол. щорічник / [за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало]. – Ченстохова-Київ, 2011. – [Вип]. 13. - С. 327–335.

[319] Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 448 с.].

го, принаймні, раз на п'ять років, системного навчання працівників різних галузей економіки.

Нині системні пропозиції щодо реалізації освітніх програм для підвищення кваліфікації різних категорій дорослих з огляду на їх професійні та особисті культурно-освітні потреби, дієздатність, вік є достатньо обмеженими. Отже систему підвищення кваліфікації, зокрема і як сферу додаткових неформальних освітніх потреб для населення треба створювати практично наново, що є завданням важливим, невідкладним і нагальним. Зокрема йдеться про комплекс питань міждисциплінарного характеру: створення належної навчально-матеріальної бази, розробці навчально-програмної документації і специфічної літератури для навчання і самоосвіти дорослих, підготовки та систематичного підвищення професійної кваліфікації педагогічних кадрів для цієї системи, а також організацію широкого міжнародного співробітництва з цих проблем.

Внутрішньофірмове навчання або навчання на виробництві, як певна схема організації професійної підготовки дорослих, набуває нині надзвичайної актуальності, а розвиток персоналу в умовах виробництва стає одним із важливих чинників, що забезпечують успішну діяльність світових корпорацій. Навчання в рамках фірм або спеціальних навчальних центрах доповнює знання, здобуті в школі чи вищому навчальному закладі, дає можливість пристосовуватися виробничих потреб організації[320]

Професійне навчання кадрів на виробництві здійснюється у формальній та неформальній системі. Зазвичай застосовуються такі його види: первинна професійна підготовка робітників; перепідготовка робітників; підвищення кваліфікації робітників; підвищення кваліфікації керівних працівників та фахівців. Водночас, система ефективної внутрішньофірмової перепідготовки доступна тільки великим компаніям.

Витрати вітчизняних роботодавців на професійне навчання одного працюючого є доволі низькими і в середньому становлять менше 0,2% від фонду оплати праці. Тоді як досвід окремих конкурентоспроможних вітчизняних і багатьох зарубіжних підприємств показує, що витрати на професійне навчання персоналу мають становити понад 5% фонду оплати праці. Незначні витрати на професійне навчання персоналу на виробництві зумовлені також скороченням чисельності працівників структурних підрозділів з організації професійного навчання, відсутністю належної зацікавленості керівників організацій щодо навчання персоналу[321].

---

[320] Маншукова Н.Д. Организация внутрифирменного обучения персонала / Н. Д. Машукова. – Ярославль: ГОУДПО ЯрИПК, 2002. - 78 с.

[321] Волярська О. С. Підготовка зареєстрованих безробітних та слухачів навчальних підрозділів підприємств, організацій, установ: теоретичні і методичні аспекти: монографія / О. С. Волярська. – Запоріжжя : Кругозір; Київ : ІПК ДСЗУ, 2015. – 480 с., с.11

З урахуванням сучасних світових тенденцій, які не оминули Україну, ***навчання безробітних відіграє надзвичайно*** важливу роль у стабілізації суспільної напруги. Професійна підготовка безробітних є одним з актуальних інструментів зниження рівня безробіття, підвищення якості трудового потенціалу. Основними цілями професійного навчання є набуття та удосконалення професійних знань, умінь, навичок і здібностей безробітними, відповідно до їх покликання і пріоритетів, що забезпечує високий рівень професійної кваліфікації та конкурентоспроможності на ринку праці. Професійне навчання безробітних організовується на замовлення роботодавця або для самозайнятості, провадження підприємницької діяльності та здійснюється як у навчальних закладах, так і в умовах виробництва.

Щороку в Україні проходять професійне навчання на підприємствах, в організаціях, установах, у вищих та професійно-технічних навчальних закладах близько 200 тис. осіб з числа безробітних громадян. Зростає кількість слухачів, які навчаються в умовах виробництва та за дистанційною формою. У Законі України «Про зайнятість населення» (2012 р.) професійне навчання безробітних розглядається як процес «набуття та удосконалення професійних знань, умінь та навичок особи відповідно до її здібностей, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації для професійної діяльності та конкурентоспроможності на ринку праці» [322].

Відбувається стрімке зростання обсягів професійного навчання слухачів з числа безробітних у центрах професійно-технічної освіти державної служби зайнятості, зокрема за направленням державної служби зайнятості кількість направлень на навчання збільшилася у 12 разів. Натомість, за останні 10 років у 3,5 разів зменшилася частка слухачів у вищих навчальних закладах. Тенденція до зменшення кількості слухачів за ліцензованими професіями має місце і у професійно-технічних навчальних закладах різної форми власності та підпорядкування[323].

Освіта людей третього віку

Актуалізація розвитку освіти людей третього віку в Україні зумовлена збільшенням частки літніх людей та людей похилого віку, а відтак необхідністю розбудови нової філософії старіння та стратегії забезпечення успішної старості в життєвому циклі кожної особистості[324] Прогнозні розрахунки засвідчу-

---

[322] Закон України Про зайнятість населення. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17.

[323] Капченко Л. М. Інформаційно-комунікаційна модель дистанційного професійного навчання безробітних / Л. М. Капченко // Ринок праці та зайнятість населення. – К. : ІПК ДСЗУ, 2014. – № 2(39). – С. 39 – 42, с. 39-40

[324] Сагун І. Г. Розвиток освіти людей третього віку в Німеччині (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / І. Г. Сагун. – К., 2011. – 21 с. с. 1-

ють, що й у переважній більшості Європейських країн, і в Україні загальна чисельність економічно активного населення у довгостроковій перспективі матиме тенденцію до скорочення [325].

Нині університети третього віку, як інноваційні проекти, що мають на меті практичну реалізацію принципу навчання впродовж всього життя, функціонують у багатьох містах України, зокрема один із перших університетів (2005 р.) було відкрито у Ковелі. Численні університети третього віку відкрито у Кропивницькому, Києві, Прилуках, Харкові, Краматорську, Вінниці, Дніпропетровську, Львові та ін. Окрім університетів третього віку освітні установи геронтоосвіти в Україні діють народні школи, дискусійні клуби, проектні групи, центри геронтоосвіти, консультативні установи, творчі майстерні, технічні, спортивні, оздоровчі, реабілітаційні, комп'ютерні курси, лекторії, центри перепідготовки для літніх співробітників тощо.

Переважна більшість освітніх програм для дорослих покликані формувати активну громадянську позицію, що з урахуванням політичної ситуації в Україні, є надзвичайно важливим.

Науково-дослідна робота з проблем освіти дорослих здійснюється в установах Національної Академіє педагогічних наук України, Інституті модернізації змісту освіти (МОН України), Національному інституті стратегічних досліджень при Президентові України. Комплексні фундаментальні дослідження, присвячені виявленню особливостей освіти різних категорій дорослих, здійснюються в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

В Україні видаються збірники наукових праць, наукові та практико орієнтовані журнали з питань формальної і неформальної освіти дорослих («Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи» (видається з 2009 р. сайт http://olgabanit.wix.com/osvitadoroslyh#-/cd1t), «Порівняльна професійна педагогіка» (видається з 2011 р.; сайт: http://khnu.km.ua/angl/j/iss1.htm; «Територія успіху» (видається з 2015 р.) та ін.).

Провайдери освіти дорослих

Провідними провайдерами освіти дорослих у системі *формальної освіти* є: академії, інститути, коледжі, центри, школи, курси та інші установи вдосконалення, підвищення кваліфікації, перепідготовки кадрів відповідної галузі та сфери діяльності; підрозділи вищих навчальних закладів (інститути, філіали, факультети, відділення, навчально-консультативні пункти тощо); відповідні підрозділи в організаціях та на підприємствах.

[325] The 2012 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU27 Member States (2010–2060): Joint Report prepared by the European Commission (DG ECFIN) and the Economic Policy Committee (AWG). – European Union, 2012. – 470 p.

Громадські організації

Традиційно громадськими організаціями, які переймалися освітою дорослих в Україні, завжди були товариство «Знання» України і товариство «Просвіта». Проте нині в Україні з'явилися й активно діють багато інших громадських організацій, які за підтримки донорів, у тому числі й зарубіжних, здійснюють активну просвітницьку діяльність серед різних категорій дорослого населення. Зокрема, Західноукраїнський ресурсний центр, Інформаційно-дослідний центр «Інтеграція та розвиток», «Центр Поділля-Соціум», «Імпульс», «Громада «Козацька варта», Товариство краєзнавців Яворівщини «Гостинець» та ін.).

Центри освіти дорослих (ЦОД)

Освітні місії Центрів мають свої витоки ще в ідеях Просвітництва та простежуються в універсальних засадах прав людини. Вони безпосередньо реалізують право на освіту, можливості безперервного навчання, засади рівних можливостей. Суспільна місія Центрів освіти дорослих визначається державою та втілюється місцевими громадами. Як правило, Центри освіти дорослих є складовою системи громадських послуг. Завдяки широкому спектру пропозицій, інноваційним проектам, зв'язкам з іншими громадськими інституціями вони збагачують місцеве освітнє середовище та сприяють зростанню потенціалу регіону.

Діяльність сучасних Центрів освіти дорослих, які створюються в Україні, спрямована на надання громадянам достатньо широких пропозицій у сфері додаткової освіти: від професійно-орієнтованих програм до курсів культурної, політичної тематики й дозвіллєвих заходів та охоплює три основні аспекти освіти дорослих:

1) відновлювальне навчання – поновлення втрачених та осучаснення набутих знань (загальної та професійна освіта);
2) розвиток та закріплення навичок та компетенцій (медіа та мовні навички, комунікабельність, здатність до навчання, соціальні навички);
3) вирішення професійних та соціально-життєвих ситуацій, сприяння особистісному розвитку.

Навчання Центрах освіти дорослих спрямоване на неформальне набуття компетенцій, відзначається певним спектром навчальних пропозицій, різноманітністю тематики, форм навчальних заходів та уможливлює взаємодію та співпрацю з іншими навчально-культурними інституціями для дорослих. Традиційно навчальна діяльність у Центрах орієнтована на певний контингент учнів – цільову групу, тобто групу людей, які мають відносно спільні соціально-демографічні риси (вік, стать, певна життєва ситуація).

Освітня діяльність у Центрах спрямована на засвоєння особистістю загально прийнятих настанов та форм поведінки в соціумі через культурне, соціа-

льне, економічне та політичне навчання й у такий спосіб передбачає значно більше, ніж просто набуття знань і формування навичок. Освітні послуги для дорослих у Центрах надаються з урахуванням індивідуальних потреб у навчанні, водночас наближеність до місця навчання також відіграє важливу роль.

В Україні представлено дві моделі Центрів: Центри, створені на базі навчальних закладів (вишів, коледжів, шкіл) та Центри, які діють при місцевих громадах, або самі є громадськими організаціями.

Завдяки діяльності Центрів освіти дорослих у певному сенсі відбувається пом'якшення ефекту соціального та професійного «розмежування».

Асоціації освіти дорослих

Громадська спілка «Українська асоціація освіти дорослих» [326]

13 травня 2015 р. за ініціативи Національної Академії педагогічних наук України (Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України), товариства Знання України, за підтримки представництва DVV International в Україні (Інституту з міжнародного співробітництва німецької асоціації народних університетів DVV International) було створено Громадську спілку «Українська Асоціація освіти дорослих» (УАОД). Основною метою діяльності Асоціації є визнано розвиток в Україні системи освіти дорослих, формування суспільства, що навчається впродовж усього життя, а також просування і підтримка неформальної освіти дорослих, міжнародне співробітництво, навчання і підтримка фахівців, які працюють у сфері освіти дорослих. Окрім того Асоціація виконує об'єднувальну і координаційну функцію громадських організацій і товариств, що опікуються освітою і навчанням різних категорій дорослих, серед яких благодійні фонди, університети третього віку, численні професійні асоціації і спілки тощо.

Коло соціальних проблем, на вирішення яких спрямована діяльність асоціації та її членів, притаманні усій європейській спільноті: старіння населення, посилення міграційних процесів, соціальна нерівність, маргіналізація сучасного суспільства. Основною місією асоціації є розвиток освіти дорослих на європейському рівні; забезпечення інформацією та ресурсами членів асоціації, розвиток практики навчання дорослих через проекти, публікації, тренінги, міжнародне співробітництво з іншими зацікавленими представниками у цій галузі.

У червні 2016 р. УАОД стала членом Європейської Асоціації Освіти Дорослих (EAEA).

[326] Офіційний сайт УАОД. – Режим доступу: www.uaod.org.ua

ФРАНЦІЯ

Франція має тривалу історію та багаті традиції у сфері освіти дорослих, відображені у відповідному законодавстві. Зокрема Асоціацію «Друзі освіти іноземців»[327], за сприяння якої організовано перші вечірні курси для дорослих на базі початкових шкіл, було засновано ще у 1901 р. У 1934 р. було створено перші освітні центри для реалізації прискорених програм підготовки дорослих.

Перші правові акти щодо освіти дорослих було видано у Франції ще в кінці XVIII ст. Однак освіта дорослих загалом не була предметом законодавчого регулювання аж до XX ст. У XIX ст. приймалися важливі акти, але вони стосувалися лише окремих аспектів освіти дорослих.

На сьогоднішній день у країні існує детально розроблена система правових актів, які регулюють різні напрями освіти дорослих. Важливим аспектом, який регламентується цими правовими документами, є взаємовідносини держави, підприємців і громадян. Водночас і сама система освіти дорослих країни, і законодавча база, що регулює цей освітній напрям, перебувають у процесі неперервного розвитку і перетворень.

Одним із перших законів, що унормовував сферу освіти дорослих у Франції, був **Закон Дебре «Про соціальне просування»**[328], прийнятий у 1959 р., який дозволяв центрам освіти організовувати вечірні курси для дорослих і надавав можливість робітникам здобувати професійну підготовку, яка з 1966 р. стала національним обов'язком, прийнятим на рівні уряду країни[329],[330].

У 1968 р. було укладено **угоди Гренеля**[331]. Провідними цілями цих угод стали: задоволення потреб підприємств у кваліфікованій робочій силі; задоволення особистісних прагнень щодо індивідуального розвитку; подолання нерівності в освіти. Результатом попередніх перемовин і підписання цих угод стало укладання Національної міжгалузевої угоди (ANI) від 9 липня 1970 р[332]. Це була перша угода щодо професійної освіти, яка заклала законодавчі підвалини для спільного керування соціальними партнерами системою неперервної освіти і ввела професійну освіту у сферу трудового права.

---

[327] Caceres B. Histoire de l'education populaire / B.Caceres. – Ed. Du Seuil, 1964.

[328] Journal Officiel de la République française, 6 Aout 1959, p. 7828.

[329] Leon A. Histoire de 1'enseignement en France/ A. Leon. – Paris: PUF, 1977.

[330] Орехова Е.Я. Образование во Франции. Традиции и реформы. Дис. … канд. пед. наук: 13.00.01 / Е.Я. Орехова. Тула, 1999. - 148 с.

[331] Accords de Grenelle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://fr.wikipedia.org/wiki/Accords_de_Grenelle

[332] Juillet 1970, premier ANI sur la formation permanente [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.clesdusocial.com/9-juillet-1970-premier-ani-sur-la-formation

Таким чином, у зв'язку із зрослими потребами в освіті дорослих і пропозиціями теоретиків неперервної освіти Франції було здійснено підготовку урядових рішень, що регулюють систему навчання і професійного розвитку. Ця робота сприяла розробленню й прийняттю одного із перших у світі законів про неперервну освіту.

Найбільш вагомим сектором неперервної освіти Франції є *неперервна професійна освіта* (FPC), що забезпечується великою кількістю організацій і установ з різним статусом. Неперервна професійна освіта регулюється частиною шостою Трудового кодексу, проте його положення стосуються також посадових осіб і фахівців з охорони здоров'я, пов'язаних із неперервним професійним розвитком.

У липні 1971 р. було прийнято **Закон №71-575 Про організацію професійної неперервної освіти**[333], відомий як закон Делор. У Законі зазначено, що неперервна професійна освіта є національним обов'язком. Текст Закону включає вісім розділів, які описують і встановлюють організації, відповідальні за навчання, розкривають принципи професійного навчання і удосконалення, форми допомоги тим, хто навчається, визначає суб'єктів у фінансуванні неперервної освіти і т.д.

Закон сприяв створенню цілої системи інститутів для розвитку неперервної професійної освіти. Цілісність їх діяльності забезпечує міжміністерський комітет під керівництвом прем'єра, заступником якого є міністр освіти.

Іншим фундаментальним аспектом розвитку освіти дорослих у 1970-х рр. стало законодавче вирішення питання щодо фінансування неперервної освіти дорослих. Закон 1971 р. зобов'язував роботодавців брати участь у фінансуванні неперервної професійної освіти, визначив роль держави у фінансуванні підготовки робочих та інших категорій зайнятого населення. Так, витрати на освіту мали здійснюватися за рахунок підприємств (якщо там працює понад 10 працівників) у розмірі 0,80% від фонду заробітної плати. Загалом було створено ринок освітніх послуг, орієнтований на попит і пропозиції.

Дотепер у Франції неперервна освіта фінансується переважно за рахунок підприємств, і щорічні видатки на неї складають до 30 млрд. євро[334].

У 1973 р. Міністерством національної освіти Франції було прийнято відповідні дії щодо розвитку мережі неперервної освіти дорослих. Зокрема було створено:

---

[333] Loi n° 71-575 du 16 juillet 1971 portant organisation de la formation professionnelle continue dans le cadre de l'éducation permanente (1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid

[334] Formation continue en France [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://fr.wikipedia.org/wiki/Formation_continue_en_France

– об’єднані центри з підготовки викладачів для дорослих і керівників дорослих (CIFFA);
– центри керівників з неперервної підготовки (AFC);
– об’єднання навчальних закладів (GRETA);
– впроваджено посади уповноважених академій з неперервної роботи (DAFCO).

У лютому 1984 р. набув чинності **Закон №84-130 Про реформу неперервної професійної підготовки з відповідними змінами до Трудового кодексу**, відомий як закон Ріго[335]. Закон розширював право на індивідуальну відпустку для навчання, урегульовував ведення перемовин з професійної підготовки у відповідних професійних установах або на підприємствах, посилюючи на підприємстві роль виробничої ради у питаннях, що стосуються підготовки.

Важливим для освіти дорослих Франції став 1989 р. Країна розпочала впровадження програми «Комекс», спрямованої на включення неперервної професійної освіти в систему міжнародного співробітництва. Від 10 липня 1989 р. освіта дорослих у Франції визнана однією із трьох головних складових національної системи освіти.

У липні 1990 р. було ухвалено **Закон щодо контролю та якості підготовки у навчальних організаціях**[336], мета якого полягала у переформатуванні ринку праці підготовки на моральних засадах. Закон давав право проводити кваліфікацію організацій з підготовки через Професійне бюро кваліфікації установ неперервної підготовки (OPQFC).

Францію можна вважати однією з перших європейських країн, яка почала формувати законодавчу базу щодо ідентифікації, визнання і оцінювання результатів неформальної та інформальної освіти. Перші французькі ініціативи з цього питання було прийнято ще у 1985 р. із запровадженням системи реєстрації компетентностей, мета якої полягала у сприянні роботодавцям і працівникам з ідентифікації в оцінюванні професійних компетентностей, а також сприянні професійного зростання особистості.

Закономірним продовженням цієї ідеї було прийняття у липні 1992 р. **Закону Про визнання професійних знань**[337], що надавав право отримувати свідоцтво про професійну освіту на основі оцінки неформальної освіти і попереднього навчання. Такі нововведення означали фактичне визнання формальної,

---

[335] Code de ['Education de la France. Partie legislative [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071191

[336] LOI no 90-579 du 4 juillet 1990 relative au crédit-formation, à la qualité et au contrôle de la formation professionnelle continue et modifiant le livre IX du code du travail (1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT

[337] ALIDATION DES ACQUIS DE L'EXPÉRIENCE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gretametehor.com/formations/index.php

неформальної та інформальної освіти як рівноцінних підсистем освіти дорослих, що відіграють активну перетворюючу роль в соціально-економічному і культурному розвитку суспільства.

20 грудня 1993 р. було прийнято Закон, спрямований на реформування фінансування професійної підготовки. Відповідно до цього Закону було спрощено процедуру отримання відпустки для навчання або проведення досліджень, а також встановлено принцип «капітального часу підготовки», котрий дозволяє працівникові у робочий час відвідувати заходи з підготовки, включені до навчального плану підприємства.

Загалом існує 6 видів навчальних відпусток[338]:

1. Неоплачувана, як правило, відпустка для загальної, культурної і професійної підготовки, що має відношення до соціальної і економічної діяльності або підготовки до екзаменів. Збільшується кількість фірм, які оплачують цей вид відпустки.
2. Оплачувана освітня відпустка для особистих або професійних цілей зі збереженням заробітної плати і можливістю отримати гранти.
3. Робоча освітня відпустка оплачується за певних умов, переважно надається працівникам профспілок для участі у спеціальних семінарах.
4. Викладацька відпустка надається тим, хто готується проходити навчання з повним навантаженням у фірмах, школах або професійних інститутах.
5. Молодіжна відпустка надається особам молодше 25 років.
6. Відпустка для молоді надається кваліфікованим робітникам віком до 20 років для короткотермінової підготовки тривалістю не більше 200 годин.

Закон Обрі[339], що набув чинності від 19 січня 2000 р., встановлює правовий принцип, який зобов'язує роботодавців здійснювати адаптацію працівників до змін у їхній роботі. Таким чином, будь-яка діяльність працівника з підготовки розглядається як частина його робочого часу (Ст. L.932-2 Трудового кодексу Франції). Таким чином, здійснюються два заходи щодо захисту працівника: винагорода працівника не повинна змінюватися, а відмова працівнику від участі у діяльності з підготовки не вважається серйозною причиною для його звільнення.

Закон №2004-391[340], прийнятий у травні 2004 р., встановлює право на професійну підготовку упродовж життя. Він зрівнює права роботодавців та робітників щодо вибору видів навчальної діяльності, надає працівникам більше

---

[338] Tanguy L. L'Enseignement professionnel en France. Des ouvriers aux technicians, PUF, Paris, 1991.

[339] LOI no 2000-37 du 19 janvier 2000 relative à la réduction négociée du temps de travail (1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000398162&dateTexte=

[340] LOI n 2004-391 du 4 mai 2004 relative à la formation professionnelle tout au long de la vie et au dialogue social [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000613810&

ініціативи у створенні траєкторії своєї професійної підготовки, забезпечує більшу наочність і прозорість проблем навчання.

На особливу увагу заслуговує **Закон №2009-1437** від 24 листопада 2009 р. **Про профорієнтацію та професійну підготовку упродовж життя**, за яким відбулося оновлення змісту професійної підготовки та розширення функцій спільних органів щодо збору коштів (OPCA).

У 2014 р. набув чинності **Закон №2014-288 Про професійну підготовку, зайнятість та соціальну демократію**[341], що уможливив впровадження низки заходів, передбачених Національною міжпрофесійною угодою про реформу професійної підготовки, ухваленої головними соціальними партнерами 14 грудня 2013 р. Зокрема Закон встановлює персональний навчальний рахунок, який замінить DIF (індивідуальне право на освіту), починаючи з 1 січня 2015 р. На відміну від останнього він належатиме кожній людині упродовж усього її професійного життя, навіть у випадку безробіття.

Основним структурним елементом *системи неперервної професійної* освіти дорослих у Франції є об'єднання навчальних закладів ГРЕТА (GRETA). У 1990 – 1998 рр. Міністерство національної освіти Франції видало декрети про організацію і функціонування цих установ. Водночас було видано й інші декрети, зокрема про роль освіти дорослих в державних службах; чисельні циркуляри з питань персоналу, який працює у сфері освіти дорослих. Було опубліковано національну «Хартію якості». Міністерство видало циркуляр з розвитку практики роботи з дорослими.

У центрах мережі ГРЕТА функціонують три основні види освітніх програм: формальні освітні курси, індивідуалізоване навчання і навчання у формі навчальних одиниць. Освітні програми, що надає ГРЕТА, охоплюють провідні сфери професійного ринку праці і відповідають потребам дорослих людей, які прагнуть підвищити свій професійний рівень, кваліфікацію або офіційно підтвердити уже набуті знання і вміння .

Неперервність освіти дорослих у ГРЕТА забезпечується відповідними рівнями професійної кваліфікації:

– V рівень – аналог Сертифіката про професійну придатність (CAP) або Сертифіката професійних знань (BEP);

– IV рівень – аналог Атестата зрілості або Сертифіката професійних знань (BEP);

[341] LOI n° 2014-288 du 5 mars 2014 relative à la formation professionnelle, à l'emploi et à la démocratie sociale (1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=FC8534

– III рівень – аналог Сертифіката старшого інженера-техніка (BTS), Диплома про закінчення Технічного Університету (DUT) або Свідоцтва про закінчення першого циклу вищого навчального закладу;

– II рівень – аналог Свідоцтва про закінчення другого циклу вищого навчального закладу.

Надзвичайно велику роль у розбудові системи освіти дорослих відіграє Національний Інститут освіти дорослих у Нансі, який розпочав свою діяльність 14 жовтня 1963 р.[342]. Місія Інституту полягає у здійсненні досліджень у сфері освіти і навчання дорослих та поширенні принципів й методів навчання дорослих серед професорсько-викладацького складу і кадрів різних галузей економіки.

Загалом освітня діяльність і курси дають можливість виокремити шість типів навчання дорослих відповідно до цілей. Зокрема це:

1) навчання, що уможливлює перекваліфікацію, готує до нової роботи;
2) підготовче навчання для тих, у кого немає виробничої кваліфікації;
3) адаптувальне навчання для осіб, які шукають першу або нову роботу;
4) навчання, що забезпечує просування у кар'єрі;
5) оновлення і удосконалення знань (загальне і спеціальне навчання);
6) навчання, що забезпечує підготовку до майбутньої професійної діяльності.

Провайдери освіти дорослих

У системі освіти дорослих Франції можна виокремити три групи освітніх установ, які відрізняються рівнями вимог до якості освіти:

1. Система загальної та вищої освіти, де здійснюється жорсткий нагляд держави за виконанням стандарту. Загальнодержавний характер дипломів, централізований прийом на роботу, зокрема викладачів, узгодження з муніципальними органами управління кандидатур визначаються загальнодержавними стандартами. Головним критерієм якості в цих сферах залишається державний знаннєвий стандарт. Широко розвинена і система сертифікації, прив'язана не тільки до виробництва, але і до роботи у сфері освіти.

2. Освітні установи з професійної підготовки, які самостійно вирішують, за якими спеціальностями необхідна підготовка і перепідготовка у даному регіоні (ці установи посідають одне з провідних місць у системі освіти дорослих Франції). В установах існує гнучкий підхід до організації занять: вони проводяться в робочий та позаробочий час у вигляді сесій від двох днів до декількох тижнів. Форми та методи навчання ґрунтуються на врахуванні особливостей

[342] Institut national pour la formation des adultes Institut national pour la formation des adultes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://Institut_national_pour_la_formation_des_adultes

контингенту, в деяких випадках заняття проводяться за індивідуальними програмами.

Ці навчальні заклади об'єднані в Національну Асоціацію з професійного навчання, в яку входять понад 200 центрів та університетів з усіх регіонів країни. Навчання в центрах здійснюється за загальнонаціональним і міжнародним програмами, програмами, створеними безпосередньо в центрах і університетах. Підготовка відбувається практично за усіма спеціальностями народного господарства (близько 500). У центрах працюють викладачі, які мають великий практичний досвід роботи на підприємствах та пройшли педагогічну і методичну підготовку взаємодії з дорослою аудиторією.

3. Особлива група центрів та університетів, які реалізують соціально значущі освітні проекти загальнокультурного напряму: курси іноземних мов, краєзнавчі та фольклорні клуби, клуби за інтересами, спортивні об'єднання. Ці установи існують за рахунок плати споживачів, підтримки муніципальних влад та допомоги спонсорів.

Отже, система освіти дорослих Франції має законодавче підґрунтя, покликана допомагати людині гармонійно розвиватися впродовж життя.

Асоціації освіти дорослих

У січні1949 р. було створено Національну Міжпрофесійну асоціацію для раціонального навчання дорослих (ANIFRMO)[343]. Її провідне завдання полягало у швидкому навчанні дорослих, надання можливості отримання першого кваліфікаційного рівня, таким чином, сприяти відбудові країни після Другої світової війни.

У 1966 р. організація змінила свою назву і тепер існує, як «Асоціація професійної освіти дорослих у Франції» (AFPA).

[343]Association pour la formation professionnelle des adultes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://fr.wikipedia.org/wiki/Association_pour_la_formation professionnelle _

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА НІМЕЧЧИНА

Освіта дорослих у Федеретивні Республіці Німеччина має глибоке історичне коріння. Зокрема термін «андрагогіка» зародився у XIX ст. саме у цій країні.

Нині освіту дорослих у Німеччині умовно можна розділити на продовжену професійну освіту (berufliche Weiterbildung) та загальну освіту дорослих (allgemeine Erwachsenenbildung). Основною функцією продовженої освіти є професійна підготовка й перепідготовка громадян задля забезпечення ринку праці висококваліфікованими фахівцями. Тоді як «загальна освіта» зазвичай використовується як широке поняття для політичної і культурної освіти дорослих.

Ґрунтовне правове забезпечення неперервної освіти країни, а також прийняті нові законодавчі акти, значне фінансове сприяння свідчать про вагомість цього освітнього напряму. Загалом законодавство ФРН у галузі освіти дорослих має дворівневий характер та регламентується такими документами:

1) на федеральному рівні: положенням Конституцій, що закріплюють правовий статус і гарантії підтримки освіти дорослих;
2) на рівні земель: земельними законами «Про освіту дорослих».

Проаналізуємо документи кожного рівня.

Основою законодавства сучасної ФРН є **Конституція – Основний закон** (Grundgesetz) від 23 травня 1949 р., що закріплює суспільний державний устрій країни, основні права та обов'язки громадян[344].

На федеральному рівні немає законів, прийнятих спеціально для врегулювання питань освіти дорослих і практично не міститься спеціальних положень про освіту дорослих. Проте констатується відповідальність федеральних земель за її здійснення. Така децентралізація управління системою освіти ФРН, з одного боку, забезпечує різноманітність, створює конкурентні умови, але, з іншого боку, зумовлює наявність відмінностей у системі освіти на рівні федерації.

На федеральному рівні є закони, що регламентують підтримку заходів професійної й академічної освіти дорослих, реалізацію дослідницьких програм та апробацію нових підходів. Наприклад, основні федеральні положення про освіту дорослих висвітлено у законах **«Про сприяння освіті»** (Bundesausbildungsförderungsgesetz, 1971 р.[345] зі змінами у 2010 р.[346]), **«Про**

[344] Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949 // Bundesgesetzblatt. – Bonn, 1949. – Nr. 1 (23.05.1949). – S. 1–20.

[345] Bundesgesetz über individuelle Förderung der Ausbildung (Bundesausbildungsförderungsgesetz) vom 26. August 1971 // Bundesgesetzblatt. – Bonn, 1971. – Nr. 87 (31.08.1971). – S. 1409–1424.

сприяння праці» (Arbeitsforderungsgesetz, 1969 р.[347] зі змінами у 1996 р.)[348], **«Про вищу освіту»** (Hochschulramengesetz, 1999 р.)[349], **«Про заочну освіту»** (Fernunterrichtsschutzgesetz, 2000 р.)[350], **«Про професійну освіту»** (Berufsbildungsgesetz, 2005 р.)[351], **«Про сприяння професійній освіті»** (Berufsbildungsförderungsgesetz, 1994 р.[352] зі змінами 2003 р.[353]).

Варто звернути увагу, що Федеральний уряд відповідає за професійну освіту, діяльність якої регламентує «**Закон про професійну підготовку»** (Berufsbildungsgesetz)[354]. Тоді як «**Кодекс соціальної безпеки»** у 12-ти томах (Sozialgesetzbuch I – XII)[355] регулює субсидії для спеціальної підготовки для безробітних. Інший закон – «**Закон про підвищення кваліфікації**» (Aufstiegs fort bildungs fцr derungsgesetz, 1996 р.[356] зі змінами 2016 р.[357]) – передбачає фінансову допомогу людям, які прагнуть покращити свою професійну компетенцію і стати «майстром». Залежно від повноважень різним федеральним органам влади, федеральним і державним міністерствам доручено займатися питаннями неперервної освіти, що значно ускладнює створення координованої політики.

На федеральному рівні ключові позиції у законодавчому врегулюванні сфери освіти дорослих посідає Міністерство освіти та досліджень, яке складається з восьми Генеральних дирекцій, кожна з яких має свою сферу відповідальності. Наприклад, Дирекція 3 відповідає за Професійну освіту і навчання упродовж життя й поділяється на три секції, одна з яких (Секція 32) охоплює сферу освіти впродовж життя, освітніх досліджень і неперервного навчання. У сво-

---

[346] Bekanntmachung der Neufassung des Bundesausbildungsförderungsgesetz vom 7. Dezember 2010 // Bundesgesetzblatt. – Bonn, 2010. – Nr. 64, T. 1 (16.12.2010). – S. 1952–1953.

[347] Arbeitsforderungsgesetz vom 25. Juni 1969 // Bundesgesetzblatt. – Bonn, 1969. – Nr. 51, T. 1 (28.06.1969). – S. 582–628.

[348] Jahressteuerunggesetz 1997 vom 20. Dezember 1996 // Bundesgesetzblatt. – Bonn, 1996. – Nr. 68, T. 1 (27.12.1996). – S. 2049–2081.

[349] Hochschulramengesetzt von 19. Januar 1999 // Bundesgesetzblatt. – Bonn, 1999. – Nr. 3, T. 1 (27.12.1999). – S. 18–34.

[350] Bekantmachung der Neufassung des Fernunterrichtsschutzgesetz vom 4. Dezember 2000 // Bundesgesetzblatt. – Bonn, 2000. – Nr. 54, T. 1 (14.12.2000). – S. 1670–1675.

[351] Gesetz zur Reform der beruflichen Bildung (Bildungsreformgesetz) vom 23. März 2005 // Bundesgesetzblatt. – Bonn, 2005. – Nr. 20, T. 1 (31.03.2005). – S. 931–968.

[352] Bekantmachung der Neufassung des Berufsbildungsförderungsgesetz vom 12. Januar 1994 // Bundesgesetzblatt. – Bonn, 1994. – Nr. 3, T. 1 (21.01.1994). – S. 78–83.

[353] Änderung des Berufsbildungsförderungsgesetz / Viertesgesetz für modern Dienstleistungen am Arbeitsmarkt // Bundesgesetzblatt. – Bonn, 2003. – Nr. 66, T. 1 (29.12.2003). – S. 2993.

[354] Gesetz zur Reform der beruflichen Bildung (Bildungsreformgesetz) vom 23. März 2005 // Bundesgesetzblatt. – Bonn, 2005. – Nr. 20, T. 1 (31.03.2005). – S. 931–968.

[355] Sozialgesetzbuch (SGB) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://de.wikipedia.org/wiki/Sozialgesetzbuch_(Deutschland)

[356] Gesetz zur Förderung der beruflichen Aufstiegsfortbildung (Aufstiegsfortbildungsförderungsgesetz) vom 23. April 1996 // Bundesgesetzblatt. – Bonn, 1996. – Nr. 23, T. 1 (26.04.1996). – S. 623–630.

[357] Drittes Gesetz zur Änderung des Aufstiegsfortbildungsförderungsgesetz vom 4. April 2016 // Bundesgesetzblatt. – Bonn, 2016. – Nr. 15, T. 1 (8.04.2016). – S. 585–589.

їй діяльності керуються «Концепцією ціложиттєвого навчання», схваленою 23.04.2003 р.[358].

Федеральне міністерство у справах сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді (BMFSFJ) також переймається питаннями освіти дорослих.

Федеральне міністерство внутрішніх справ (BMI) контролює діяльність у політичній освіті; функціонує Федеральне агентство з громадянської освіти[359]. На державному рівні політичною освітою переважно переймається Державне міністерство внутрішніх справ, а в його межах, відповідно, – *Державне агентство з громадянської освіти.*

Відповідальність за загальну неперервну освіту також покладається на Міністерства освіти, культури та науки. Вони є найбільш важливими державними органами в галузі неперервної освіти.

На рівні земель

Федеральні землі керуються своїми законами, в яких окреслюється рівень підтримки освіти упродовж життя громадським сектором, підтримка існуючих закладів. Зокрема визнання державою, розроблення правил навчальних програм, необхідних кваліфікацій для вчителів та рівень доступу до освіти всіх членів спільноти. З часом було внесено зміни і у положення щодо впливу політики ринку праці на освіту, що зміцнило безперервну професійну освіту.

Безпосередньо принципи, механізми регулювання та підтримки системи освіти дорослих, права та обов'язки закладів освіти дорослих, персоналу, учасників навчання та ін. регулюються земельними законами «Про освіту дорослих», «Про продовжену освіти» або «Про сприяння освіті дорослих», які є в усіх землях, за винятком Гамбурга й Берліна. Загалом у західній Німеччині земельні закони про освіту дорослих набули чинності переважно у період з 1970 по 1976 рр., тоді як у східних землях ФРН відповідні події відбулися у 90-ті роки XX ст.

Перший закон про освіту дорослих у Німеччині було прийнято у Федеративній землі Нижня Саксонія 13 січня 1970 р. **Закон «Про освіту дорослих землі Нижня Саксонія»,** Новий закон ухвалили 17 грудня 1999 р., а 23 листопада 2004 р. Закон переглянуто та повторно ухвалено. Остаточно він набув чинності 1 січня 2005 р.[360].

Так, у § 1 Закону «Про освіту дорослих землі Нижня Саксонія» зазначено, що «освіта для дорослих є незалежною, рівноправною складовою системи осві-

---

[358] Country Report on Adult Education in Germany// European Association for the Education of Adults. – Helsinki, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eaea.org/doc/pub/Country-Report-on-Adult-Education-in-Germany.pdf

[359] Bundeskondress Politische Bildung [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bpb.de.

[360] Niedersächsisches Erwachsenenbildungsgesetz (NEBG) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aewb-nds.de/cms/index.php?option=com_content&

ти. Вона включає загальну, політичну, культурну та професійну освіту. Освіта дорослих надає можливість усім людям, незалежно від їхньої статі, віку, освіти, соціального чи професійного статусу, політичної орієнтації чи національності, набуття знань, вмінь та навичок, необхідних для вільного розвитку особистості і взаємодії з суспільством».

У Федеративній землі Тюрингія **Закон «Про освіту дорослих»** набув чинності від 23 грудня 2005 р., а його нову редакцію було прийнято 18 листопада 2010 р.[361]. У § 1 Закону зазначено, що «освіта для дорослих є незалежною, рівноправною складовою системи освіти. Вона є відкритою для всіх людей і призначена для забезпечення права кожної людини на освіту. У § 2 Закону наголошується, що освіта дорослих є загальною, політичною, культурною, професійною освітою. Зміст освіти дорослих визначається освітніми потребами, які в свою чергу постійно змінюються а, отже, остаточно не визначені».

Аналіз земельних законів про освіту дорослих показує їхню подібність у положеннях, що стосуються дефініції, змісту, мети, організації освіти дорослих. Загалом назви законів переважно сформульовано у такій редакції **«Закон про освіту дорослих»** (Тюрингія[362]); «**Про врегулювання і сприяння продовженій освіті у землі Бранденбург»[363]; «Про продовжену освіту»** (землі Макленбург-Передня Померанія[364]; Райнланд-Пфальц[365]); **«Про продовжену освіту у землі Бремен»[366]; «Про сприяння продовженій освіті»** (земля Саар[367]); «**Про організацію і сприяння продовженій освіті»** (земля Північний Рейн-Вестфалія); «Про сприяння освіті дорослих» (Баварія)[368]; «**Про сприяння освіті дорослих в землі Саксонія-Ангальт»; «Про сприяння продовженій освіті»** (землі Баден-Вюртемберг, Гессен); «**Про врегулювання і сприянні продовженій освіті у землі Бранденбург»[369].**

---

[361] Thüringer Erwachsenenbildungsgesetz (ThürEBG) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.thueringen.de/th2/tmbwk/bildung/schulwesen/rechtsgrundlagen/gesetze/ebg/

[362] Thüringer Erwachsenenbildungsgesetz (ThürEBG) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.thueringen.de/th2/tmbwk/bildung/schulwesen/rechtsgrundlagen

[363] Gesetz-und Verordnungsblatt für das Land Brandenburg [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bravors.brandenburg.de/sixcms/detail.php?gsid=land_bb_bravors

[364] Vortsetzung der Ausbildungsgesetz für das Land Mecklenburg-Vorpommern [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.landesrecht-mv.de/jportal/portal/page/bsmvprod.psml?showdoccase=1&doc.id=jlr-

[365] Gesetz über die Weiterbildung im Rheinland-Pfalz [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mbwwk.rlp.de/fileadmin/mbwjk/Weiterbildung/2013_WBG_Stand

[366] Gesetz über die Weiterbildung im Lande Bremen (Weiterbildungsgesetz –WBG) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bildung.bremen.de/sixcms/media.php/13/WBG.pdf

[367] Gesetz über die Weiterbildung im Saarland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sl.juris.de/cgi-bin/landesrecht.py?d=http://sl.juris.de/sl/gesamt/WeitBiF

[368] Bayerischer Erwachsenenbildungsgesetz (BayEBG) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gesetze-bayern.de/jportal/portal/page/bsbayprod.psml?showdoccase=1&d

[369] Gesetz-und Verordnungsblatt für das Land Brandenburg [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bravors.brandenburg.de/sixcms/detail.php?gsid=land _bb_bravors

Другим важливим документом, прийнятим у багатьох землях, є **Закон «Про надання навчальної відпустки для участі у заходах загальної, професійної і політичної освіти дорослих».**

Слід зазначити, що закони одинадцяти з шістнадцяти земель передбачають тривалі освітні програми на декілька днів (5 і більше) щороку за певних умов для працівників із збереженням їх заробітної плати[370],[371].

Головним критерієм відмінності у цих законах є питання підпорядкування закладів освіти дорослих. Так, в одних землях законодавство орієнтоване на надання гарантій інституційної самостійності муніципальним і громадським закладам освіти дорослих, в інших приписує державі провідну роль у наданні послуг у сфері освіти дорослих.

Водночас можна визначити ряд положень у земельних законах про освіту дорослих, що мають схожі трактування. Зокрема:

1. Позиціонування освіти дорослих як складової системи освіти, підкреслюючи її рівноправність з іншими секторами освіти (землі Баден-Вюртемберг, Баварія, Саксонія Ангальт, Нижня Саксонія, Північний Рейн Вестфалія). Практично усі закони гарантують установам право на автономність при виборі керівництва, співробітників, розробці навчальних планів і програм.

2. У визначенні цілей освіти дорослих в усіх законах підкреслено спрямованість на розвиток особистості, її знань, умінь і навичок, необхідних для ефективної взаємодії із суспільством, зокрема увага концентрується на розвитку критичного мислення, рефлексії, здатності до оцінки, прийняття рішень, незалежності в судженнях і вчинках. Одне з основних завдань освіти дорослих сформульоване як діяльність, що сприяє поліпшенню життєвої ситуації людини у всіх сферах її життєдіяльності, спрямована на становлення й зміцнення вільного демократичного суспільства у правовій державі.

3. Описуючи принципи і критерії фінансування з бюджетних коштів, більшість земель виділяє такі позиції:

– основним орієнтиром є задоволення освітніх потреб серед усіх соціальних верств дорослого населення;

– підтримка надається державним та недержавним установам, діяльність яких відповідає пунктам закону, зокрема: освітні програми відкриті для всіх; зміст освіти, результати діяльності, а також фінансові документи повинні бути доступні для перевірки; персонал має здобути відповідну кваліфікацію; необхідно подати план діяльності.

---

[370] Niedersächsisches Erwachsenenbildungsgesetz (NEBG) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.aewb-nds.de/cms/index.php?

[371] Thüringer Erwachsenenbildungsgesetz (ThürEBG) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.thueringen.de/th2/tmbwk/bildung/schulw

Важливим є те, що фінансова підтримка не надається організаціям, що мають вузьку спеціалізацію і спрямовані на отримання прибутку, а також здійснюють освітню діяльність для задоволення власних потреб.

4. Майже в усіх земельних законах передбачено створення структур, які координують діяльність закладів освіти дорослих на території землі. Це кураторіум, агенція, рада чи комісія.

5. Земельні закони містять положення про співпрацю закладів освіти дорослих, створення асоціацій освіти дорослих, що координують діяльність своїх членів, сприяють підвищенню кваліфікації.

Провайдери освіти дорослих

Найбільшими провайдерами є Німецький Інститут освіти дорослих – Центр безперервної освіти Лейбніца (Deutsches Institut fьr Erwachsenenbildung-DIE)[372]; Федеральний інститут професійної освіти (Bundesinstitut fьr Berufsbildung – BIBB)[373]; Німецький освітній центр для дорослих[374].

Асоціації і національні організацій освіти дорослих ФРН

На федеральному рівні:

– Німецька Асоціація Народних Університетів (Deutscher Volkshochschul-Verband – DVV)[375];

– Асоціація німецьких палат промисловості і торгівлі (Deutscher Industrie-унд Handelskammertag – DIHK)[376];

– Федеральна асоціація закладів професійної освіти (Bundesverband der Trдgerberuflicher Bildung – BBB)[377];

– парасолькова Асоціація німецьких організацій неперервної освіти (Dachverband Німецькій Weiterbildung sorganisationen – DVWO)[378];

– Професійна асоціація дистанційного навчання та навчання Media;

– Форум Дистанційного Навчання (Fachverband fьr Fernlernen und Lernmedien)[379];

---

[372] Deutsches Institut für Erwachsenen bildung-DIE) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.die-bonn.de/default.aspx

[373] Bundesinstitut für Berufsbildung – BIBB) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bibb.de/

[374] Deutsche Erwachsenen-Bildungswerk DEB) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.deb.de/home/

[375] Deutscher Volkshochschul-Verband – DVV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.dvv-vhs.de/startseite.html

[376] Deutscher Industrie-und Handelskammertag – DIHK [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dihk.de/

[377] Bundesverband der Trägerberuflicher Bildung – BBB) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bildungsverband.info/

[378] Dachverband Deutsche Weiterbildungsorganisationen – DVWO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dvwo.de/

– Католицька асоціація освіти дорослих (Katholische Bundesgemeinschaft fьr Erwachsenenbildung – KBE)[380];

– Німецька Євангелічна асоціація освіти для дорослих (Deutsche Evangelische Arbeitsgemeinschaft fьr Erwachsenenbildung – DEAE)[381];

– Федеральна робоча група для роботи і життя (Bundesarbeitskreis Arbeit und Leben Є.В. – DGB / VHS)[382];

– Робоча група для німецьких навчальних закладів (Arbeitskreis Deutscher Bildungsstдtten)[383];

– Асоціація католицьких організацій соціальної освіти (Arbeitsgemeinschaft katholisch-sozialer Bildungswerke –aksb)[384].

Спілки:

– Німецьке товариство педагогічних наук, відділ освіти дорослих (DeutscheGesellschaftfьrErziehungswissenschaften – DGFE)[385];

– Німецька асоціація університетів безперервної і дистанційної освіти (Deutsche Gesellschaftfьr Wissenschaftliche Weiterbildungyng Fernstudien – DGWF)[386].

---

[379] Media –Forum-DistancE-Learning – Der Fachverband für Fernlernen und Lernmedien [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.forum-distance-learning.de/

[380] Katholische Bundesgemeinschaft für Erwachsenenbildung – KBE) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kbe-bonn.de/

[381] Deutsche Evangelische Arbeitsgemeinschaft für Erwachsenenbildung – DEAE) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.deae.de/

[382] Bundesarbeitskreis Arbeit und Leben e.V. – DGB / VHS) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.arbeitundleben.de/

[383] Arbeitskreis Deutscher Bildungsstätten) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.adb.de/

[384] Arbeitsgemeinschaft katholisch-sozialer Bildungswerke –aksb) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aksb.de/

[385] Deutsche Gesellschaft für Erziehungswissenschaften – DGFE) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dgfe.de/aktuelles.html

[386] Deutsche Gesellschaft für Erziehungswissenschaften – DGFE) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dgfe.de/aktuelles.html

ЯПОНІЯ

Уряд Японії приділяє належну увагу розвитку системи освіти дорослих.

У країні навчання впродовж життя сприймають як природний життєвий процес, що приносить задоволення. Будь-яка громадська установа (бібліотеки, театри, музеї, культурні центри, молодіжні, спортивні клуби) може бути місцем навчання дорослої людини. Проте зазначається, що політика не повинна впливати на процес неперервної освіти людей, вона має збагачувати, а не ускладнювати повсякденне життя і дозвілля.

Національна Рада з реформи освіти в Японії у 1984–1987 рр. видала кілька звітів, за якими кожній людині на будь-якому етапі її життя надається можливість здобути освіту. З метою реалізації цього завдання у липні 1988 р. при Міністерстві освіти, науки і культури було створено окремий департамент з питань неперервної освіти.

Через два роки (1990 р.) розпочала свою діяльність Національна рада з питань неперервної освіти та її представництва в декількох префектурах; відкрилися численні центри неперервного навчання (при комунах (Kominkan) їх кількість перевищує 17 000)[387].

В Японії розвиток системи освіти тісно пов'язаний з промисловістю, а різні форми навчання персоналу на підприємствах, фірмах й в установах є частиною промислової політики корпорацій. Найбільші з них мають власні центри навчання, де функціонують школи для всіх рівнів[388]. Першим Законом, що урегульовував взаємовідносини між працівниками і роботодавцями в Японії, був **Закон про трудові стандарти праці**, прийнятий у 1947 р. (№49 від 7 квітня 1947 р.).

Пізніше було прийнято низку подібних Законів, зокрема **Закон про розвиток людських ресурсів** (№64, 1969 р.)[389]. **Стратегічні напрями розвитку людських ресурсів** викладені у **Восьмому базовому плані розвитку людських ресурсів Міністерства здоров'я, праці та добробуту Японії** (липень 2006 р.)[390].

---

[387] Pachocinski Ryszard. Wspotczesne systemy edukacyjne / Ryszard Pachocinski. – Warszawa, 2000. – 181 s.

[388] Pachocinski Ryszard. Wspotczesne systemy edukacyjne / Ryszard Pachocinski. – Warszawa, 2000. – S.121-123.

[389] Human Resources Development Promotion Law (Law No. 64 of July 18, 1969). The Japan Institute of Labour, 2001. – 31 p.

[390] Rebuilding the Environment to Develop Workers' Capabilities for Sustainable Career Development. The Eighth Basic Plan for Human Resources Development, Ministry of Health, Labour & Welfare. – July 2006. – 43 p.

Особлива увага у країні завжди приділялася створенню умов для розвитку особистості впродовж життя. Наприклад, *Доповнення №40 від 8 травня 1978 р. до Закону про розвиток корпоративних проектів працевлаштування (№116 1961 р.)* визначає основну мету корпорації – поліпшення добробуту людини шляхом працевлаштування та поліпшення умов набуття навичок та мобільності; *Наказ Міністерства праці №3 1987 р. щодо внесення змін до Закону про розвиток людських ресурсів* стосується покращення навчальних програм професійної підготовки; *Постанова Міністерства праці щодо внесення змін до Закону про розвиток людських ресурсів* (№146 1991 р.) стосується певних курсів підготовки для слухачів професійних програм та ін.

В Японії протягом тривалого періоду ряд законів і стратегічних заходів було прийнятіо з метою забезпечення прав працівників. Прикладами цього є: «**Закон рівних можливостей працевлаштування (одержання робочого місця)», «Закон трудових стандартів», «Закон про відпустку по догляду за дитиною».** Подібним чином **«Закон про професійні спілки»** і **«Закон про робочі правила»** разом із **Законом про заходи щодо працевлаштування** (№132 від 1966 р.) регулюють принципи трудових взаємовідносин в окремиз компаніях і в соціумі. Умови праці визначаються **Законом про стандарти праці** (№49 1947 р.), доповнення, прийняті пізніше, стосуються тривалості контракту (розділ 14), терміну праці, фіксованого терміну контракту (з 1 до 3 років або з 3 до 5 років) (№104 2003 р.)[391].

Рух, спрямований на поширення освіти дорослих у контексті неперервного навчання, здійснюється в Японії не лише на рівні міністерств і відомств, а й на суспільному рівні. У такий спосіб відбувається послаблення ролі формальній освіті, з її жорсткими вимогами та створюються умови для освіти позапрофесійної, неформальної освіти, спрямованої на розвиток особистісних можливостей та отримання задоволення.

Японська модель неперервного навчання дає змогу людям навчатися вільно й заохочує ініціативи «на місцях», водночас здійснює централізоване планування для координації та забезпечення матеріалами для навчання[392].

Збільшення вільного часу, підвищення заробітної платні, швидке постаріння суспільства, науково-технічний прогрес сприяли зростанню ролі неформальної освіти для різних категорій дорослого населення. До освітніх ініціатив у Японії активно долучаються організації громадської опіки, організації та заклади праці, що підпорядковуються Міністерству праці. Неформальна освіта

[391] Agora 6. Reporting on human capital: is it possible to report on human capital and, if so, why and how? Thessaloniki, 24 – 25 June 1999. Cedefop panorama series, 29. Luxembourg: office for official publications of the European communities, 2002. – 133 p. P.153.

[392] Pachocinski Ryszard. Wspotczesne systemy edukacyjne / Ryszard Pachocinski. – Warszawa, 2000. – 181 s. S. 122-123.

здійснюється у бібліотеках, музеях, клубах, осередках допрофесійної підготовки та вдосконалення, через участь у різних семінарах, тренінгах, у публічних викладах, на кореспондентських курсах або в дискусійних групах в Інтернеті.

Певна увага в Японії приділяється навчанню людей похилого віку. Спеціальні заняття для старшого покоління почали проводити з 60-х рр. XX ст. Організації, що діяли в рамках японської системи освіти, пропонували різноманітні програми, починаючи з комунальних і закінчуючи навчанням жінок, матерів у період догляду за дитиною. 1965 р. уряд доручив місцевій владі розробити систему подальшої освіти для немолодих. З 1980 р. ця система стала регулярною[393].

[393] Pachocinski Ryszard. Wspotczesne systemy edukacyjne / Ryszard Pachocinski. – Warszawa, 2000. – 181 s.

ВИСНОВКИ

Здійснений аналіз законодавчої бази 23 країн у галузі освіти дорослих дав підстави для таких висновків.

Висновок перший. Законодавство про освіту дорослих – це сукупність законів, виданих вищим органом державної влади, а також підзаконних нормативних актів, що визначають порядок і умови реалізації прав дорослих членів суспільства на освіту впродовж життя.

Предметом правового врегулювання освіти дорослих є дві основні сфери:

1) діяльність освітньої установи;

2) відношення між дорослою людиною, яка навчається, і установою, де вона працює (право на додаткову відпустку, сприятливий для навчання режим праці, визнання результатів навчання тощо).

Висновок другий. Загалом закони, що діють у правовому полі освіти дорослих, можна умовно об'єднати у дві групи:

1 Перша група – законодавства, засновані на цілісному й конкретизованому сприйнятті цієї освітньої сфери. Наприклад, Закон «Про освіту дорослих» (США,1966 р.; Естонії, 1993 р. (нова редакція 2009 р.), Норвегія, 2009 р.); «Закон про освіту і навчання дорослих» (Республіка Косово, 2001 р.); «Закон про подальшу освіту та навчання» (Велика Британія (2007 р.), Закон «Про сприяння освіті дорослих» (Австрія, 1979 р.) та ін.

2 Друга група – законодавства, в яких освітня практика як предмет врегулювання не потрапляє у сферу застосування інших законів. Наприклад, «Закон про неформальну освіту дорослих» (1998 р., оновлений в 2010 – 2011 рр.), «Закон про вищі народні школи» у Данії; «Декрет про урядові субсидії освіти дорослих» (Швеція, 1991 р.), Закон «Про фонд «Освіта дорослих» (Ліхтенштейн, 1998 р.) та ін.

Водночас в окремих країнах законодавство у сфері освіти дорослих є надзвичайно потужним, розгалуженим й поєднує обидві групи законів. Наприклад, у Фінляндії діють Закон і Указ про професійне навчання дорослих (1998 р.), Закон про неформальну освіту дорослих, що набув чинності у 1998 р. та оновлений у 2010 – 2011 рр.; Закон і Указ про добровільну просвітницьку діяльність (1998 р.), а також Закон про матеріальну підтримку в системі навчання дорослих (2000 р.), Закон і указ про професійну підготовку вчителів для дорослих (2003 р.). У Данії також система освіти дорослих регулюється сукупністю законодавчих актів. Так, у 1985 р. набув чинності один із перших законів – «Закон про освіту робітників», що врегульовує освіту дорослих у країні. Окрім цього, у

країні є чинними «Закон про освіту для дорослих іммігрантів» (1986 р.), «Закон про спеціальну освіту для дорослих» (1991 р.), Закон «Про оплачувану відпустку для навчання» (1992 р.). У 1993 р. у країні було прийнято Закон «Про освіту для дорослих та подальше навчання». Декілька законів було розроблено урядом спеціально для матеріальної підтримки і заохочення дорослих до освіти і навчання, зокрема «Закон про допомогу для освіти дорослих» (1989 р.).

Висновок третій. Незважаючи на те, що предмет законодавчого регулювання – освіта дорослих – має певні відмінності, для більшості нормативних актів зарубіжних країн притаманні спільні риси, насамперед:

1) визнання права людини на освіту впродовж життя, рівного доступу до освітніх та інформаційних ресурсів;
2) визнання освіти дорослих рівноправною складової національної системи освіти;
3) наявність розділів, що описують цілі освіти дорослих, принципи та механізми її підтримки, типи основних суб'єктів, їх права і обов'язки, характер взаємовідносин з державою;
4) визнання і підтримка неформальної (непрофесійної) освіті дорослих, зокрема у сфері культурної, громадянської і політичної освіти;
5) рівноправність суб'єктів різної форми власності та гарантії державної підтримки недержавних провайдерів.

Водночас питання щодо специфічних цілей, визнання пріоритетів освіти дорослих, визначення шляхів розв'язання вузлових проблем (визнання результатів неформальної та інформальної освіти, професійна підготовка педагогічного персоналу для роботи з дорослими та ін.) залишаються відкритими.

Висновок четвертий. Узагальнення й систематизація законодавчої бази окремих країн, яка визначає роль і місце освіти дорослих у сучасному суспільстві, уможливлює виокремлення чотирьох підходів: *суспільно-політичного* – ґрунтується на тому, що неперервна освіта дорослих є передумовою й інструментом розвитку і підтримки суспільно-політичних систем; *культурологічного*, у межах якого освіта дорослих є провідним засобом розвитку, збереження і передачі культури; *економічного,* домінуючою позицією є усвідомлення освіти дорослих як чинника, що забезпечує економічне зростання держави і *комплексного,* який найбільш ємно віддзеркалює сутність освіти дорослих через усі її види і форми. Саме цей підхід разом із гарантією права особистості на освіту у будь-якому віці став підґрунтям для розроблення законодавчих актів у багатьох європейських країнах, з урахуванням ментальних особливостей найбільшою мірою є доцільним для України.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бабушко С. Р. Професійний розвиток фахівців сфери туризму в США та Канаді: монографія ; за ред. Л. Б. Лук‘янової / С. Р. Бабушко. – К. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2015. – 424 с.
2. Барабаш О. Специфіка організації неперервної освіти у Канаді / О. Барабаш // Порівняльна професійна педагогіка. – №1. – 2012. – С. 43-45.
3. Бідюк Н. М. Теорія і практика професійного навчання безробітних у США: дис. … доктора пед. наук: спец.13.00.04 / Бідюк Наталія Михайлівна. – К., 2009. – 544 с.
4. Боревская Н. Е. Обеспечение доступности и привлекательности среднего профессионального образования в КНР / Н.Е. Боревская // Педагогика. – № 7. – 2012. – С 109–110.
5. Бусько М. Б. Навчання іммігрантів у Канаді / Марія Богданівна Бусько // Педагогічний процес : теорія і практика / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Благод. фонд ім. Антона Макаренка. – Київ, 2013. – № 2. – С. 20–28.
6. Веремейчик Г., Карпиевич Д. Развитие образования взрослых в Беларуси / Галина Веремейчик, Дмитрий Карпиевич // Адукатор. - №2(8), 2006. – С. 15–23.
7. Видишко Н. В. Навчання і виховання у парадигмі вищої освіти Канади. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchu/N125/N125p059-062.pdf
8. Волярська О. С. Підготовка зареєстрованих безробітних та слухачів навчальних підрозділів підприємств, організацій, установ: теоретичні і методичні аспекти: монографія / О. С. Волярська. – Запоріжжя:Кругозір; Київ : ІПК ДСЗУ, 2015. – 480 с.
9. Вялічка У. Нефармальная адукацыя дарослых у беларускім трэцім сектары: асаблівасці развіцця / У. Вялічка // Адукатар. №1, 2004. С. 1–4.
10. ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРОГРАММА ”Образование и молодежная политика“ на 2016 – 2020 годы . – [Електроний ресурс]. – Режим доступу : file:///D:/Downloads/document.PDF
11. Давидова В. Д. Неформальна освіта дорослих у навчальних гуртках Швеції: дис. … канд. пед. наук :13.00.01 / В. Д. Давидова. – К., 2008. – 211 с.
12. Давидова В. Д. Методичні рекомендації щодо використання шведського досвіду неформальної освіти дорослих у вітчизняній педагогічній практиці. – Б: ББТ НАУ, 2007. – 43 с.
13. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Електронні текстові дані. Режим доступу: .http://www.ukrstat.gov.ua /
14. Закон «Про загальну середню освіту» . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/651-14
15. Закон «Про наукову і науково-технічну діяльність» . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19
16. Закон «Про позашкільну освіту» . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1841-14
17. Закон КНР «О защите людей с ограниченными возможностями» 1990 год. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dredf.org/international/china.html

18. ЗАКОН о внесении изменений в ЗАКОН об обучении взрослых. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://estonia.news-city.info/docs/sistemse/dok_iegzez.htm
19. ЗАКОН об обучении взрослых (RT I, 1998, 71, 1200). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rup.ee/rus/pdf/zakoninarusskom/30.pdf
20. Закон України «Про освіту» . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12
21. Закон України Про вищу освіту. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
22. Закон про професійну освіту Угорщини (2011 р.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100187.TV
23. Закон про освіту дорослих Угорщини (2013 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1300077.TV
24. Законодательство Китая (chinalawinfo.ru) . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://chinalawinfo.ru/
25. Іжевська Н. Підготовка фахівців у системі неперервної професійної освіти Канади // Професійно – технічна освіта. – 2005. – № 1. – С. 35 – 38.
26. Инчхонская декларация Образование - 2030: обеспечение всеобщего инклюзивного и справедливого качественного образования и обучения на протяжении всей жизни . Инчхон, Республика Корея, 21 мая 2015 года. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002331/233137r.pdf
27. Исторический ракурс в систему образования КНР . – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://education.imextrade.ru/education/the-educational-system-of-china/history-review/
28. Источники образовательного права в нордической правовой системе. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eurasialegal.info/index.php?option=com_content&view=article&id=1871:20
29. Каган М. С. Системное управление образованием взрослых в условиях модернизации: монография в 3-х т. / Каган М.С., Е.Н.Князева, С.П.Курдюмов; науч. ред. А.И. Жилина.– СПб.: ГНУ ИОВ РАО, 2007.– Т. 2. – 188 с.
30. Кананыкина Е. С. Источники права об образовании в социалистической системе Китая. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://e-notabene.ru/pr/article_456.html#9
31. Капченко Л. М. Інформаційно-комунікаційна модель дистанційного професійного навчання безробітних / Л. М. Капченко // Ринок праці та зайнятість населення. – К. : ІПК ДСЗУ, 2014. – № 2(39). – С. 39 – 42
32. Кодекс республики Беларусь об образовании. ABITURIENT.BY. – [Електроний ресурс]. – Режим: https://www.abiturient.by/files/docs/kodeks_ob_obrazovanii.doc
33. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show
34. Конституция Республики Корея [Электронный ресурс] // Институт стран Азии и Тихоокеанского региона [сайт]. 2004–2008. URL: http://www.isatr.ru/
35. Конституция Финляндии. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://worldconstitutions.ru/?p=1067
36. Концепция государственной кадровой политики в Республике Беларусь. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу :

http://studbooks.net/993038/pravo/kontseptsiya_gosudarstvennoy_kadrovoy_politiki_respublike_belarus

37. Котляров И.В. Законодательное обеспечение образования взрослых в Республике Беларусь // Система образования взрослых в европейском контексте: Матер. белорус.-нем. конф., Минск, 25-26 февр. 2004 г. / Респ. ин-т высш. шк. Белорус. гос. ун-та; Сост.: С.С. Ветохин, Д. И. Губаревич. Минск, 2004. – С. 41.

38. Кремень В. Нові вимоги до освіти та її змісту // Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21 століття : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Рівний доступ до якісної освіти», 26–27 червня 2007 р., м. Київ. – К. : ТОВ УВПК «Ексоб», 2007. – С. 3–10.

39. Ліхтенштейн. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aaas.org/sites/default/files/SRHRL/PDF/EuropeReport/Liechtenstein_E.1990.5.Add_.66%20Russian.pd

40. Лук'янова Л. Б. Концепція розвитку освіти дорослих в України / Лариса Борисівна Лук'янова. –Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2011. – 24 с.

41. Лук'янова Л. Професійна діяльність викладачів-андрагогів (зарубіжний досвід) / Лариса Лук'янова // Професійна порівняльна педагогіка. – № 3 (Т.4), 2014 : наук. журнал / голов. ред. Н. М. Бідюк. – К. – Хмельницький : ХНУ, 2014. – С.119–124.

42. Лук'янова Л. Історико-теоретичні аспекти підготовки андрагогів у Польщі /Лариса Лук'янова // Інноваційність у науці і освіті : наукове видання до ювілею професора, доктора хабілітованого Франтишка Шльоска / [В. Кремень (голова редкол.), Є. Куніковські (заст. голови), Н. Ничкало (заст. голови)] ; упоряд. : Н. Ничкало; І. Савченко : Хмельницький національний університет. – К. : Богданова А.М., 2013. – С. 465–472.

43. Модельная программа подготовки андрагогов : учеб.-метод. пособие / Н.Н. Кошель [и др.]; под ред. Н. Н. Кошель. – Минск : АПО, 2011. – 314 с.

44. Мукан Н. В., Барабаш О. В. Історична ретроспектива розвитку освіти впродовж усього життя та освіти дорослих у Канаді (XIX – перша половина XX століття) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/5095

45. Муниципальное образование для взрослых. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.government.se/sb/d/6997/a/67936

46. Национальная стратегия устойчивого социально,экономического развития Республики Беларусь на период до 2020 г./Национальная комиссия по устойчивому развитию Респ. Беларусь; Редколлегия: Я.М. Александрович и др. – Мн.: Юнипак. – 200 с.

47. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 448 с.

48. Національна доповідь: «Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна – 2010» Міністерство Економіки України. – К, 2010. – 107 с.

49. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/documents/15828.html

50. Норвежский Институт исследований образования взрослых. –[Електронний ре-

сурс]. – Режим доступу: www.nvi.no .

51. Об образовании для взрослых в Венгрии. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.educationsystems.info/item1188.html
52. Образование в Китае. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/00094695_0.html
53. Образование взрослых – ключ к XXI веку. – Екатеринбург : УГПУ, 2001. – 173 с.
54. Образование взрослых как социальный институт / под ред. Е.П. Тонконогой, В.И.Подобеда. – СПб. : ИОВ РАО, 1999. – 216 с.
55. Образование взрослых. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.hm.ee/ru/meropriyatiya/obrazovanie-vzroslyh
56. Образование для взрослых . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.government.se/sb/d/6997
57. Образование для взрослых в Дании и понятие «folkeoplysning» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ngosnews.ru/docs/nwfa/method/02_model/Dania.doc
58. Образование для взрослых с интеллектуальными нарушениями . –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.government.se/sb/d/6997/a/67939
59. Образование: Сокрытое сокровище: Доклад Международной комиссии по образованию для XXI века, представленный ЮНЕСКО. – Издательство ЮНЕСКО. – 1996– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ifap.ru/library/book201.pdf
60. Обучениевзрослых: учиться никогда не поздно Коммюнике Комиссии Европейских Обществ Брюссель,23 октября 2006 года. КОМ (2006) 614 окончательный. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.google.com.ua/url?sa=t&source=web&cd=1&ved
61. Общая справка об образовании для взрослых в Испании . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.educationsystems.info/item455.html
62. Опыт зарубежных коллег: Норвегия Обучение на протяжении всей жизни. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.novsu.ru/file/6554
63. Организации, участвующие в образовании для взрослых в Венгрии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.educationsystems.info/item1186.html
64. Орехова Е.Я. Образование во Франции. Традиции и реформы. Дис. … канд. пед. наук: 13.00.01 / Е.Я. Орехова. Тула, 1999. – 148 с.
65. Освіта дорослих в Україні через призму європейського досвіду : збірка матеріалів. – DVV international. – Київ, 2011. – 117 с.
66. Основные сферы специализации образования для взрослых в Испании. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.educationsystems.info/item459.html
67. Партал грамадскіх аб’яднанняў Рэспублікі Беларусь. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.ngo.by/database/ngo
68. Поправки до закону про вищу освіту Угорщини, 2017 р. 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1700025.TV&timeshift=fffffff4&txt
69. Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 17.08.2001 N 1243 "Об утверждении Программы развития последипломного образования в Республике Беларусь на базе ведущих высших учебных заведений". [Електроний ресурс]. –

Режим доступу: http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic42/text032.htm

70. Представительство DVV international в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.dvv-international.org.ua/?q=about .
71. Программа реализации концепции развития системы педагогического образования в республике Беларусь. [Електроний ресурс]. – Режим доступу http://kped.bspu.by/admin-panel/vendor/kcfinder/upload/f
72. Северная сеть для обучения взрослых. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.government.se/sb/d/6997/a/69819
73. Среднее образование для взрослых. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pandia.ru/text/77/246/76321.php
74. Тимчук Л. Становлення та розвиток андрагогіки в Україні (кінець XIX - XX ст.) : монографія / Л. Тимчук. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. – 464 с.
75. Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» . [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://oblpon.kiev.ua/ukazu/80-ukaz-prezidenta-ukrayini-9262010-vid-30-veresnya.html
76. Управление и финансирование образования для взрослых в Венгрии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.educationsystems.info/item1187.html
77. Управление и финансирование образования для взрослых в Венгрии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.educationsystems.info/item1187.html
78. Финская Ассоциация образования взрослых.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.vsy.fi
79. Шведский язык для иммигрантов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.government.se/sb/d/6997/a/67940
80. Школы и курсы дополнительного образования взрослых в Австрии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу https://immigrant-austria.com/blog/schools-and-advanced-education-courses-in-austria/
81. A Bill of Rights for the Adult Learner»: [Електронний ресурс] – Режим доступу https://books.google.com.ua/books?id=wic7yv7axLEC&
82. A Nemzeti Munkaügyi Hivatalba olvadt a szakképzési és felnőttképzési intézet - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.educationsystems.info/item1187.html
83. Accords de Grenelle . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://fr.wikipedia.org/wiki/Accords_de_Grenelle
84. Act in the tripapartite commission for economic and social development.Act No. 5990, May 24, 1999. The Ministry of Labor, 1999. – 9 p., c.1
85. Act on the protection, etc. of fixed-term and part-time employees. Act 8074, Dec. 21, 2006. – C.1
86. Adult Education Act 1966-1 991. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.ed.gov/about/offices/list/ovae/pi/AdultEd/anniv40
87. Adult Education and Family Literacy Act of 1998 // Adult Education. Ed.gov. US Department of Education: official site [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.ed.gov/policy/adulted/leg/legis.html
88. Adult Education and Family Literacy Act. - [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www2.ed.gov/policy/adulted/leg/legis.html
89. Adult Education Assistance Act. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=58647&p_country=FIN&p_clas

90. Adult Education for Democratic Citizenship: A review of the research literature in 9 European countries / ed. by Marcella Milana / Synthesis report. – Aarhus: Danish School of Education, University of Aarhus, 2007. – 122 p.
91. Adult Learning Act: Results of Consultation December 2010 Adult Learning Act: Results of Consultation December 2010 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gonssal.ca/documents/AdultLearningActConsultationReport-EN
92. Adult Learning in Austria Country Background Report of the OECD Thematic Review on Adult Learning - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/austria/25603759.pdf
93. Adult Learning in England: a Review / J. Hillage, T. Uden, F. Aldridge, J. Eccles; Ed. by J. Hillage. – Brighton: College Hill Press, 2000. – 117 p.
94. Adult learning in Korea: review and agenda for the future. Ministry of education and human resource development, Korean educational development institute, 2006. – 125 p.
95. Agora 6. Reporting on human capital: is it possible to report on human capital and, if so, why and how? Thessaloniki, 24 – 25 June 1999. Cedefop panorama series, 29. Luxembourg: office for official publications of the European communities, 2002. – 133 p.
96. Alidation des acquis de l'expérience [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gretametehor.com/formations/index.php
97. American Association for Adult & Continuing Education . – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.university-directory.eu
98. ANDRAS - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.andras.ee/client/default.asp?wa_id=1006&wa_id_key=&wa_obj
99. Anweiler O. Comparative education an internalization of education /Oskar Anweiler // Comparative education review. – 1999. – Vol.13. – № 2. – P. 109–114.
100. Apprenticeships, Skills, Children And Learning Act . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/22/pdfs/ukpga_20090022_en.
101. Arbeitsgemeinschaft katholisch-sozialer Bildungswerke –aksb) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.aksb.de/
102. Arbeitskreis Deutscher Bildungsstätten . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.adb.de/
103. Assinform Associazione Italiana per l´Information Technology. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.anee.it/anee/osservatorio.html
104. Association of Career and Technical Education [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.acteonline.org/general.aspx?id=120#.V1g7tyFkiM8
105. Association pour la formation professionnelle des adultes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://fr.wikipedia.org/wiki/Association_pour_la_formation_professionn
106. Avanguardie educative . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://conference.pixel-online.net/FOE/files/foe/ed0005/PPT/1667-ITL1037-PPT-FOE5.pdf
107. Basic adult general education regulation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc
108. Basic Educational Decree . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf

109. Bayerischer Erwachsenenbildungsgesetz (BayEBG) http://www.gesetze-bayern.de/jportal/portal/page/bsbayprod.psml?showdoccase=1&d
110. Blake I.A., Media D. What is the Job Training Partnership Act? / Irene A. Blake, Demand Media // Small Business [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://smallbusiness.chron.com/job-training-partnership-act-43539.html
111. Bundesarbeitskreis Arbeit und Leben e.V. - DGB / VHS). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.arbeitundleben.de/
112. Bundesinstitut für Berufsbildung - BIBB) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.bibb.de/
113. Bundeskondress Politische Bildung . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bpb.de.
114. Bundesministerium für Bildung und Frauen. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bmukk.gv.at/enfr/school/adult/Adult_Education4582.xml
115. Bundesverband der Trägerberuflicher Bildung – BBB) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bildungsverband.info/
116. Caceres B. Histoire de l'education populaire/ B.Caceres. – Ed. Du Seuil, 1964.
117. Canadian Association for the Study of Adult Education – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.casae.org .
118. Carnevale A., Smith N., Strohl J. Helpwanted: projection sof job sandeducation requirements through 2018. – Washington, D.C.: GeorgetownUniversity, CenteronEducationandWorkforce, 2010 Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu 22.02.2014: http://www.cew.georgetown. edu/jobs2018
119. Centro Territoriale Permanente per l’educazione degli adulti , presentazione del V C.T.P.[Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.5ctproma.5ctproma@libero.it
120. Civic Impulse. H.R. 751 — 102nd Congress: National Literacy Act of 1991. – 2016. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.govtrack.us/congress/bills/102/hr751
121. Coalition of Adult Education Organizations: [Електронний ресурс] – Режим доступу:
122. Code de ['Education de la France. Partie legislative. – https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071191
123. Committee of Workforce and Professional Development. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.agc-oregon.org/education-and-training/workforce-and-professional-development-council/
124. Comprehensive Employment and Training Act // Dictionary of American History, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.encyclopedia.com/topic/Comprehensive_Employment_and_Training_Act.as
125. Council for Adult and Experiential Learning – CAEL. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ung.edu/adult-learners-military/initiatives/cael.php
126. Council of Ministers of Education. Learn Canada 2020– Ottawa : CMEC, 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cmec.ca/publications/lists/publications/attachments/187/cmec-2020-declaration.en.pdf
127. Country Report on Adult Education in Germany// European Association for the

Education of Adults. – Helsinki, 2011 . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eaea.org/doc/pub/Country-Report-on-Adult-Education-in-Germany.pdf

128. Country Report on the Action Plan on Adult Learning: UK. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/education/adult/doc/uk_en.pdf
129. Dachverband Deutsche Weiterbildungsorganisationen – DVWO) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dvwo.de/
130. Danish Authorities, Adult Learning in Denmark, Background Report prepared for the OECD by the Danish Technological Institution in close cooperation with the Danish Ministries of Education and Labour, 2007. - 63 p.
131. Das Gesetz über die Förderung der Erwachsenenbildung. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.llv.li/files/srk/pdf-llv-rk-vernehml_2007_erwachsenenbildung.pdf
132. Das Gesetz über die Stiftung der Erwachsenenbildung . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.erwachsenenbildung.li/DE/Stiftung/Vorstellung/tblid/283/Default.asp
133. Dave R. H. Foundation of Lifelong Education: Studies in Lifelong Education / R. H. Dave. – Hamburg, 1976. – 388 p.
134. Descriptive data on pre-school activities, school-age childcare, schools and adult education in Sweden. –
135. Deutsche Erwachsenen-Bildungswerk DEB. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.deb.de/home/
136. Deutsche Evangelische Arbeitsgemeinschaft für Erwachsenenbildung – DEAE) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.deae.de/
137. Deutsche Gesellschaft für Erziehungswissenschaften – DGFE) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dgfe.de/aktuelles.html
138. Deutsche Gesellschaft für Erziehungswissenschaften – DGFE) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dgfe.de/aktuelles.html
139. Deutscher Industrie-und Handelskammertag – DIHK . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dihk.de/
140. Deutscher Volkshochschul-Verband – DVV. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.dvv-vhs.de/startseite.html
141. Deutsches Institut für Erwachsenen bildung-DIE) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.die-bonn.de/default.aspx
142. Disposizioni per la formazione delbilancio annuale e pluriennale de llo Stato (legge finanziaria 2007 (GU n.299 del 27-12-2006 - Suppl. Ordinario n. 244) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2015/12/30/15G00222/sg
143. EAEA (2011): Country report Spain. (Helsinki) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.e aea.org/country/spain. Date of Access
144. EAEA Country Report on Adult Education in Greece: Helsinki, 2011. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eaea.org/media/resources/ae-in-europe/greece_country-report-on-adult-education-in-greece.pdf
145. Education and Skills: Delivering Results. A Strategy to 2006. – London: Department for Education and Skills, 2002. – 28 p.
146. Education and Vocational Training Act. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/21/contents

147. Education Law of the People's Republic of China (Adopted at the third session of the eighth National People's Congress on March 18, 1995, promulgated by Order No.45 of the President of the People's Republic of China on March 18, 1995 and effective as of September 1, 1995). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.chinastudy.ru/articles/item/id/25
148. Education Reform Act 1988. – London: DES, 1988. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://stokeminster.stoke.sch.uk/stoke/primary/stoke/arenas/websitecontent/
149. Employment Standards Act – ESA [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.labour.gov.on.ca/english/
150. Enforcement decree of the basic workers welfare act. Presidential Decree No. 17434, Dec. 27, 2001. The Ministry of Labor, 2001. – 12 p.
151. Estonian Lifelong Learning Strategy - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.hm.ee/index.php?249171
152. Eurasian Legal Portal . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eurasialegal.info/index.php?option=com_content&view=article
153. Eurybase, Descriptions of National Education Systems and Policies, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php#description and OECD, Education at a Glance 2009. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/dataoecd/41/25/43636332.pdf
154. Eurydice: Developments and current policy priorities : Greece [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Greece:Developments
155. Eurydice: Distribution of Responsibilities: Greece [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Greece:Distribution_of_Responsibili
156. Évi CI. Törvény a felnőttképzésről. 2001. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a0100101.TV
157. Évi LXXIX. törvény a közoktatásról, 1993. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=99300079.TV
158. Évi LXXX. törvény a felsőoktatásról, 2011. – [Електронний ресурс]. – https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100204.TV
159. Évi XXII. Törvény a Munka Törvénykönyvéről 1992. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=99200022.TV
160. Évi IV. Törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról, 1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99100004.TV
161. Facts and figures. –Stockholm : Swedish National Agency for Education. Summary of Report no. 335, 2009. –90 p.
162. Felnőttképzési Akkreditáló Testület (FAT) . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.nive.hu/felnottkepzesi_akkreditacio/fat/index.html
163. Felnőttképzési Akkreditáló Testület (FAT). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nefmi.gov.hu/kozerdeku-adatok/felugyelt-koltsegvetesi/orszagos-kozoktatasi
164. Fenwick T. Contents of adult education: canadian perspectives / Tara Fenwick, Tom

Nesbit, Bruce Spencer. – Toronto : Thompson Educational Publishing. Inc., 2006. – 366 p.

165. Finland Adult Education Act And Decree. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/
166. Formation continue en France [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://fr.wikipedia.org/wiki/Formation_continue_en_France
167. Further Education and Training Act . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislation.gov.uk/
168. Further and Higher Education Act 1992. – London: HMSO, 1992. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ebookstorm.com/ebook/6848438/further-and-higher-education-act-1992
169. Gazzetta Ufficiale - Serie Generale n. 3, del 4-1-2008. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.guritel.it/free-sum/ARTI/2008/01/04/sommario.html
170. Gesetz über die Weiterbildung im Lande Bremen (Weiterbildungsgesetz –WBG) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bildung.bremen.de/sixcms/media.php/13/WBG.pdf
171. Gesetz über die Weiterbildung im Rheinland-Pfalz. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mbwwk.rlp.de/fileadmin/mbwjk/Weiterbildung/2013_WBG_Stand
172. Gesetz über die Weiterbildung im Saarland. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://sl.juris.de/cgi-bin/landesrecht.py?d=http://sl.juris.de/sl/gesamt/WeitBiFo
173. Gesetz - und Verordnungsblatt für das Land Brandenburg . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bravors.brandenburg.de/sixcms/detail.php?gsid=land_bb_bra
174. Government Offices of Sweden . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.government.se/sb/d/6997
175. Grace A. Academic adult education in Canada and the United States (1917-1970) : A chronology of their emergence and a conspectus of their development / A. Grace // PAACE Journal of Lifelong Learning. – 2000. – Vol. 9. – P. 65-78.
176. Gravani M. N. New lifelong education policies in Greece: Moving forward or backward - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/168730.htm
177. Greece : EQF Referencing Report. European Qualifications Framework. - January 2014. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eucis-lll.eu/eucis-lll/wp-content/uploads/2012/06/31-1-2014-GREECE-REFERENCING-REPORT.pdf.
178. Henschke J. A. Introduction of adult laws and regulations in the USA / J. A. Henschke. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.umsl.edu/.../Ch_7_Introduction_of_Adu
179. HOLEX is the lead body for Adult Community Education and Learning. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://holex.org.uk/
180. Human Resources Development Promotion Law (Law No. 64 of July 18, 1969). The Japan Institute of Labour, 2001. – 31 p.
181. Institut national pour la formation des adultes Institut national pour la formation des adultes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://Institut_national_pour_la_formation_des_adultes
182. ISFOL . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.isfol.it

183. Istituto nazionale per la valutazione del sistema educativo di istruzione e di formazione. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.invalsi.it/invalsi/index.php
184. Jinghuan S. The Foundation and Trends of Undergraduate Education Reform in China's ResearchU niversities // Chinese Education and Society. Vol. 44. –No. 5. P. 67–83
185. Job placement and training act : [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www.thecre.com/fedlaw/legal12/jtpalaw.htm
186. Job Training Partnership Act: [Електронний ресурс] – Режим доступу https://en.wikipedia.org/wiki/Job_Training_Partnership_Act_of_1982
187. Joergen Brems Portrait Adult Education Denmark, Deutsches Institut fur Erwachsenenbildung, 2003. – 58 p.
188. Journal Officiel de la République française, 6 Aout 1959, juillet 1970, premier ANI sur la formation permanente. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.clesdusocial.com/9-juillet-1970-premier-ani-sur-la-formation
189. Kargul J. Obszary pozaformalnej i nieformalnej edukacji dorosłych, Przesłanki do budowy teorii edukacji całożyciowej, Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji, Wrocław 2001, 32 s
190. Katholische Bundesgemeinschaft für Erwachsenenbildung – KBE) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kbe-bonn.de/
191. Kidd J. R. Adult Education in the Canadian University / Kidd J. R. – Toronto : Canadian Association for Adult Education, 1956. – 137 p.
192. Kodeks pracy. Polskie prawo pracy. Stan prawny: lipiec 2016r. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeks-pracy.org/
193. Krajowa Strategia Zatrudnienia na lata 2007-2013. Dokument zaakceptowany przez Radę Ministrów w dniu 6 września 2005 r. – Warszawa, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, 2005. – 130 s.
194. Kwartalnik Naukowo-Metodyczny" nr 3/1999. Środowisko oświatowe edukacji ustawicznej samoorganizuje się, podejmują inicjatywy takie jak Karta Porozumienia Organizacji Oświaty Dorosłych, Polska Sieć Kształcenia Modułowego, Stowarzyszenie Oświatowe SYCYNA.
195. La formation des cadres et des personnels ATSS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esen.education.fr/fr/ressources-par-t
196. Labor Standards Act (Act No. 49 of April 7, 1947) The Japan Institute of Labour, 2001. – 84 p.
197. Law 3369/2005 FEK 171 (in Greek). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wseas.us/e-library/conferences/2008 /crete/education/ education66.pdf
198. Law For Non Formal Adult Education . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.infonet-ae.eu/country-overviews/finland
199. Learn canada 2020 joint declaration provincial and territorial ministers of education. Ottawa : CMEC, 2008. – [Електронний ресурс].– Режим доступу: www.cmec.ca/Publications/.../cmec-2020-declaration.en.pdf
200. Learning and Skills Act 2000. – London: HMSO, 2000. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.birmingham.ac.uk/Documents/college-les/psych/ld/LDTran
201. Learning and Skills Act 2000. – London: HMSO, 2000. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wikiwand.com/en/Learning_and_Skills_Act_2000

202. Learning And Skills Act. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/25/contents
203. Learning and work institute. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:www.niace.org.uk
204. Lee, Sang-Soo. Current Labor Policy Issues & Priorities. Ministry of Labor, October 26, 2007. – 74 p.
205. Lee, Sang-Soo. Current Labor Policy Issues & Priorities. Ministry of Labor, October 26, 2007. – 74 p.
206. Leon A. Histoire de 1'enseignement en France/ A. Leon. – Paris: PUF, 1977.
207. Ley 1/1990 de 3 de octubre, Orgánica de Ordenación General del Sistema Educativo. Ministerio de Educación. 1990 - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.filosofia.org/mfa/fae990a.htm
208. Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. Boletín Oficial del Estado, núm. 106 de 4 de mayo de 2006, páginas 17158 a 17207 (50 págs.); Ministerio de Educación: - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.educacion.es/educacion/sistemaeducativo/
209. Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. Publicado en BOE núm. 106 el 4 mayo 2006 : - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/lo2-2006.t2.html
210. LEY ORGÁNICA 4/2007, de 12 de abril . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://web.ua.es/va/unidad-igualdad/documentos/legislacio/recopilacio-genere-lomlou.pdf
211. Ley Orgánica 5/2002, de 19 de junio, de las Cualificaciones y de la Formación Profesional. Publicado en BOE núm. 147 de 20 de Junio de 2002 : - [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.juntadeandalucia.es/educacion/portals/web/formacion-profesional-andaluza/
212. Ley Orgánica 56/2003, de 16 de diciembre, de Empleo. Publicado en BOE núm. 301 de 17 de Diciembre de 2003 : - [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.educacion.gob.es/educa/incual/ice_OfertaFor
213. Lifelong education act [Електронний ресурс] // Ministry of education, science and technology [сайт]. 1998–2008. URL: http://english.mest.go.kr/web/42211/
214. Lifelong learning – opportunity for growth and employment - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minedu.fi/opencms/opencms/handle404?exporturi=/export/si
215. Lifelong learning accounts – LiLAs. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.cael.org/What-We-Do/Public-Policy
216. Lifelong Learning Accounts (LiLAs) . – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.wtb.wa.gov/LifeLongLearningAccount.asp
217. LLL 2010 Working Paper No 1 Lifelong Learning Policies in AUSTRIA LLL 20 Country Report
218. LOI n 2004-391 du 4 mai 2004 relative à la formation professionnelle tout au long de la vie et au dialogue social [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORF
219. LOI n° 2014-288 du 5 mars 2014 relative à la formation professionnelle, à l'emploi et à la démocratie sociale (1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=FC85

220. Loi n° 71-575 du 16 juillet 1971 portant organisation de la formation professionnelle continue dans le cadre de l'éducation permanente (1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid
221. LOI no 2000-37 du 19 janvier 2000 relative à la réduction négociée du temps de travail (1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000
222. LOI no 90-579 du 4 juillet 1990 relative au crédit-formation, à la qualité et au contrôle de la formation professionnelle continue et modifiant le livre IX du code du travail (1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT
223. Lovdata. LOV 1976-05-28 nr 35: Lov om voksenopplæring. – 1976. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lovdata.no/all/hl-19760528-035.html
224. Lovdata. LOV 1976-05-28 nr 35: Lov om voksenopplæring. – 1976. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lovdata.no/all/hl-19760528-035.html
225. Lovdata. LOV 1998-07-17 nr 61: Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova). – 1998. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lovdata.no/all/hl-19980717-061.html
226. Lovdata. LOV 2005-06-17 nr 62: Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven). – 2005 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lovdata.no/all/hl-20050617-062.html
227. Magyarorszag felnőttképzés. - Készült a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minésztérium megbízásából, Budapest 2004. Január .
228. Manitoba's Adult Literacy Acthttp://web2.gov.mb.ca/laws/ statutes/2007/c00907e.php
229. McCook, Kathleen de la Peña (2011). Introduction to Public Librarianship, p. 50. Neal-Schuman.
230. Media –Forum-DistancE-Learning - Der Fachverband für Fernlernen und Lernmedien. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.forum-distance-learning.de/
231. Ministero della Pubblica Istruzione, Direzione Generale per gli affari internazionali dell´istruzione scolastica, INDIRE, Unità italiana di Eurydice, L´educazione degli adulti in Europa. – 25 p.
232. Ministro del Lavoro e delle Politiche Sociali. . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lavoro.gov.it/lavoro/europalavoro/SezioneE
233. Ministry for Education, 'Adult Education´ . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sweden.gov.se/sb/d/6997
234. Ministry for Education, 'Reforms´, www.sweden.gov.se/sb/d/12996/a/142
235. Narodowa Strategia Wzrostu Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich w latach 2000–2006. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów 4.01.2000. – Warszawa, 2000. – 90 s.
236. National Advanced Technician Training Act : [Електронний ресурс] – Режим доступу https://www.govtrack.us/congress/bills/101/s2609
237. National Advisory Council on Continuing Education [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nacce.org
238. National Center for Higher Education Management System – NCHES [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nchems.org
239. National Institute of Adult Continuing Education [Електронний ресурс] – Режим дос-

тупу : http://www.niace.org.uk.

240. National Literacy Act // Federal Adult Education: A Legislative History 1964-2013. – Washington, DC, 2013. - p.21 Електронний ресурс] – Режим доступу: https://lincs.ed.gov/publications/pdf/Adult_Ed_History_Report.pdf
241. National report adult education and learning in china: development and present situation. – Chinese National Commission for Unesco & Chinese Adult Education Association. – July 30, 2008
242. National reports of Greece. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.trainingvillage.gr/Refernet/National_reports_Greece.htm
243. National Skills Coalition. Training policy in brief. – 2011. – [Електронний ресурс]. – https://www.nationalskillscoalition.org/federal-policy/training-policy-in-brief
244. National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms: Greece. October 2006 // EURYDICE: The Information Network on Education in Europe: http:/www.eurydice.org . – 2006. –P. 4
245. Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet Központi Könyvtár- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&sl=hu&tl=ru&
246. Niedersächsisches Erwachsenenbildungsgesetz (NEBG) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aewb-nds.de/cms/index.php?option=com_content&
247. Niedersächsisches Erwachsenenbildungsgesetz (NEBG) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.aewb-nds.de/cms/index.php?
248. Non‑formal education : Encyclopaedia of non‑formal education [сайт]. URL.: http://www.infed.org/biblio/b‑nonfor.htm
249. Norwegian Adult Education Law . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vox.no/English/Adult-learning-in-Norway/
250. Norwegian White Paper. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://folk.uio.no/kristori/prosus/susnordic/norway/strategies/rio_process/
251. OECD 2006, Spanish Background Report on "Improving Teaching and Learning for Adults with Basic Skills Needs". - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/dataoecd/7/2/40057183. pdf
252. OECD Thematic Review on Adult learning: Canada. Background Report (Appendicies). – Paris : Organisation for Economic Cooperation and Development, 2002. – 106 p.
253. OECD Thematic review on Recognition of Non-Formal and Informal Learning, Country Background Report Spain, 200. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/dataoecd/4/25/41680438.pdf
254. Official gazette of repablic of kosova. Law no. 02/l-24 for adult education and training. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// www.gazetazyrtare.com/egov/index.php?option=com_content&task
255. Organizzazione del sistema educativo italiano 2008/2009, Eurydice, EACEA, European Commission.
256. Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nefmi.gov.hu/kozerdeku-adatok/felugyelt-koltsegvetesi/orszagos-kozoktatasi
257. Orton L. Statistics Canada’s Definition and Classification of Postsecondary and Adult Education Providers in Canada / L. Orton. – Ottawa : Statistics Canada, Human

Resources and Skills Development Canada: Culture, Tourism and the Centre for Education Statistics Division, 2009. – 50 p.

258. Osiecka-Chojnacka J. Kształcenie ustawnicze i kształcenie dorosłych w Polsce / Justyna Osiecka-Chojnacka. – Warszawa: Biuro Studiów i Ekspertyz, 2003. – S 2.
259. Pachocinski R. Wspotczesne systemy edukacyjne / Ryszard Pachocinski. – Warszawa, 2000. – 181 s.
260. Pan-Canadian interim report on official languages in education 2005–2006 / 2006–2007. – CMEC, 2008. – 50 p.
261. Pedagogisk oppslagsbok / by red. Ness Einar. – Oslo: Gyldendal, 1974.
262. Perkins Career and Technical Education Act) зі змінами 2006: [Електронний ресурс] – Режим доступу http://www2.ed.gov/policy/sectech/leg/perkins/index.html
263. Perkins C.D. Vocational and Applied Technology Education Act : [Електронний ресурс] – Режим доступу https://www2.ed.gov/offices/OVAE/CTE/perkins.html
264. Promotion of Measures for Employment and Human Resource Development for Improving the Vitality of both the Society and the Economy. Chapter 4. – 2009. – 8 p.
265. Przedsiębiorczość-Rozwój-Praca. Strategia gospodarcza rządu SLD-UP-PSL / Przegląd Rządowy. – 2002. – Nr 3. – s. 89–120.
266. Rebuilding the Environment to Develop Workers' Capabilities for Sustainable Career Development. The Eighth Basic Plan for Human Resources Development, Ministry of Health, Labour & Welfare. - July 2006. – 43 p.
267. Roehrig, L. (2010). "The ABC's of Adult Ed." Library Journal, 135 (10), P. 48-51.
268. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 12 października 1993 r. w sprawie zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia ogólnego dorosłych. – Dz.U. Nr 103, poz. 472 /. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19931030472
269. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych. – Dz.U. 2012 poz. 186. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/1/Downloads/D20140622.pdf
270. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 r. w sprawie egzaminów eksternistycznych. – Dz.U. 2012 poz. 188. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dziennikustaw.gov.pl/du/2012/188/1
271. Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich 2004–2006. Załącznik do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 1 lipca 2004 r. – Dziennik Ustaw Nr 166, poz. 1743.
272. Sitio oficial de la universidad pública de la República Argentina UNLA. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://associazioneitalianaformatori.it
273. Soh-Young Kim. Social protection program and policy alternatives for non-standard workers in Korea. Korea labor institute, Seoul, 2001. – 28 p. C.7
274. Stockholm : Swedish National Agency for Education report no. 283, 2006. –159 p.
275. Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007-2013 prygotowana pzrez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu w sierpie 2005 r. – Warszawa, 2005. – 51 s.
276. Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 lipca 2003 r. – Warszawa, 2003. – 30 s.
277. Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do roku 2010. - [Електронний ре-

сурс]. – https://www.mimuw.edu.pl/~sjack/usw/strat_pliki/strategia.htm

278. Supporting Knowledge and Investing in Lifelong Skills (SKILLS) Act: Fact Sheet. – Education and the Workforce Committee. – Washington, D.C., February 21, 2013 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://www.edworkforce.house.gov/news/documentsingle.aspx
279. Swedish Education Law. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.uhr.se/en/start/laws-and-regulations/Laws-and-regulations/
280. Tanguy L. L'Enseignement professionnel en France. Des ouvriers aux technicians, PUF, Paris, 1991
281. The Asia South Pacific Association for Basic and Adult : – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aspbae.org/node/1
282. The 2012 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU27 Member States (2010–2060): Joint Report prepared by the European Commission (DG ECFIN) and the Economic Policy Committee (AWG). — European Union, 2012. – 470 p.
283. The development and state of the art of adult learning and education. Report for Canada. – CMEC, Canadian Commission for UNESCO, 2008. – 105 p.
284. The development and state of the art of adult learning and education (ALE) / National report of Denmark. – Copenhagen: Ministry of education, 2008. – 51 p.; The development and state of the art of adult learning and education (ALE) / National report of Norway. – Oslo: Royal Norwegian Ministry of education and research education (ALE) / National report of Norway. – Oslo: Royal Norwegian Ministry of education and research, 2008. – 52 p.
285. The development and state of the art of adult learning and education (ALE) / National report of Sweden. – Stockholm: Ministry of education and research, 2008. – 32 p.
286. The Education for All Act [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nea.org/home/36920.htm
287. The Learning and Work Institute Chief Executive, David Hughes, has been appointed Chief Executive at the Association of Colleges (AoC) . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bis.gov.uk/skillsforgrowth2009
288. The Mondale Bill: Lifetime Learning [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://thecollo.org/resources/LLL%20Legislation%201976.pdf
289. The Swedish National Council of Adult Education — www. folkbildning. Se . — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pandia.ru/text/78/006/38343.php
290. The Toronto Adult Student Association (TASA) [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.tasa2000.com
291. The Swedish National Council of Adult EducationStockholm. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.folkbildning.se/page/492/english.htm
292. The Educational Centres Association. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.e-c-a.ac.uk /
293. The Universities Association for Lifelong Learning. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.uall.ac.uk /
294. The Association of Employment and Learning Providers (AELP). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.aelp.org.uk/about/
295. Thematic Review on Adult Learning. Canada. Country Note. – OECD, 2002. – 56 p.
296. Thüringer Erwachsenenbildungsgesetz (ThürEBG) . - [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: http://www.thueringen.de/th2/tmbwk/bildung/schulw

297. Titmus C. Strategies for adult education : Practices in Western Europe / Colin Titmus. – Milton Keynes : the Open univ. press, 1981. – VI. – 239 p.

298. Twenty-First Century Workforce Commission // Federal Register: The Journal of the US Government [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.federalregister.gov/agencies/twenty-first-century-workforce-commission

299. UNESCO, Confintea 2009, National Report: Spain: http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/INSTITUTES/UIL/confin

300. Unieda unione italiana di educatione degli adult. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unieda.it

301. United States House Committee on Education and Labor [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.govtrack.us/congress/committees/HSED

302. Universidad Nacional de Lanús - Inicio**.** - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unla

303. Ustawa o zawodzie psychologa INFORMACJA z dn. 11 lutego 2016r. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.poznan-ptp.pl/?ustawa-o-zawodzie-psychologa-informacja-z-dn.-11-lutego-2016r.,59

304. Ustawa z 20 kwietnia 2004 r. o Narodowym Planie Rozwoju. – Dz.U. nr 116, poz. 1206. Oraz: Narodowy plan rozwoju na lata 2004-2006. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 14 stycznia 2003 r. – Warszawa, 2003. – 196 s.

305. Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2014_07/5cdc317631f1989503fbeeae3bc99dfc.pdf

306. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zmianie ustawy o zawodach pielęgniarki i położnej oraz niektórych innych ustaw http://dziennikustaw.gov.pl/du/2015/1640/1

307. Ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy o Służbie Celnej, ustawy o urzędach i izbach skarbowych oraz niektórych innych ustaw. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vat.pl/att/przepisy/rozp20151111.pdf

308. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. – Dz.U. 2004. – Nr 99, poz. 1001.

309. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. - Dz.U. 2004 nr 99 poz. 1001. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20040991001

310. Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. – Dz.U. Nr 105, poz. 655.

311. Ustawa z dnia 26 czerwca1997 r. O wyszych szkołach zawodowych. – Dz.U. Nr 96, poz. 590 z pón. zm.

312. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=akt&qplikid=2

313. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://prawo.legeo.pl/prawo/ordynacja-podatkowa-z-dnia-29-sierpnia-1997-r/dzial-i_przepisy-ogolne/

314. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświat. – Dz.U. 1991 nr 95 poz. 425. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19910950425

315. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prawo.vulcan.edu.pl/przeg
316. USTAWAz dnia 5 grudnia 1996 r.o zawodach lekarza i lekarza dentysty . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://prawo.legeo.pl/prawo/ustawa-z-dnia-5-grudnia-1996-r-o-zawodzie
317. VET POLICY REPORT. Progress in the policy priority areas for vocational education and training, Italy. – ISFOL (Italian Institute for the Development of Vocational Training for Workers) 2008
318. Veteran's Job Training Act: [Електронний ресурс] – Режим доступу https://www.doleta.gov/programs/vets/
319. Veramejchyk, G. (2009): Adult Education in Belarus, Moldova, Ukraine. In: Gartenschlaeger, U. (Ed.) European Adult Education outside the EU. Bonn, dvv international, S. 109-130.
320. Vocational Adult Education Act And Decree On Adult Vocational Education. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europass.fi/download/162240_2011-
321. Vocational and Technical Education – Curret Trends, Preparation of Teachers, International Context. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://education.stateuniversity.com/pages/2536/Vocational-Technical-Education.html
322. Vocational Teacher Education Act And Decree On Teacher Training . - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030351.pdf
323. Vortsetzung der Ausbildungsgesetz für das Land Mecklenburg-Vorpommern. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.landesrecht-mv.de/jportal/portal/page/bsmvprod.psml
324. What is the future of learning in Canada. – Ottawa: Canadian council on learning, 2011. – 76 p.
325. Who we are? WEA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.wea.org.uk.
326. Workers vocational skills development act. Act No. 5474, Dec. 24, 1997. – 48 p.
327. Workforce Investment Act of 1998: Public Law 105-220 –105th Congress – August 7, 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.edd.ca.gov/jobs_and_training/pubs/wialaw.pdf
328. Worth W. H. A Choice of Futures: Report of the Commission on Educational Planning / Worth W. H. – Edmonton : Government of Alberta, 1972. – 100 p.
329. Wright D. T. The Learning Society: Report of the Commission on Post-Secondary Education in Ontario. An Abridged Version / Wright D. T. – Ontario : Ministry of Government Services, 1972. – 35 p.
330. Wstępny projekt Narodowego Planu Rozwoju 2007–2013. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów 11.01.2005. – Warszawa, 2005. – 105 s.

Лариса Лук'янова

Наукове видання

Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід

Підписано до друку 23.08.2017 р. Формат 62х94 1/16.
Гарнітура Таймс Нью Роман. Друк різографія.
Ум. друк. арк. 9,25. Обл.-вид. арк. 8,43
Наклад 100 прим. Зам. № 2308

Видавництво та друк ТОВ «ДКС центр».
м. Київ, пров. Куренівський 17.
Тел. (044) 537-14-34.
Свідоцтво ДК № 3457 від 08.04.2009 р.